Serie nouă, nr. 7 (1252), Joi, 5 aprilie 1990

CONVORBIRI LITERARE

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

Acum cincisprezece săptămîni a avut loc în țara aceasta o Revoluție. Și a curs mult sînge nevinovat. Ne-am îngropat morții, cîți i-am mai găsit, și acum oficiem slujbe pentru odihna sufletelor lor, aprindem lumînări, depunem coroane de flori, plîngem, dacă mai avem lacrimi, deasupra mormintelor. Ne facem conștiincioși datoria de creștini și, împăcați cu noi înșine, ne vedem de treburi, intrigați numai că unii dintre concetățenii noștri încă nu se astîmpără. Ce mai vor și demonstranții ăștia? Ce tot caută nod în papură intelectualii? Doar dictatura a fost înlăturată! Doar se găsește mai lesne de mîncare! Doar putem pleca în străinătate cînd poftim! Doar s-a redus săptămîna de lucru! Doar țăranii au primit pămînt în folosință îndelungată! Doar a fost abrogat decretul ce interzicea întreruperile de sarcină, cum și alte acte normative umilitoare! Doar presa e liberă să scrie ce vrea! Doar în parlament legile sînt aprig discutate înainte de a fi adoptate! Nu-i destul? Vreți totul peste noapte? Păi nu se poate! De ce nu-i lăsați în pace pe actualii conducători? Cine a luat toate măsurile mai sus pomenite? Cui datorăm recunoștință, dacă nu lor, domnilor Iliescu și Roman? Și de e așa, nu e firesc să-i votăm pe ei la 20 mai?

Astfel gîndește omul de rînd și e foarte greu să-l convingi că n-are dreptate. Pentru că, cel puțin în aparență, faptele sînt de partea sa. Cei patruzeci și cinci de ani de dictatură comunistă au avut efecte cumplite în planul mentalității sociale. Nu numai că individul a fost tratat ca un sclav, dar a fost deprins să gîndească aidoma sclavului. El știe că libertățile sale sînt aproape simbolice și că eventuala lor lărgire atîrnă de bunăvoința stăpînului. Dacă puterea e dispusă la concesii, atunci ea merită nu doar suportată, ci de-a dreptul venerată. Omul modelat de comunism are mistica autorității binevoitoare. Obișnuit să se mulțumească cu foarte puțin, el nu consideră a avea alte drepturi legitime în afara acelula de a primi, la răstimpuri, daruri din partea stăpînirii. Orice îmbunătățire, cît de neînsemnată, a condițiilor de existență, dobîndește, de aceea, în ochii săi proporțiile transformărilor radicale. Judecata funcționează numai prin comparație cu trecutul imediat: ieri a fost îngrozitor, azi e ceva mai bine, deci n-avem motive să ne mai plîngem! Superficiala liberalizare ajunge să se confunde cu adevărata democrație.

Să fim drepți și să recunoaștem că actualii guvernanți au procedat cu destulă abilitate, speculînd psihologia de sclav a românului. Au scos pe piață ceva mai multe alimente, au dat mai multă căldură în apartamente, au readus la vechiul tarif energia electrică, au reîngăduit avorturile, au dat cîte o jumătate de hectar țăranilor, au permis libera circulație în străinătate, au lăsat presa să trăncănească. Frustrat pînă acum de aceste drepturi elementare, omul de pe stradă se simte copleșit de mulțimea binefacerilor, are impresia că l-a apucat pe Dumnezeu de un picior, zice bogdaproste și stă deoparte. Asta a urmărit și a reușit echipa autoinstalată la putere: să mulțumească prin cîteva concesii populația, să o „ajute" a uita

Avertismentul de la Timișoara

de fundamentalele obiective ale revoluției, să o convingă că e bine așa cum e, că țara are nevoie acum de stabilitate, de liniște și că toți cei ce persistă în revendicări, toți cei ce îi pun în cauză buna credință sînt dușmani ai poporului, față de care oamenii de bine sînt datori să ia grabnică și fermă atitudine. Și cum nemulțumiții, cîrcotașii nu sînt alții decît studenții și intelectualii, s-a ajuns la un fals conflict între muncitorime și intelectualitate. Tocmai ele, căpeteniile Frontului, care la 22 decembrie proclamaseră instaurarea competenței în toate domeniile vieții publice, au recurs la această incalificabilă diversiune, ațițînd muncitorii împotriva competenței Ce se ascunde îndărătul unei asemenea manipulări a maselor? Nimic altceva decît ideea, pe care cel puțin dictatura nu se sfia să o fluture în văzul lumii, că activiștii din vîrful ierarhiei politice sînt singurele persoane cu adevărat competente din România. Lor și numai lor se cuvine dar a le da ascultare. În consecință, orice critică a acestora este din capul locului injustă și răuvoitoare, iar unica atitudine potrivită față de ea — descurajarea. Sigur că ar fi fost de preferat clasica interdicție. Numai că o atare măsură ar fi rupt prea devreme vălul aparențelor democratice, spulberînd pînă și bruma de iluzii rămase în picioare. A fost, de aceea, preferată dojana părintească. Și bagatelizarea. Și ignorarea. Domnul Iliescu (al cărui declarat atașament pentru inexistentul comunism cu față umană ar putea fi interpretat ca o dovadă de consecvență, de n-ar fi, după baia de sînge a Revoluției, o clară probă de cinism) nu a ezitat, de altminteri, să califice valul de critici la adresa guvernanților provizorii drept „o modă", așadar o ocupație repede trecătoare. Cînd se va introduce și la noi perestroika după care rîvnește, putem fi siguri că „moda" criticilor va dispare! Va fi numai ordine, disciplină și entuziasm cît încape! E adevărat că, deocamdată, presa critică, dezvăluie, acuză. Însă cine o ia în seamă? Dezvăluiri ce ar conduce, într-un stat democratic, la demisia guvernului, la noi sînt pur și simplu ignorate. Latre cîinii cît vor, caravana merge înainte! Vajnici comuniști ai anilor '50, răspunzători de moartea atîtor mii de oameni, se lăfăie în posturi cheie și ne învață ce e democrația! Persoane ce au ispășit pedepse pentru delicte de drept comun ne sînt date drept pilde de curățenie morală! Revoluționari de meserie, aflați în pragul pensiei, tună și fulgeră împotriva defunctei dictaturi! Pentru oricine se încumetă să privească realitatea în față, tabloul țării e jalnic. O economie ruinată, a cărei redresare necesită o completă schimbare de concepție, iar nu biete retușuri ce amînă catastrofa. Fără descentralizare, fără supunerea la legile pieții, fără stimularea privatizării și fără încurajarea pătrunderii capitalului străin, inflația și șomajul vor atinge cote azi greu imaginabile, desăvîrșind opera dictaturii. Tergiversările, jumătățile de măsură, întîietatea acordată rațiunilor politice în dauna celor economice împiedică să se salveze ce mai poate fi salvat. Cei răspunzători de amînarea luării necesarelor decizii, cît de provizorii ar fi în posturi, vor trebui chemați să dea seamă pentru nepăsare și incompetență. În ordine politică, realitatea e la fel de sumbră. Compromisa nomenclatură comunistă a pus mîna pe putere și (ab)uzează de toate mijloacele ca să n-o piardă. S-a învăluit în minciuni încă de la Revoluție, încercînd să-și inventeze o legitimitate cît de cît plauzibilă, dezinformează, învrăjbește cetățenii între ei, manevrează mulțimea credulă. Cît despre campania electorală, ea este un spectacol bine regizat, cu F.S.N.-ul în chip de vedetă și cu partidele politice în roluri de figurație.

Despre toate acestea și despre încă multe altele vorbește Proclamația de la Timișoara, care ne reamintește celor ce l-am uitat programul Revoluției din decembrie, fundamental anticomunistă, și trage un semnal de alarmă cu privire la nedemocraticul viitor ce ni se pregătește.

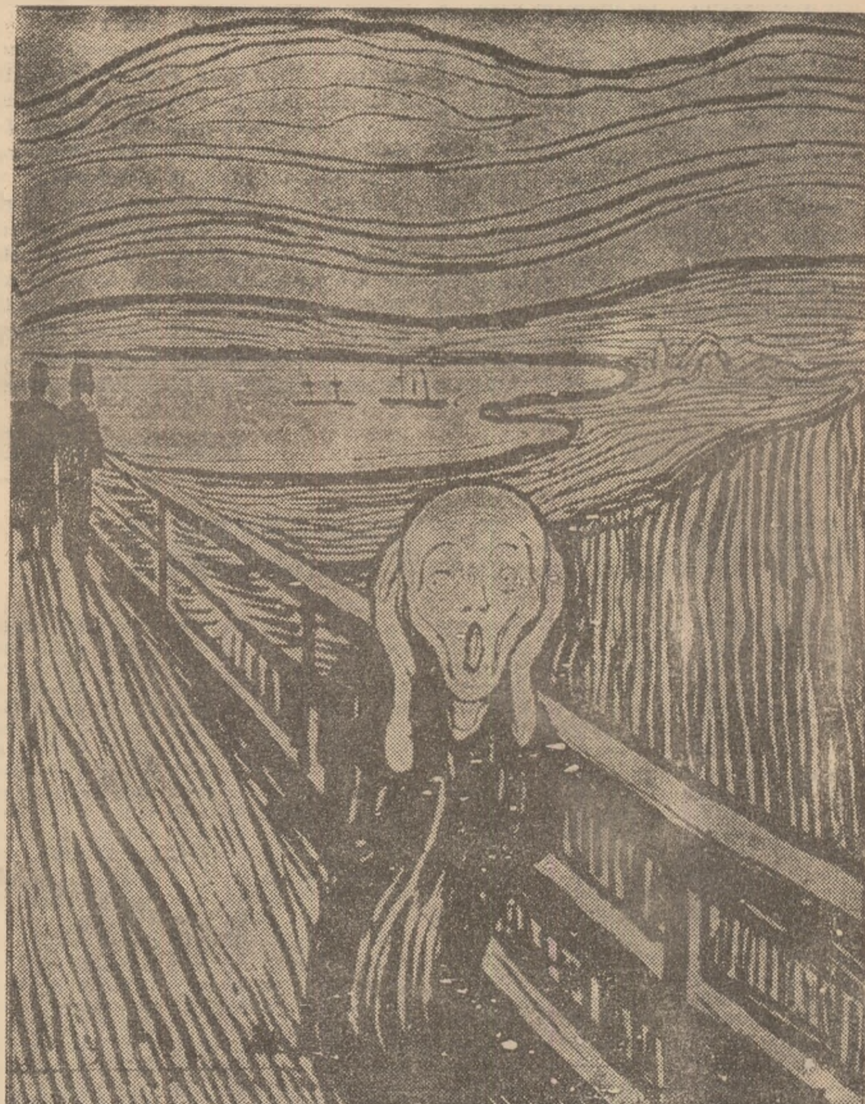
AL. DOBRESCU

Azi la Timișoara, Mîine-n toată țara

TIMIȘOARA, o declarație de dragoste

REMUS RADINA

TESTAMENTUL DIN MORGĂ

DESPRE SPIRIT CRITIC ÎN BASARABIA ȘI NU NUMAI: eseu de Matei CIOBANU

IERI ȘI AZI: Nicolae IORGA

Cum se creează o stare de spirit

În serial:

Alexandr ZINOVIEV **GORBACIOVISMUL**

Cornel UNGUREANU

De unde începe această Timișoară, dacă nu însăși de la ideea de Centru, de la gîndul că trebuie să fim nu în centrul Europei, ci în centrul lumii: era o propoziție pe care o scrisesem cu vreo zece ani în urmă cînd, cu cîțiva colegi mai tineri, băteam orașul în căutare de bătrîni care să ne povestească acest lucru extraordinar de simplu: că orașul nostru e în centrul lumii, iar noi nu vrem altceva decît să arătăm cum funcționează acest centru: cum adică se învîrtesc în jurul lui toate evenimentele istoriei contemporane.

Cînd în dimineața zilei de 22 decembrie lucram împreună la primul număr al revistei ORIZONT, eram atît de bine pregătiți pentru el încît nimănui nu ne-a sunat nefiresc titlul paginii întîi — **Timișoara, primul oraș liber al României.**

CLIPA DE RECULEGERE

Timișoara are vocația întîietății. Știe să fie primul oraș și știe să-și poarte acest titlu. Și dacă am scris că are mîndria întîietății, nu trebuie să evităm a scrie că are și snobismul ei. Are snobismul întîietății și îi place să iasă la rampă ca o vedetă. Acum, cînd sîntem conștienți că în acest oraș s-au întîmplat crime cumplite, dar și cînd știm că în decembrie 1989 au existat tineri care au realizat ideea de sacrificiu sublim, ar trebui să ne fie teamă tocmai de acest snobism timișorean, de această veche obișnuință de a ieși la rampă și de a culege aplauzele. Trebuie încă să învățăm a păstra cu decență și demnitate doliul. Să învățăm de la celelalte orașe ale României înțelepciunea clipei de reculegere.

Mircea MIHĂIEȘ

Transatlanticul

Nu e o zi prea veselă, azi. Nici în Timișoara, nici în alte orașe ale țării. Ceva nu e deloc în regulă. Știu că la ora asta se desfășoară, într-o piață mai mult decorativă decît potrivită pentru un meeting, o întîlnire a domnului Radu Câmpeanu cu timișorenii. Voi vedea mai tîrziu, după miezul nopții, la televiziunea locală, că Piața Unirii a fost plină: cîteva zeci de mii de oameni. Să-și fi găsit, în fine, Timișoara candidatul potrivit? E greu de spus. Sigur e că liberalismul rimează perfect cu democrația. Fidel unei decizii mai vechi, nu vreau să mă amestec în politică. Nu vreau, adică, să militez pentru vreun partid. Rămîn pe margine, observ, meditez, studiez. O neliniște difuză, creată tocmai de împingerea brutală în prim-plan a Timișoarei. Adică a unui oraș discret prin definiție. Nici mari ambiții politice, nici irezistibile pariuri culturale n-au zguduit, de-a lungul vremii, orașul. Pînă în decembrie trecut, păream definitiv sortiți placidității. Dar acum?

Acum, nu știu de ce, ne paște primejdia de a deveni un oraș antipatic. Da, chiar așa, antipatic. Lumea așteaptă mereu, de aici, primul pas. Il facem. L-a făcut, recent, „Societatea Timișoara", prin mult discutata ei proclamație. O proclamație pe cît de neînțeleasă ori rău înțeleasă, pe atît de ponderată și limpede în intenții. Cineva din Tîrgu Mureș mă atenționează că ei, acolo, se află încă în august 1940, așa că fandacsiile noastre evropenești sînt absolut ridicole. Ce tot vreți, dom'le, cu agitațiile voastre idealiste? Nu vedeți că oamenii mor pe străzi, că lumea umblă cu cuțitele în dinți? De Europa vă arde vouă? De nostalgiile Imperiului?

Dacă n-ar veni din partea unor oameni inteligenți și integri, întrebările de acest gen mi s-ar fi părut (cum, de fapt, și sînt) absurde. Și totuși: dar dacă ei au dreptate? Dar dacă blestemul ceaușist ne urmărește peste vreme? Să ne fi izolat noi atît de mult de adevăratele probleme ale țării? Să ne fi baricadat în această enclavă de fals europenism și să ne legănăm în iluziile noastre donquijotești, scoși din timp și din mode? Să fi pierdut într-atît instinctul istoric? Nu știu ce să mai zic. În mintea mea, **Proclamația** e o întoarcere la punctul de pornire: la 22 decembrie. O revenire la momentul din care am plecat greșit — cu stîngul. La stînga. Doar revenind pe urmele propriilor noștri pași vom putea — dar oare vom putea? — reface terenul pierdut. Nu înțeleg cum e posibilă deformarea unor cuvinte atît de limpede înlănțuite: „Timișoara este un oraș românesc și european, în care naționalitățile au refuzat și refuză naționalismul...". Desigur, e ușor să elimini un cuvînt (poate tocmai cuvîntul „românesc") și toate bunele intenții se duc pe apa Sîmbetei. Aha, vreți separare, aha, vă arde de Europa, amenințați (din interior!) granițele patriei?! Cu astfel de decupaje se poate dovedi orice: că Timișoara e fascistă, că timișorenii și-au pierdut orice sentiment patriotic etc., etc. Vorbe mari dar, mai ales, vorbe goale. Vorbe grele. Cum să pretinzi să nu fii răstălmăcit în afară, cînd ești demascat, cu o inexplicabilă răutate, înăuntrul țării? Pare că asupra memoriei noastre colective s-a abătut o ciudată amnezie. E surprinzător cît de mult credit mai au diversiunile de tip ceaușist. Cît de ușor „prind" ele. Să nu fi învățat nimic din lecția acestor cîteva luni ale trecutului imediat? Să plutească asupra noastră, acum, un neștiut blestem, așa cum plutea prea bineștiutul blestem al lui Ceaușescu?

Iată de ce prevăd că, în scurt timp, Timișoara va beneficia de o unanimă antipatie națională. Nu doar în scopuri electorale. Insuși bunul, simplul cetățean amnezic va uita că, totuși, flacăra asta, care refuză să se stingă, l-a încălzit și pe el, în zilele lui decembrie '89. Va fi uitat și eroismul acelor zile, și idealul nostru european, și anticomunismul radical. Ne vom întoarce, blînd, blînd de tot, la stînga perestroicii. E destul? Nu, nu e destul, dar acest instinct al răului — care ne ghidează ca pe niște sinucigași — ne împinge, tot mai evident, în afara istoriei. Ca într-o străfulgerare amară, Timișoara îmi apare, din ce în ce mai mult, nu ca un posibil model, ci ca o iluzie. Ca o splendidă șansă pe lîngă care trecem cu trufia tembelă a unui transatlantic navigînd somnolent prin fața unui port pescăresc fără nume.

25 martie 1990.

Azi la Timișoara, Mîine-n toată țara

Nicolae IONEL

VA ÎNCEPE REVOLUȚIA?

Proclamația de la Timișoara a apărut pentru că ceea ce s-a numit Revoluție a fost trădată și batjocorită. In țara asta numai morții au fost fericiți. Ei au crezut că jertfindu-se, vor crea o patrie în care lumina va birui. Pe măsură ce-a trecut timpul, ne-am dat seama tot mai acut că am fost mințiți din chiar primele clipe ale balconiadei. In focul entuziasmului și al speranței nemăsurate, al renașterii curăției și puterii de jertfă, am crezut că cei din balcon sînt emanația revoltei populare și că sînt animați de aceleași credințe ca și noi. Dar ei veneau din cu totul altă parte și noi nu ne-am dat seama și poate nu ne dăm nici acum. Ei erau cei pregătiți de securitate și activiști p.c.r. ca, prin lovitură de stat, în numele lor și cu ei, să ia puterea. Revolta se pare că numai i-a încurcat și le-a complicat situația. Dacă poporul s-ar fi dus cuminte acasă și nu și-ar fi dezmințit acuzația de lașitate, securitatea și p. c. r.-ul l-ar fi răsturnat pe n. c. și și-ar fi atribuit meritul de a fi salvat națiunea și apoi, retrospectiv, de a-l fi combătut tot timpul pe tiran, de a fi fost îngrijorați de soarta țării, de a fi suferit cu masele, de a fi rezistat nedreptăților și abuzurilor, într-un cuvînt, și-ar fi atribuit nu doar față umană, ci și eroism salvator, unic. Și atunci p.c.r. merita să rămînă forța conducătoare, unica, alte partide n-ar fi avut rost să apară, iar securitatea s-ar fi întărit și poleit cu toate epitetele umaniste și revoluționare.

Asta pare să fi fost intenția. Și n.c. a vorbit de lovitură de stat. Ce-a mai vorbit nu știm, el a fost executat după un proces sumar nu pentru că periclita soarta revoluției, ci ca să nu vorbească într-un cadru mai larg. Fiindcă, dacă s-a afirmat că în țară erau doar vreo opt mii de securiști, în București erau deci o mînă de oameni, iar armata fiind cu poporul, cine periclita revoluția?

De trei luni se cere mereu și peste tot înlăturarea securității și activiștilor p.c.r., dar ei sînt păstrați în mod sfidător în cele mai bune și mai înalte funcții, spre profanarea morților și batjocorirea noastră. De ce? Ca să nu spună adevărul? Fiindcă nici la procese, care sînt parodii doar, nu-l spun, sau nu sînt lăsați să-l spună, sau dacă-l spun, nu sîntem noi lăsați să-l auzim.

Și nu-i singura batjocură. După ce ne-am trezit din entuziasmul care nu ne-a dat voie să ne întrebăm de unde au apărut feseniștii, am suferit toate urîciunile unui nou comunism: minciună, amenințare, manipulare de oameni, ascundere a întrebuințării fondurilor, denigrare a celor cu alte păreri decît F.S.N., atacare a partidelor, distrugeri de sedii, interzicere a opiniei, intimidare, deriziune, cinism, abuz de putere, încercare de dezbinare a categoriilor sociale, agresiune fizică, înscenări, etc., etc.

Apoi F.S.N. a început să se schimbe din mers, cu greu și cu mult regret: a renunțat la amenințarea cu minerii, la antidemonstrațiile „absolut spontane", la invocarea stabilității. Dar cinismul sfidător a rămas. Dl. Iliescu se mărturisește comunist de profundă adeziune, iar demonstrațiile și luările de poziție le numește suspiciuni și trece nonșalant peste ele.

Revolta, amărăciunea, disperarea chiar, scepticismul au revenit. Toate acestea pentru că se mențin activiștii și securiștii. Ei, care-au dus țara la ruină, disperare și degradare. Nu știm nici măcar unde ne sînt morții. Numai o conducere securistă și comunistă mai poate îndrăzni acum să măsluiască iar totul, să batjocorească durerea rudelor și setea noastră de adevăr și dreptate.

De aceea nici un securist sau activist nu trebuie să ocupe funcții de conducere. Dacă acest lucru se negociază, e clar că prin revolta din decembrie n-am dobîndit esențialul. **Proclamația de la Timișoara** spune răspicat: n-au murit atîția oameni pentru ca puterea s-o ia dizidenții lui n.c. Opoziția față de monstru nu e opoziție față de minciună, nedreptate, și privilegii și mai ales, nu e opoziție față de comunism. Dovezi sînt nenumărate. Una din cele mai flagrante, mai umilitoare este problema alimentației.

Dacă banii nu se mai scurg pe canale, la case ale poporului, la delatori, la nomenclatură, la miile de activiști, la întreținerea cultului personalității, la spioni și ucigași, la vilele tovului și ale familiei, la întreținerea extravagantă a clanului și nu se mai exportă alimente, iar datorii n-avem, de ce situația alimentară e aproape la fel? Și bineînțeles, averile individuale ale securiștilor și activiștilor au rămas, și ei trăiesc în bogăție ca și înainte, în timp ce unele categorii de muncitori nu-și pot lua salariul întreg.

Puterea noastră de sacrificiu a zguduit lumea și, în loc ca aceasta să rămînă imaginea românilor: curăția sufletească, curajul, încrederea în transcendență, s-au grăbit, cine? tot comuniștii, s-o murdărească și s-o întunece. Și pentru aceasta se folosesc tot de calitățile răbdătorului și nenorocitului popor român: de durerosul lui scepticism, de tendința sa de a se retrage din fața ticăloșiei istorice, de încrederea sa în conducători, de lipsa lui de individualism și de ostentație, de modestia și de puterea lui de a suferi și a nu se plînge.

Incepe oare o nouă deznădejde, și mai rea ca aceea din timpul dictaturii? Vom cădea în păcatul capital al retragerii și scepticismului și al neîncrederii? Oare de abia acum ne pierdem patria și credința și ne alienăm de noi înșine? Sau să devenim iar duplicitari și indiferenți, ca să avem puțină liniște și puțină pîine?

Dacă în decembrie n-a fost revoluție pentru că nu ne-am schimbat conștiințele, n-am renăscut spiritul asumîndu-ne vina și depășind-o prin bunătate și dragoste și dorință de unitate și comuniune, și nici măcar n-am reușit să curățăm răul cel mai odios, Revoluția trebuie să înceapă de-abia de-acum. Dar va începe?

Nicolae IONEL

In cadrul adunării generale a Asociației Scriitorilor din Iași, desfășurate în ziua de 30 martie 1990, au fost aleși, prin vot secret, următorii candidați pentru Consiliul Uniunii Scriitorilor: Al. Călinescu, Al. Dobrescu, Ioanid Romanescu, **Ioan Holban, Liviu Antonesei, Liviu Leonte, Sergiu Adam, Horia Zilieru, Ovidiu Genaru, Nichita Danilov, Daniel Dimitriu, Al. Zub, Nicolae Turtureanu, Aurel Dumitrașcu, Lucian Vasiliu, Corneliu Ștefanache.**

IERI ŞI AZI

Nicolae IORGA

CUM SE CREEAZĂ O STARE DE SPIRIT

Orice se întîmplă într-o societate omenească vine din starea ei de spirit, din felul cum este alcătuirea ei sufletească în acel moment. Dar aici trebuie făcută o deosebire. Societatea reprezintă un popor sau o tovărăşie de popoare. Astfel ea are ceva sufleteşte permanent, care-i dă caracterul, care-i stabileşte valoarea, care-i face mîndria sau o îndreaptă către pieire. Afară de extraordinare sforţări ori de cele mai mari şi mai rare măsuri, acest fond nu poate fi biruit. El e zestrea, el e darul, el e nenorocirea şi el e osînda. Acoperit un moment, înşelat sau înspăimîntat, el îşi revine şi domină şi mai departe, fiindcă el vine din tot ce a suferit şi a cîştigat, din tot ce primeşte din mediul ei, din tot ce şi-a agonisit societatea.

Iată, eu cred cu toată puterea că însuşirile de temei ale acestui popor totuşi vor ieşi din nou la iveală, impunîndu-se spre onoarea lui. Atras în altă parte supt înrîuriri de care, supt aspectul lor general, mă voi ocupa, el se va întoarce la aceste aşa de mari calităţi, care sînt : măsura, stăpînirea de sine însuşi, armonia, respectul de sine şi de alţii, simţirea aleasă şi cruţarea simţirii altuia, înţelegerea pentru o idee care nu e a sa, bunătatea adîncă şi duioşia muiată în lacrimi, conştiinţa de drept pentru sine şi pentru alţii, religia legii şi cultul suprem al datoriei.

Dar peste acest fond se aştern stările de spirit trecătoare.

Acestea determină acte pe care oamenii cuminţi, aceia cari, avînd atîta experienţă a vieţii, sînt în stare să vadă măcar tot atîta şi în viitor, le resping : ei se înspăimîntă de anume fapte care ies din asemenea crize în vieaţa societăţii care, fără să-i întrebe pe aceşti oameni preţioşi, s-a dedat la o anume acţiune, şi atunci poate să se facă o greşeală, o mare greşeală. Greşeală şi în ce priveşte neatingerea ţintei urmărite şi greşeală şi în ce priveşte pierderea timpului, capital nepreţuit pe care nici un neam nu trebuie să-l risipească, precum, în vieaţa sa mărginită, nu trebuie să-l risipească nici fiecare om îndeosebi.

Se răspunde la fapte prin fapte şi, într-o epocă revoluţionară sau măcar cu aplecări revoluţionare, la lovituri prin lovituri. Indiferent dacă e vorba de o lovitură fără forma legii sau de una care îmbracă formele legale, dar în fapt e tot un lucru material şi o pornire violentă, o agresiune.

Pe cînd ceea ce se cerea, ceea ce putea izbuti, ceea ce ar fi adus în adevăr folosul era suprimarea stării de spirit, stîrpirea izvorului de unde au plecat apele năvălitoare, în loc ca înaintea năvălirii lor să se lucreze cuprinderea apei în pumni pentru a o arunca alături sau să se recurgă fie şi la pompele cele mai perfecţionate. Ceea ce se cerea era însă schimbarea păturilor din care gîlgîie apa cea stricătoare, sau întrebuinţarea avîntului lor, captat şi canalizat, pentru propriul bine. Căci, mai la urma urmei, orice energie a unei societăţi e o manifestare de viaţă, şi e păcat să ne lipsim de dînsa, în credinţa că societatea cea mai fericită e aceea pe care am făcut-o ca una din acele clase idiotizate ale vechii pedagogii căreia nu i e cerea altceva decît mîinile întinse pe bancă, ochii la profesor şi mintea la drace ca să se poată căpăta prin atîta înţelepciune copilărească nota zece la purtare.

Pentru ca starea de spirit rea — rea prin actele pe care le provoacă şi rea pentru că e împotriva fondului moral permanent al poporului — să fie distrusă sau îndreptată încotro trebuie, pentru ca, în loc de ape revărsate şi distrugătoare în calea lor, să îmbogăţească acelaşi curs larg al naţiei, trebuie să se înţeleagă de unde vine şivoiul nenorocit al crizei naţionale.

El porneşte din multe izvoare torenţiale, care sperie la început prin năvala lor, dar n-au dăinurea apelor largi şi sigure care se adună picătură cu picătură în afundurile pămîntului şi ajung dintr-un pîrău nesigur la mînarea continuă a apelor fericite, răspînditoare de binefaceri în calea lui.

Popoarele împrumută. Succesul le ispiteşte, dar nu-şi dau samă de unde vine taina lui. Cutare naţie s-a refăcut minunat, a săvîrşit lucruri care uimesc lumea : rănile i s-au închis, tulburarea s-a liniştit, realizările neobişnuite se ivesc în fiecare zi. Şi atunci o privire răpede crede că a şi descoperit de unde pleacă toate aceste isprăvi : vede o haină, o disciplină ostăşească, o organizare, un şef a toate poruncitor, care sfarmă orice voinţă contrară. Hai să facem şi noi !

Uită-te mai bine şi iscodeşte mai serios ! Vei vedea atunci ceea ce la început nu bănuiai. Că în adîncul sufletului său acel popor avea mijloace moştenite pe care nu le ai, tradiţii care nu se pot trece prin forme de la un neam la altul, energii lăsate de-a lungul veacurilor de oameni şi de lupte.

Pentru a birui imitaţia se poate întrebuinţa un singur lucru : trezirea şi întărirea conştiinţei de osebire, cultul propriei creaţiuni, al istoriei naţionale, al tradiţiei seculare. Observaţi cît de puţin înseamnă astăzi la noi aceste aşa de scumpe elemente ale unei vieţi sănătoase şi asigurate. Toţi aceşti maimuţăritori de lucruri străine, cari vorbesc de naţie şi de patrie, nu cunosc naţia lor şi patria în care s-au născut şi pe care au datoria s-o apere. Literatura, arta vreau să se rupă din trecut, istoria e o materie din şcoala secundară, ori un număr de examene de trecut, de studenţi bucheri, la un profesor care el însuşi poate fi numai un bucher.

Cînd ne vom da samă cu toţii că una e omul din Berlin sau din Roma şi alta, în tot cursul vremii, omul din Bucureşti sau din Iaşi, de la Cluj ori de la Chişinău, atunci se vor decolora toate cămăşile, se vor împrăştia toate trupele de asalt, se vor desface toate defilările şi vor cădea toate galoanele unei operete stropite din cînd în cînd şi cu sînge frăţesc.

Dar asemenea stări de spirit vin dintr-un dezechilibru moral.

De unde vin ele ? Din nepotrivire între ce poate cineva şi ce vrea.

Sînt vremi de ambiţii nebune. Se răstoarnă scara normală. În loc să se înceapă cu adunarea modestă a meritelor pentru a rîvni pe baza lor conducerea, se cere conducerea fără să fie putinţa sau măcar hotărîrea de a îndreptăţi această suire, prin merite.

Intr-o lume aşezată şi ademenită, opinia publică sănătoasă întreabă pe oricine vrea să se suie în fruntea altora : ce a făcut, pe cînd, într-o lume zăpăcită şi răsturnată, se admiră, ca la un circ sau la o reprezentaţie de sport cutezător, îndrăzneala cu care se aruncă ambiţiosul către culmile cele mai înalte.

Deci ce trebuie e restabilirea preţului drept : se dă fiecăruia, după sfînta dreptate, ce a dat el însuşi societăţii. Dar aceasta cere înlăturarea oricărei nedreptăţi, oricărei favorizări şi oricărei prigoniri în viaţa publică.

Şi, în sfîrşit, fără a ne opri la motivele de mai mică însemnătate, stările de spirit trecătoare vin din magia periculoasă a cuvintelor care şi-au pierdut înţelesul şi ajung a fi lozinci nelămurite în care se poate ascunde şi cel mai bolnav misticism.

Aceasta vine însă dintr-o rea literatură curentă, dintr-un scris nedisciplinat, lipsit de ordine şi de bun simţ.

Restabilirea nu poate veni decît din cultul statornic al literaturii sănătoase. Ea trebuie să fie un element esenţial al şcolii, o hrană de fiecare zi a societăţii şi o armă de stat.

Astfel, peste însuşirile rele de astăzi, efect firesc al otrăvurilor nemistuite, ne vom întoarce la acel echilibru moral din care vin faptele ce asigură, întăresc şi înalţă o societate.

5 martie 1937

Mentalităţi

La vremuri noi, oameni noi

Azi la Timişoara, Mîine-n toată ţara

E limpede că va mai trece vreme pînă vom reuşi să ne dezbărăm de adeziuni, solidarizări, subscrieri şamd. Scopurile fiind nobile acum, ne lăsăm antrenaţi pe vechile ghidaje fără să ne mai dăm seama că astfel continuăm să jucăm rolul pe care l-am jucat şi înainte, care ne fusese rezervat în vechiul sistem, în care aveam „dreptul" la uniformitate, repetare mecanică a unor formule golite de conţinut, în care spiritul gregar era ridicat la rangul de singură valoare socială...

Nu s-a vorbit prea mult de unitate de... monolit, de unanimitate, de coeziune în jurul etc. etc. pentru a nu se fi inculcat ceva în subconştientul care dirijează atitudinile noastre. Continuînd astfel, din adeziuni, solidarizări şi subscrieri, în adeziuni, solidarizări şi subscrieri putem fi siguri că, chiar dacă principiile, rezoluţiile etc la care aderăm, cu care ne solidarizăm, la care subscriem merită într-adevăr admiraţie, nu se vor produce, în realitate, schimbări de esenţă. Dacă vrem cu adevărat să lăsăm deoparte vechea mentalitate trebuie să facem un lucru mult mai simplu : să gîndim cu propriul cap şi să privim cu proprii ochi. Şi ar mai trebui ca rezultatele observaţiilor noastre să nu moară, ca de atîtea ori altădată, în singurătatea din care au răsărit. Astfel vom descoperi că multe lucruri vechi sînt încă prea adînc înrădăcinate pentru a ne lăsa intacte iluziile pe care ni le-am făcut în decembrie.

Deci, nu cred că de „subscrieri" e nevoie în legătură cu Proclamaţia de la Timişoara. Mai degrabă ar fi de folos să acţionăm pur şi simplu în spiritul punctelor de vedere ale Proclamaţiei. Ea exprimă cît se poate de limpede ceea ce oamenii de bună credinţă din întreaga ţară gîndesc în clipa de faţă. Documentul pe care l-a citit George Şerban din balconul Operei din oraşul martir ne înseamnă înainte de toate la un exerciţiu de memorie. De pildă nu trebuie să uităm o clipă că schimbarea de regim nu s-a făcut printr-o lovitură din interiorul organismelor regimului comunist (aşa cum s-ar părea dacă priveşti nu numai componenţa actualei conduceri, ci şi stilul şi mentalitatea celor mai mulţi din cei care fac parte din ea) ; că pentru ca această schimbare să fie posibilă au murit oameni, mai bine zis au fost omorîţi de către cei care, confundînd ţara cu o moşie luată în arendă ţineau cu dinţii sa nu o scape din mînă. Se poate admite metamorfozarea, peste noapte, a unora din foştii arendaşi ? Mai trebuie să nu uităm că mulţi dintre cei căzuţi erau foarte tineri, şi că în timp ce nu se răciseră trupurile celor ucişi se organizau adunări de solidarizare cu criminalii — poate cele mai odioase adunări din toată perioada, pentru că murdăreau nu principii, nu idei, ci memoria celor aruncaţi în gropi comune sau arşi pe ascuns. Proclamaţia de la Timişoara este un act politic, dar e şi altceva — e un semnal de avertisment asupra evoluţiei psihologiei colectivităţii. Ce se spune explicit în proclamaţia de la Timişoara e important, dar măcar tot atît de importante sînt raţiunile pentru care a fost necesară apariţia unei astfel de proclamaţii. De ce la mai multe luni de la revolta din decembrie a fost dată o astfel de proclamaţie, care menţionează adevăruri ce în mod necesar ar fi trebuit să devină de-acum principii acceptate de toată lumea ? Pentru că, la nivelul structurilor, nu s-au produs schimbările aşteptate. S-a îmbunătăţit cîte ceva, dar structura societăţii a rămas aceeaşi. Principiile vechiului regim sînt etalate cu atît mai sfidător cu cît ne îndepărtăm, în timp, de zilele revoltei populare. Cei care şi-au spus că preţul plătit în vieţi omeneşti a fost prea mare pentru a mai fi posibilă o nouă înşelătorie şi-au făcut iluzii. La o sută de zile de la jertfele din Timişoara, Bucureşti şi celelalte oraşe încercate ale ţării, indivizi cărora le-ar trebui ani de zile ca să spulbere neîncrederea în statutul lor moral încep din nou să se manifeste. Dacă au avut un moment de ezitare, acum nu se mai sfiesc să pretindă roluri în viaţa publică. Nimeni nu vrea răzbunări, dar Proclamaţia de la Timişoara mărturiseşte neîncrederea oamenilor în posibilitatea construirii unei societăţi noi cu oameni vechi, formaţi în spiritul prea bine cunoscutelor bizantinisme care înlocuiseră în ultimele patru decenii viaţa politică. Apariţia proclamaţiei semnalează deziluziile celor care s-au ridicat înfruntînd gloanţele. Şi nu e o falsă alarmă. Iată numai un exemplu de tranzacţie cu vechile structuri. Am asistat nu de mult la adunarea Asociaţiei scriitorilor din Moldova, adunare în care au fost aleşi candidaţi pentru consiliul Uniunii scriitorilor. Se ştie de cine au fost organizate uniunile de creaţie comuniste, după ce model, pe ce principii funcţionau şi pentru ce anume. Ele aveau în primul rînd obiective ideologice şi de „centralizare" a oamenilor de artă, ţinuţi, astfel, mai uşor sub control. În decembrie mulţi socoteau că singura soluţie pentru asanarea organizaţiilor de acest fel (nimeni nu neagă numărul mare al oamenilor de calitate care fac parte din ele) era autodizolvarea şi reînfiinţarea conform unui nou statut, care să prevadă noi criterii de admitere. În cazul unor uniuni de creaţie aşa s-a şi procedat. În altele, între care se numără şi aceea la care mă refer, s-a impus în cele din urmă ideea că, dacă tot există o formă de organizare, ea să fie păstrată, urmînd ca într-un timp cît se poate de scurt să se reînnoiască şi componenţa, şi structurile. Dar structurile vechi care sînt lăsate să funcţioneze alimentează mentalităţile vechi. A trecut timpul, energiile revoluţionare s-au mai potolit (la suprafaţă cel puţin) şi spiritul de toleranţă, firesc, a trecut în spirit tranzacţional. Componenţa vechii asociaţii a rămas neschimbată ; au fost primiţi, e adevărat, noi membrii, dar numărul lor e insuficient pentru impunerea unui spirit nou. Aşa se face că înainte de adunarea respectivă (la care s-au pus, în fugă şi fără ecou, şi probleme cît se poate de corecte, de pildă : dacă astăzi, la admiterea de noi membri, trebuiesc respectate anumite exigenţe morale, acelaşi lucru trebuie să fie valabil şi pentru cei care sînt deja membri, ca un criteriu de excludere) a circulat, printre cei care îşi propuneau să schimbe vechea structură, opinia că alegerile nu pot avea loc decît după ce li se va cere membrilor compromişi să nu participe la ele nici în calitate de candidaţi, nici în aceea de alegători. Şi la această minimă exigenţă, care n-ar fi însemnat decît stabilirea unui termen — pînă la viitoarele alegeri — în care persoanele compromise s-ar mai fi... reabilitat, s-a renunţat (ne vom lămuri, cu timpul, din ce motive) deşi era evident că nu exista altă soluţie, că numărul celor care beneficiaseră de avantajele vechiului regim (ca să nu mai vorbesc de cei care făcuseră parte din organismele sale mai mult sau mai puţin oculte) şi care îmbătrîniseră în bizantinismele alegerilor în stil vechi, dominate de clanuri rivale, care la nevoie ştiu să se alieze, al premiilor, al călătoriilor în străinătate, al întîlnirilor cu delegaţiile de peste hotare etc. etc. era mai mare decît al acelora care ar fi putut, eventual, propune o nouă orientare. Rezultatele au fost cele de aşteptat : în afară de cîteva nume noi (să nu se spună că nu...), au ieşit iarăşi cei vechi. In condiţiile în care dintr-un grup sînt alese ca reprezentative (nu importă „tehnica" alegerii şi proporţia) persoane care au încarnat vechea orînduire se poate pretinde ca adunarea respectivă să fie una a timpurilor noi ? Şi, dacă de la cei vechi nu ne puteam aştepta la altceva, e dezolantă poziţia celor care cereau, pe bună dreptate, înainte de alegeri, excluderea de la vot a celor compromişi. O dată ce s-au văzut aleşi, intransigenţa lor a dispărut ca prin farmec (pe asta probabil, se şi sconta) şi ei sînt acum „colegi" cu cei pe care vroiau să-i înlăture. Niciunul din aceste „spirite revoluţionare" n-a protestat împotriva acestei alăturări. Ei au fost aleşi, nu e aşa, după legile democraţiei...

Sîntem în ţara compromisurilor, a spiritului tranzacţional, cum ni se spune de-atîtea ori ? Ştiu că o parte din membrii mai tineri ai respectivei asociaţii de creaţie îşi propun să fondeze o nouă organizaţie. Nu ştim în ce măsură o asemenea iniţiativă va rezolva problema. Aceasta are însă mai puţină importanţă. Un organism social care nu poate să depăşească momentele de criză se autodizolvă în cele din urmă. Cazul ilustrează confuzia şi compromisurile pe cale de a se instaura la nivelul întregii ţări. Iată asupra cărui lucru ne atrage atenţia Proclamaţia de la Timişoara.

Constantin PRICOP

Azi la Timişoara, Mîine-n toată ţara

Nu cunosc Timişoara decît, cum să zic ?, prin corespondenţă. Bunul meu prieten, Mircea Mihăieş, îmi povestea dezolările, nevrozele, scîrba ; umorul său negru pe alb nu putea, totuşi, să le ascundă prea bine. Trăiam amîndoi în acelaşi coşmar, în aceeaşi tîmpenie. Probabil că asta va fi fost raţiunea de a-şi rebaptiza oraşul care ne-a trezit „tîmpişoara"...

Mai toate glumele noastre au ca origină scepticismul. Şi, pe vremea aceea, eram amîndoi (ca toată lumea de altfel) nişte sceptici. Apoi s-a petrecut miracolul : Dumnezeu pe care-l alungasem s-a întors din exil. A urmat, fireşte, euforia însîngerată şi retractarea (grăbită ?) a lui Cioran : cine ar fi crezut că-şi va deconstrui silogismele şi că se va dezice de afurisirea acestui

O AMINTIRE DE MÎINE

spaţiu valah, vid al tuturor putinţelor şi neputinţelor. Greşit-a oare pînă şi incontestabilul tehnician al scepticismului ? S-a amăgit încă o dată ? Aşa se pare...

Pentru că, treptat, am devenit iarăşi sceptici ; ne-am întors vasăzică la normalitate. Şi-mi pare de la sine înţeles să fie aşa. Puterea a încăput pe mîinile unor nevrednici, minciuna este din nou o monedă curentă, vorbăria este în toi, iar poporului i se fură, cu neruşinare, speranţa. Aceiaşi saltimbanci pe care deja îi ştiam din „apusele" vremi îşi joacă rolurile meschine, în văzul public, aceleaşi eterne lichele ne susură în urechi un cîntec cu care eram obişnuiţi, demagogii nici măcar nu s-au de-machiat şi-şi bat toba mare la „bulivar", unde Caţavencu îşi ţine şi el veşnicul şi calpul său discurs. Suntem pe cale cumva să revenim în vechiul coşmar ?

Proclamaţia de la Timişoara răspunde neted : **da** !

Valeriu GHERGHEL

Mariana CODRUŢ

Promisiunile şi primejdiile pădurii

Trăim cu toţii zile absolut inedite. Ai zice, o vreme cînd totul e posibil, orice libertate, orice iluzie. Nu am fost pregătiţi moral pentru ea, deci şi libertatea trebuie învăţată.

Îmi vine în minte o comparaţie aiurită : iată nişte iepuri crescuţi în cuşcă, feriţi de primejdiile vieţii de pădure, dar tresărind veşnic de spaimă la atacurile, ineficiente şi pline de ură, ale cîinelui curţii prin ochiurile cuştii lor. Jigăriţi şi bine stresaţi, cu instinctele ofilite de condiţiile vieţii domestice, sînt eliberaţi brusc şi alungaţi în pădure. Cel puţin un timp, pînă la adaptare (dacă îi vor supravieţui), confuzia le va stăpîni comportamentul.

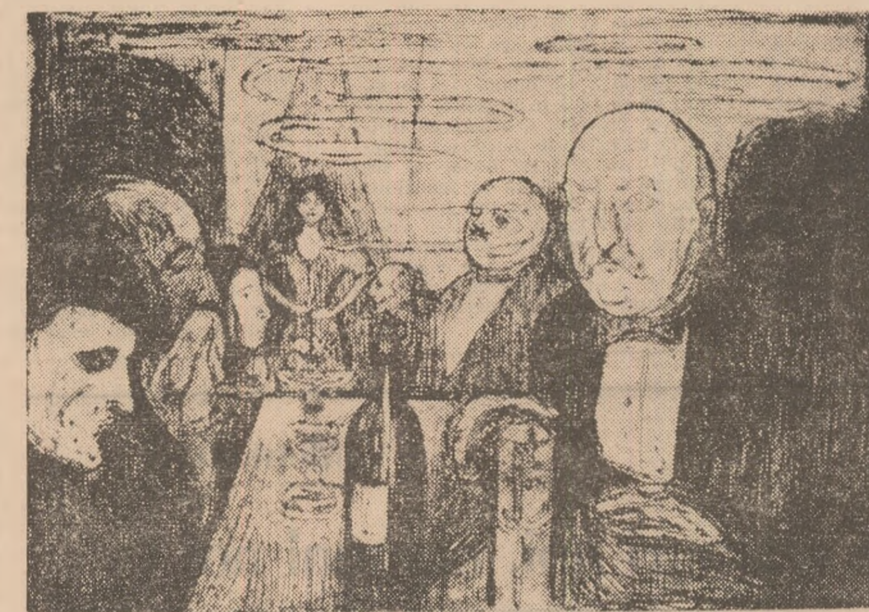
Deşi, dusă mai departe, comparaţia nu s-ar mai susţine probabil (oare noi, născuţi şi crescuţi în dictatură, avem instinctul libertăţii adevărate ?), eu cred că ne aflăm cam în situaţia iepurilor eliberaţi din cuşcă în promisiunile şi primejdiile pădurii. Dezorientaţi, stîngaci, penibili şi tragici, în fond. O dezorientare pe care numai nişte conştiinţe o pot scurta. Faptul că la noi întîrzie să se manifeste — cu puţine excepţii : Liiceanu, Pleşu, Paler — prezenţa coagulată a acestor conştiinţe, să însemne oare că nu le avem ?

Pe un fond atît de mişcător şi de tulbure, *Proclamaţia de la Timişoara* a venit tocmai ca un astfel de element de coagulare a unor idei şi gînduri care ne stăpîneau pe toţi. Ea şi-a cîştigat statutul de document prin faptul — cel mai „legiferator" cu putinţă — că se face purtătoarea de cuvînt a noastră, a tuturor.

Era absolută nevoie să se repete, încă o dată, că revoluţia din decembrie n-a fost numai anticeauşistă ci, mai ales, anticomunistă. Să se repete acum : cînd bîlbîiala iniţială de sus referitoare la statutul comunismului, în spaţiul „carpato-danubiano-pontic", s-a transformat într-o tăcere semnificativă ; cînd în proiectul legii electorale se face un capitol aparte pentru accederea la privilegiile puterii a activiştilor participanţi nemijlocit la revoluţie ; cînd, cu toate protestele, dezinformarea tipic securisto-comunistă proliferează nestingherită ; cînd diversiunea cea mai penibilă este utilizată cu neruşinare, spre jignirea acestui adînc jignit popor, care numai de prostie nu poate fi acuzat ; cînd e atît de transparenta folosirea unui întreg arsenal de metode pentru pulverizarea libertăţilor date, formal, cu generozitate (de pildă : scrieţi, băieţi, dacă aveţi *cum* scoate ziarele ; faceţi deplasări în străinătate, dar noi nu avem valută şi voi trebuie să prezentaţi document de unde o procuraţi ; puneţi în posturi de conducere personalităţi, dar numai dacă au vechime... în conducere, c-aşa spune legea, etc. Minunat !).

Da, era absolută nevoie să se spună încă o dată că revoluţia românească nu a fost numai anticeauşistă ci şi anticomunistă. Aici, în comunism, e rădăcina tuturor relelor incriminate apoi de Proclamaţie...

Cine are urechi de auzit, să audă. Şi e bine să înţeleagă faptul că nu e bine să te joci cu focul. Oricîţi ar fi securiştii, profitorii, *foştii*, tot mai mulţi sînt ceilalţi.

Silviu LUPESCU

DA CAPO, MOLTO VIVACE

Toate economiile de tip totalitar-comunist suferă de o aceeaşi infirmitate, o infirmitate de gradul unu. La origine s-ar putea afla, desigur, dirijarea rigidă, imixtiunea unor factori extra-economici (relaţiile sociale, ideologia, voinţa politică) precum şi centralismul de tip autoritar. Totul trebuie să vină de la „centrul vital". Care centru?... Închipuiţi-vă de exemplu, o fiinţă umană aflată în situaţia în care creierul său ar trebui să gîndească fiecare mişcare, fiecare pas, fiecare respiraţie, şi aceasta clipă de clipă. A cîta parte din gîndirea creatoare i-ar mai rămîne disponibilă fiinţei însăşi ? Nu ar deveni ea un intelect blocat, un creier infirm ?

Acceluiaşi sistem economic i-am mai putea reproşa :

■ Planificarea autoritară ! (Este oare corect ca un număr restrîns de indivizi să decidă în numele unor milioane de oameni ? Este corect ca o eroare, măruntă chiar, să deregleze un întreg sistem economic ?)

■ Ineficienţa sa dovedită (un singur exemplu : chiar şi atunci cînd am preluat tehnologii moderne, cînd s-a achiziţionat utilaj şi know-how avansat, ei bine, chiar şi atunci rezultatele au fost dezastruoase. De ce întreprinderile mixte din România au mers aşa cum au mers ? De ce transpunerea unor tehnologii occidentale într-un sistem socialist s-a dovedit de cele mai multe ori un eşec ? De ce sîntem recunoscuţi ca adevăraţi demolatori de licenţe ?)

■ Ignorarea factorului uman, a nevoii de afirmare şi depăşire ca resort al oricărei activităţi creatoare. Sistemul economic socialist descurajează iniţiativa şi diluează responsabilitatea şi aceasta întru profitul sistemului însuşi şi în dauna individului. Repetatele apeluri la conştiinţă şi la „mobilizarea tuturor eforturilor" amintesc mai curînd de metodele de a trata fiinţa ca una de tip cazon. Ori el, individul, îşi cere dreptul său la diversitate, îşi cere drepturile sale de împlinire profesională. Dorinţa de a-şi asuma responsabilităţi şi iniţiative nu este însă un har natural. Ea se educă dar, în acelaşi timp, poate fi atrofiată prin lipsă de folosinţă. Ceea ce a fost şi cazul nostru.

■ Teza centrală conform căreia proproprietatea colectivă asupra mijloacelor de producţie ar duce la suprimarea exploatării, la răsplătirea fiecăruia după munca depusă, s-a dovedit şi ea falsă. Gustul puterii, setea de dominare, a dus la apariţia unor adevărate clase noi — nomenclatura comunistă — centralizarea puterii a fost dusă la extrem, s-au creat mijloace incomparabil mai eficace de exercitare a dominării în sfera economicului. Raţiunile economice înseşi, raţiunile tehnice, au fost pur şi simplu minimalizate.

Î n însăşi osatura sistemului economic, a pune în discuţie problema descalificării mîinii de lucru şi a deprofesionalizării specialiştilor înseamnă a analiza o falsă problemă. Competenţa, talenttul, priceperea au fost cel mult obliterate de un sistem care n-a ştiut niciodată cum trebuie să le preţuiască. Amintiţi-vă de un exemplu pe care îl cunoaşteţi cu toţii : cum arată pereţii unui apartament abia dat în folosinţă ? Şi cum arată ei după ce s-a apelat la serviciile **particulare** ale unui zugrav. Poate chiar acelaşi meseriaş care îi văruise şi prima dată ! Apoi nu uitaţi realitatea dramatică a diasporei româneşti amintită în **Proclamaţia de la Timişoara** : profesori universitari eminenţi specialişti preţuiţi de cele mai puternice firme occidentale, zecile de mii de muncitori calificaţi pentru tehnologiile cele mai avansate. Mai poate fi vorba de lipsă de calificare, de lipsă de profesionalism ? Cine şi de ce i-ar fi specializat **acolo** ? N-ar fi mai realist să vedem că ei erau deja gata pregătiţi **aici** ? Că doar unii dintre ei au plecat pentru „o pîine mai albă" ? Că pentru ceilalţi adevărata cauză care a dus la luarea deciziei a fost **disperarea**, incompatibilitatea între sistem şi năzuinţele umane, sentimentul deprimant că aici îşi pierd orice şansă de afirmare, de împlinire ? Că orice activitate creatoare devenise inutilă şi că nici un efort nu era justificat întrucît o dezvoltare economică reală devenise imposibilă ?

Din această **disperare** s-a născut şi apelul timişorean : Timişoara nu doreşte revendicări economice, Timişoara (**toată ţara !**) nu doreşte să peticească pe ici pe colo ceea ce se poate cîrpi. Ea cere **restructurări de substanţă** ale sistemului şi, în primul rînd, susţine **ideea de iniţiativă individuală**. Idealurile nu se consumă într-o vagă formulare de **rentabilizare** a economiei existente, pornind de la cunoscutele-i structuri, o formulare vehiculată în trecut în repetate rînduri în mod abuziv şi reluată astăzi de adepţii socialismului cu chip uman. În asemenea dogme oamenii şi-au pierdut încrederea, ei aşteaptă un drum nou în care privatizarea şi responsabilitatea să aibă un rol esenţial. În care piaţa liberă şi concurenţa să-l oblige pe individ să dea tot ce are mai bun, să-şi valorifice potenţialul de care dispune, o concurenţă care să constituie şi cel mai eficient stimulent.

De la Timişoara nu au fost îmbarcaţi oameni în trenuri pentru a susţine spectacolul demonstraţiilor şi contrademonstraţiilor de forţă. Timişoara nu are minieri care, o dată întorşi acasă, să pornească mişcări revendicative, declarînd grevă în stil japonez (?) şi purtînd brasarde confecţionate din fostele steaguri ale partidului comunist devenite (deocamdată ?) inutile !

Timişoara doreşte **pluralismul**. Pluralismul este încă o noţiune indivizibilă — spune Valery Giscard d'Estaing. Pluralismul nu poate fi conservat doar în sfera politică şi eliminat în rest. El există sau nu, iar un pluralism real cuprinde atît puterea de stat cît şi viaţa economică, organizarea maselor, cultura, mass-media etc.

Nu vom avea niciodată pluralism politic fără pluralism economic. Societatea românească trebuie să pornească **da capo**, desprinzîndu-se de propriul ei trecut totalitar. Esenţial este faptul de a nu mai exista puteri dominatoare nu numai în sfera politicului dar nici în economie, în cultură, în mass-media. Şi, mai ales, important este ca niciodată aceste puteri să nu se mai confunde sau să ajungă în mîinile unei singure organizaţii.

Azi la Timişoara, Mîine-n toată ţara

OBSERVATOR

Liviu ANTONESEI

TIMIŞOARA — o declaraţie de dragoste

Nu cred că există un oraş pe care să-l iubesc mai mult, care să merite mai multă iubire, deşi nu l-am văzut decît o singură dată, în primăvara anului 1983, pe la sfîrşitul lui martie şi începutul lui aprilie. N-aveam cum să bănui ce rol va juca Timişoara în decembrie trecut, dar mi-a plăcut de la prima întîlnire. Totul mi-a plăcut acolo — casele ce începuseră să fie revopsite în culorile de pe vremea în care era un mare oraş central-european, pieţele, parcurile şi întreaga bogăţie verde a oraşului, dar mai ales atmosfera europeană pe care n-o întîlnisem nicăieri în altă parte şi oamenii. Pe unii i-am cunoscut atunci, pe alţii m-am bucurat să-i revăd în mediul lor cultural specific: Şerban Foarţă, Mircea Mihăieş, Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi, Daniel Vighi, Petru Ilieşu, bănăţeanul bucureştenizat intre timp Ioan T. Morar şi, *last but not least*, George Şerban, fost redactor al *Dialog*-ului de la Iaşi, cel care, acum o lună, a citit mulţimii adunate în Piaţa Maria *Proclamaţia de la Timişoara*. Scriitori, după cum se vede, scriitori curajoşi şi solidari. N-am să uit, de pildă, niciodată că multă vreme singura revistă din ţară în care au reuşit să publice o parte din scriitorii ieşeni anchetaţi în mai 1983 de securitate a fost *Orizontul* timişorean, iar aceasta prin solidaritatea colegială a Adrianei Babeţi şi a lui Mircea Mihăieş. Dar, poate, lucrurile pe care le-am amintit pînă acum sînt prea vechi şi prea sentimentale. Motivele de a iubi Timişoara sînt, însă, şi mai recente, deşi poate la fel de sentimentale.

Pe 20 decembrie anul trecut, cînd zecile de mii de timişoreni, după trei zile şi trei nopţi de masacru, au ieşit din nou în stradă pentru a declara libertatea oraşului lor şi abolirea sistemului comunist ce ne sufoca pe toţi, iar forţele de represiune n-au mai avut curajul să tragă, am iubit acel oraş şi oamenii săi cu o disperare pe care nu cred s-o mai fi oferit vreodată cuiva. A fost momentul în care, deşi nici Bucureştiul nici restul ţării nu începuseră revolta, am spus: „gata, s-a terminat", „gata, vom fi liberi". „Timişoara ne spală de toate păcatele". A urmat Bucureştiul, Clujul, Sibiul, Braşovul, dar cea care începuse fusese Timişoara, şi asta n-ar trebui să uităm niciodată. După revolta aproape generală, am început, cu dificultăţi, cu stîngăcie, cu nenumărate greşeli, am început să învăţăm libertatea. Şi iarăşi Timişoara s-a instalat în fruntea noastră, şi iarăşi ne ajută să învăţăm libertatea. În vreme ce noi toţi aşteptăm aprobări „de la centru", în vreme ce ne întrebăm miraţi „ce-o fi privatizarea", în vreme ce în aproape întreaga ţară tensiunile sociale şi cele interetnice cunosc intensităţi insuportabile, degenerînd adesea în violenţă pură, fenomene ce pun în pericol întreaga soartă a revoluţiei şi a procesului de democratizare, oraşul de pe Bega nu-şi pierde vremea în discuţii sterile, nici nu-şi risipeşte energiile în lupte inutile. Acolo, privatizarea a început deja să devină un fapt, partidele politice îşi desfăşoară activitatea fără a fi ameninţate de nimeni, „muncitorii" nu i-au atacat niciodată pe studenţi, iar românii, germanii, maghiarii, sîrbii şi ceilalţi n-au uitat că în noaptea de 16 spre 17 decembrie, cînd a izbucnit Revoluţia, nici unul din ei nu se gîndea la originea etnică, ci la duşmanul comun — comunismul — şi la salvarea comună.

Cine n-a învăţat nimic din această lecţie a depăşirii barierelor artificiale, cine se foloseşte de instinctele josnice pentru a manipula în folos propriu masele lipsite de educaţie politică, nu are ce căuta în procesul revoluţionar început la jumătatea lui decembrie în preajma casei pastorului Lazlo Tokes. Acestora nu le-ar strica, poate, un stagiu de reciclare pe malurile Begăi. De altfel, înţelepţi şi curajoşi, cum s-au dovedit şi atunci cînd luptau singuri şi după aceea, timişorenii au şi lansat o asemenea invitaţie. Dar, prin firea lucrurilor, nu putem ocupa cu toţii un spaţiu geografic atît de restrîns cum e Banatul, de altfel, nici nu e nevoie să ne mutăm, cu toţii, acolo. Ar fi suficient să ne înscriem în spaţiul spiritual caracteristic, aşa cum este el sintetizat în admirabila *Proclamaţie de la Timişoara*. Această proclamaţie cuprinde în fapt întreg programul revoluţiei române din decembrie, programul său autentic, neparazitat de compromisuri criptocomuniste sau neosecuriste. Lucrurile sînt limpezi — trebuie să alegem între victoria părţii de revoltă anticomunistă din revoluţia noastră şi cea a complotului care încearcă să „administreze" efectele acestei revolte. Rezultatele pot fi imaginate la fel de limpede — sau rămînem în fruntea revoluţiei ce zguduie acum răsăritul Europei sau, spre ruşinea noastră, ne întoarcem de unde am plecat, desigur, pentru început, într-o variantă uşor cosmetizată, trecută din roşul bolşevic în roz bombon, pentru ca, mai tîrziu, purpuriul comunist să-şi recapete întreaga putredă splendoare. Dar atunci, mă întreb, de ce a mai fost nevoie de morţii Timişoarei, ai Bucureştiului, Sibiului, Clujului sau Braşovului? Părerea mea este că înlocuirea vechii gărzi ceauşiste cu o nouă gardă gorbaciovistă nu merita atîtea sacrificii, nici investirea atîtor speranţe. Dacă mai este nevoie, se poate oricînd demonstra că nu există „comunism cu faţă umană", ci numai „comunism cu mască umană". Şi această mască — cît de trecătoare....

P. S. Deşi semnată de zeci, poate sute de organizaţii şi sute de mii de persoane, *Proclamaţia de la Timişoara* nu a constituit, cel puţin pînă astăzi 27 martie 1990, obiect de atenţie nici pentru guvern; nici pentru C.P.U.N., nici pentru preşedintele său „provizoriu". De asemenea, deşi la Iaşi au avut loc trei mitinguri de solidarizare cu *Proclamaţia*, în cel din 25 martie a.c. fiind lansată şi *Proclamaţia de la Iaşi*, cu obiective similare, „TVR liberă" nu a găsit de cuviinţă să transmită niciunul, deşi s-au luat imagini de la toate trei. Fără comentarii.

Dorin SPINEANU

„CU SULA-N COASTE"

Dragul meu,

vezi tu cum toate se-nvîrt în jurul acestei proclamaţii de la TIMIŞOARA, toate discuţiile vreau să zic, pentru că eu nu concep că ar putea cineva să deschidă această scrisoare, de aia îţi spun că... Şi dacă o deschide cu atît mai bine: domnii mei sau tovarăşii mei (că dracu mai ştie...), viaţa noastră, realitatea ne demonstrează că dialectica revoluţiei îşi are legile ei proprii — cum ar zice Dan Petrescu, azi în toată ţara, mîine ministru...

. . . .)*

... că şi tov. N.C. a fost prea blînd cu unii că erau de-ai lui şi ei l-au săpat, cremenalii, l-au revoluţionat, sireacul... (Luca ar zice că l-au anchiulat păcatele mele cele multe, cele grele). Şi uite, fără să mai pun paranteze că te-ai fi săturat şi tu de ele, dragule, pă cine crezi că văz eu la TVRL-ul nost'? Pă cine? Pă dl. Iliescu vorbind ca tot europeanu', despre ce crezi tu? Ei?

Păi despre Europa prietene, despre Europa. Şi ce zice el, că zice „**Avem** şi **vom mai avea greutăţi**" dar „**avem şi temeiuri ale speranţei**" deoarece „**acest proces a fost declanşat**" — şi stau şi eu ca prostu' şi mă minunez şi mă-ntreb: discurs e ăsta, că doar l-am auzit pe cel al lui George Şerban... da' să nu mă întrerup continui să auz, „**procesul de democratizare**"... „**merită amintit că munca e valoarea oricărei (sic!) societăţi**"... şi cred că te-i şi fi plictisit da' uite că nu te iert... „**pentru statul roman toate...**" şi... „**afirmăm categoric, experienţa ne arată că**"... manifestările... restructurările... revendicările... îndreptările (ale nedreptăţilor, fireşte!)... cum putem privi zilele ce ne-au mai rămas pînă la alegeri, „**prilejul de-a înţelege în profunzime**" că în nici un caz nu trebuie transformată (cursa electorală n. mea) în urmărirea unor interese personale... e „**lecţia pe care trebuie să o învăţăm**", desigur că „**interesele personale nu trebuie să...**" şi nici „**obiectivele revoluţiei nu trebuie să...**" Ei, ei, cum ţi se pare? „**Trebuie să privim cu mîndrie în urmă şi cu încredere în viitor!**".

Şi recunoşti tu limbajul şi eşti dezamăgit şi eşti trist şi parcă ţi-am scris eu, cîndva demult că... iar tu m-ai încurajat, şi mi-ai spus că procesul este ireversibil, pentru că mă vedeai bulversat... şi acu' îmi dai exemplu proclamaţia de la TIMIŞOARA (fie vorba între noi, singurul cuvînt care merită majusculat!)...- exemplară, e adevărat — şi eu te-am crezut şi am tot sperat dar uite că dragul meu, acest domn Iliescu face ce face... îi place puterea, de aia îţi şi spun gîndeşte-te, gîndeşte-te bine, crede-mă, primii care vor fi (să-ţi mai spun eu ce vor fi?)... Eu unul nici măcar nu pot spune că de azi înainte îmi dau demisia din publicistică, din jurnalistica română pentru că eu nu pot suporta sintagme ca „**punctele fierbinţi ale Rev...**", nu-l pot suporta pe ăla, cum îi dzice? roşiianu, î?, comentînd pe marginea proclamaţiei de la TIMIŞOARA, pe marginea lui ăla, cum îi zice... şi nu-i aşa că marginalii ăştia ne vor mînca viaţa?... Sigur, lor nu le convine să fie luaţi în... (era să-ţi spun eu în ce...), în ce? în tăbarcă (asta e pentru udul cenzurii, că n-au decît să...), dar eu sper să ajungă totuşi la tine scrisoarea mea — nu ca altele, prietene, ştii tu care, pe care eram nevoit să ţi le aduc la domiţil! — ...şi-ţi pot spune (răspicat?) că am nevoie de voi toţi, de rezistenţa voastră (în curînd subterană?) pentru a rezista moi-même, „**în ţara de rîs şi veselie**" cum agrăieşte (ca la carte, à la carte) d-l Câmpeanu, chiar şi după ce va fi totul uitat, şi proclamaţia de la TIMIŞOARA, şi viaţa voastră sub odiosul rejim, sub noul rejim, iar fiii noştri vor hali nu altceva decît fraze goale, cuvinte golite de orice sens iar proclamaţia va fi privită ca — iartă-mă! — un act odios de vînzare a ţării, de data asta vestului că estul (în afara urss-ului) nu mai are de-a face cu noi.

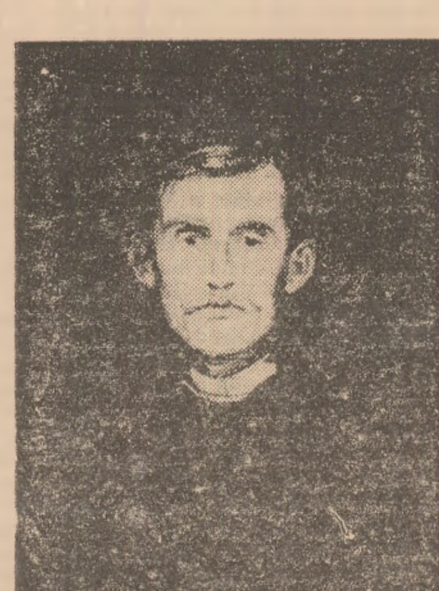
Şi uite-ne aşa, prietene, nici în car, nici în căruţă! Uite-ne în Tele-guţă!

Cu sula-n coaste, pă curînd,
al tău... **D.S.**

*) text autocenzurat n. autorului

Acest număr al revistei este ilustrat cu lucrări ale graficianului norvegian **Edvard MUNCH** (1863—1944), un fin observator al mediului înconjurător şi un explorator al sensibilităţii umane a cărei durere îi traversează întreaga sa viaţă

„Arta mea a prins rădăcini în această reflecţie cînd am căutat o explicaţie a acestei incongruenţe din viaţa mea: De ce m-am născut? Este ceva ce eu n-am cerut."

Azi la Timişoara, Mîine-n toată ţara

Gabriela GAVRIL

■ UN ORAŞ AL EROILOR ABSTRACŢI CONVINE TUTUROR ■

Au apărut deja noile clişee, frazele tip ce pot trece dintr-o gură în alta, tocind amintirile, sentimentele, făcînd suportabile ororile. Discursurile bombastice, patetismele ieftine parazitează limba şi gîndirea vorbitorilor-marionete. Adeziunile totale, fără nici o reţinere s-au înmulţit, au degenerat îngrijorător. Oricine le poate pronunţa, regăsindu-şi astfel laşa sau ipocrita linişte ce l-a stăpînit întotdeauna, ba încă avînd şi convingerea că nu a stat deoparte, că a fost **alături**. De cine? De revoluţionarii de carnaval de prin unele tîrguri? De o Timişoară unde nu a călcat niciodată, căreia nu-i poate imagina, nici măcar în parte, atmosfera? De fantomele cu care nu încetează să populeze metropola inventată, împărţindu-le cu răceală în **morţi şi vii, în martiri şi trădători, în ticăloşi şi revoluţionari**? De dispăruţii dintre noi cărora le dăruieşte cu uşurinţă cîntece patriotice, avînd grijă să-i transforme în subiecte de statistici, îndepărtîndu-i de ceilalţi nenorociţi parcă pentru a întări în mintea tuturor ideea că o asemenea faptă e practic supraumană şi irepetabilă? De politicienii care se grăbesc să ocupe locurile vacante?

Fără a cunoaşte momentele în care frica fiecărui individ în parte se transformă în curajul tuturor, fără a fi simţit moartea ca o prezenţă acută, cumplit materializată, distrugînd cu uşurinţă fiinţele apropiate, fără a trece de etichetele — favorabile sau nu — ce acoperă oraşul, fără a fi simţit vreodată povara suspiciunii generale, teama „confiscării revoluţiei", ce-ar reuşi să spună cineva despre Timişoara? Ce-ar fi toate paginile scrise dacă nu o descriere imaginară a unei lumi inexistente, a unei cetăţi de eroi abstracţi care nu mai au dreptul să fie plînşi ca oameni tineri, ci doar pomeniţi ca **martiri**? Cum pot să nu fie judecăţile făcute doar pe baza unor frînturi de imagini tolerante sau părtinitoare, entuziaste şi nerealiste? Mai mult chiar, despre toate aceste zile se vorbeşte cel mai des dintr-o postură oficială, punîndu-se o placă pe care o tot auzeam în legătură cu 23 august. Asistăm la transformarea **vieţii în istorie**, la acapararea evenimentelor de către o nouă autoritate. Cuvintele reci, oficiale reuşesc o recuperare inofensivă a violenţei, a fricii, a crimelor, a speranţelor, o reîntoarcere la lumea „normală". Odată ce a fost decretat oraş-martir, Timişoara a fost condamnată să devină cetatea izolată, anistorică unde, **cîndva**, s-a murit. Oamenilor le este furată, pe nesimţite, **apropierea**, trăirea în acelaşi timp cu Timişoara şi le este sugerată o îndepărtare rece, ca faţă de un simbol. Un oraş al eroilor oficializaţi este mai uşor de suportat decît unul cu oameni care încă se tem, se bucură şi se urăsc, trăiesc şi pot să moară oricînd şi oricum. Respectul acesta înţepenit, limbajul oficial în care mai străbate limba de lemn încearcă parcă să ne îndepărteze de Timişoara; dar să nu uităm: toate s-au întîmplat **alături** de noi, acum foarte puţine zile. Şi, mai ales, **pentru** noi.

■ PENTRU CEI MAI MULŢI A FOST DOAR UN DAR DE CRACIUN ■

La Iaşi a fost o revoltă a singurilor, a oamenilor păziţi, sechestraţi în cuştile lor de beton, obligaţi să urle de deznădejde şi, mai ales, să nu spere nimic. Cei din jurul lor nu păreau să-i observe, n-au mişcat nici măcar atunci cînd patrulele scuipau cu dispreţ trecătorii, mînîndu-i ca pe nişte vite. Se vorbea în şoaptă, se mergea în vîrful picioarelor, fiecare încercînd să menţină liniştea aceea plină de ameninţări. De ce? Din teamă? Din prea multă luciditate? Oricum, unii erau exilaţi şi deja morţi pentru propriul lor oraş, iar ceilalţi încercau disperaţi să mai conserve o aparenţă de normalitate. Au trecut zilele de 14 şi 15 cînd, poate, am mai sperat că Iaşul va exploda. Dar nu, cei izolaţi, nedoriţi, ocoliţi au rămas în continuare singuri. Cine ştie, cine poate explica sufletul unui oraş care pare să moară, dar, poate, e foarte aproape de înviere?

Cînd au ieşit nemulţumiţii pe străzile Timişoarei, cînd s-au tras primele gloanţe am simţit că, de fapt, geografia e o ştiinţă absurdă: distanţa între cele două oraşe era enormă, anormalitatea de acolo netrezindu-i pe oamenii de aici din letargie, din frică. Nimic n-a mişcat pe străzile deja paralizate de patrule. Voiam să credem că se va sfîrşi coşmarul şi, cu o disperare neputincioasă, priveam spre oraşul de pe Bega, spre vestul de unde aşteptam mîntuirea. Timişorenii erau **singuri**, dar **împreună**, noi risipiţi, încuiaţi în casele noastre, neîndrăznind nimic.

Pe 22, ieşenii au umplut străzile, s-au îmbrăţişat, au cîntat, au spus cuvinte mari. N-au făcut altceva decît să ridă şi să mărşăluiască. Oricum, pentru cei mai mulţi, libertatea n-a fost decît un cadou de Crăciun, o bucurie făcută de cineva de departe. S-a vorbit mult, s-a privit revoluţia la televizor, au apărut certuri, jalnice lupte pentru „posturi prin alunecare". În ciuda darului primit, Iaşul a rămas, în continuare, un oraş al oamenilor singuri. Ceilalţi sărbătoresc o victorie picată din senin, caută o linişte pe care s-ar putea să nu o merite. Majoritatea au adormit după primul „deşteaptă-te române!"

■ PROCLAMAŢIA DE LA TIMIŞOARA E VALABILA NUMAI ACOLO?

Din splendida unitate ce părea să se contureze după 22 decembrie ce-a rămas? Muncitorii au ajuns să strige pe străzile liniştite „moarte intelectualilor!", fluierîndu-i ca pe nişte nemernici, minerii s-au grăbit să facă demonstraţii de forţă prin Bucureşti, debilii mintali (împinşi de cine oare?) s-au gîndit să ia cu asalt palatul din Piaţa Victoriei, membrii partidelor politice sînt înjuraţi, priviţi ca nişte trădători. Ungurii îşi aduc brusc aminte că sînt unguri şi nu români ca indivizii de lîngă ei, iar românii privesc şi ei cu ură la ungurii împreună cu care au trăit şi au murit pînă acum. Politicienii se încurcă în propriile lor afirmaţii încep să mintă, să dea înapoi, dar cine are timp să-i vadă? Muncitorii se ridică împotriva studenţilor, armata trebuie să se justifice la infinit, reprezentanţii partidelor politice sînt nevoiţi să-şi păzească bine sediile, ungurii şi românii se ucid între ei într-o explozie nebănuită de bestialitate. Pentru ce? Pentru binele cui? Între timp „ocultii" exploatează, ca nişte buni psihologi ce au rămas, neştiinţa şi agresivitatea unui popor necivilizat, punînd în funcţiune „fabrica de zvonuri" reîntorcîndu-ne pe toţi în evul mediu. Oamenii se mulţumesc să aibă burţile cît de cît pline, îşi caută un alt tătic, se sperie la gîndul că viaţa lor s-ar putea dinamiza. Şi atunci mă întreb: oare proclamaţia de la Timişoara să fie valabilă numai acolo? Oare exemplul acesta de civilizaţie, de unitate şi de luciditate este sortit să rămînă fără ecou, să se piardă în barbaria care tinde să se generalizeze?

La Iaşi, cînd cu greu s-au adunat cîteva sute de oameni să-şi manifeste solidaritatea cu Timişoara, să reamintească tuturor că revoluţia nu a fost făcută pentru înlăturarea unor comunişti şi promovarea altora, de la balcoane au început să zboare spre capetele demonstranţilor paşnici sticle, ouă şi, nu în ultimul rînd, injurii. Spre tristeţea noastră, cei din balcoane erau mult mai numeroşi decît cei din stradă, rînjind dispreţuitori între două secvenţe ale „televiziunii române libere". În piaţă erau cîteva sute de **singuri** citind un apel venit dintr-o lume mai civilizată. Atît.

FĂCLIA TIMIŞOAREI

Dan OLARU

O întreagă ţară îngenuncheată aştepta izbăvirea... Un popor întreg, ajuns la disperare de foame, frig, frică aştepta minunea... Minunea s-a produs! Barajul fricii l-a spart Timişoara, iar noi ceilalţi ţineam pumnii strînşi. Cîţi dintre noi nu au plîns în zilele de 17—22 decembrie? Cîţi dintre noi nu au sperat? Iar cei curajoşi din Ardeal şi din Bucureşti au pornit la luptă alături de timişoreni, luminaţi de făclia Timişoarei. După victoria din 20 decembrie a Timişoarei a urmat cea a întregii ţări la 22 decembrie.

Majoritatea românilor a crezut atunci că spectrul comunismului a fost ars de făclia Timişoarei. Dar hidra comunistă cu şapte capete mai rezistă încă. Ba chiar îşi arată colţii, manevraţi de „feudalii comunismului" prin: ocolirea adevărului (despre călăii Revoluţiei, despre Securitate, despre victime, despre viitorul propus ţării), proliferarea manipulărilor diversioniste (dezbinările muncitori—intelectuali—studenţi, interetnice; campaniile contra unor personalităţi sau partide politice democratice) ş.a.m.d.

Dar făclia Timişoarei nu a putut fi stinsă de hidra în agonie... Locuitorii Timişoarei, caracterizaţi de un profund spirit european al sfîrşitului de mileniu, au fost din nou în avangardă. Ei au lansat la 11 martie „PROCLAMAŢIA DE LA TIMIŞOARA" — Magna Charta a Revoluţiei Române. Devizei „JOS COMUNISMUL" i se subordonează toate celelalte idei democratice ale acestei veritabile carte a demnităţii, libertăţii şi democraţiei în România.

Din 11 martie făclia Timişoarei luminează mai puternic! Şi totodată ea arde, arde speranţele celor ce vor să stopeze mersul revoluţiei. Aceşti contrarevoluţionari sînt speriaţi că îşi pierd „raiul comunist" şi, în consecinţă, încearcă să minimalizeze ideile din proclamaţie. Ei sînt în stare să-i denatureze unele puncte. Cum altfel să apreciem fabulaţia cu „separatismul", cînd la punctul 11 se vorbeşte doar de descentralizare? Nu sîntem cu toţii sătui de super-supercentralizarea comunistă, de care profitau numai vîrfurile comuniste de la Bucureşti? Nu trăiesc în fiecare zonă a ţării oameni capabili? Sau unii ce trăiesc în Capitală se tem de capitalism, dar iubesc monopolismul?

Cum altfel să calificăm decît diversiune opoziţia unor C.P.U.N.-işti pro-FSN la posibilitatea de a candida la alegerile din 20 mai a românilor veniţi din exil? Şi aici putem răspunde! Pentru a submina cerinţa justificată din „Proclamaţia de la Timişoara" ca activiştii comunişti (vinovaţi de dezastrul ţării, de chinurile întregului popor român şi de genocid) să nu poată candida pe durata primelor trei legislaturi. Spre surprinderea tuturor se pare că manevra „a ţinut"...

Sau cum să interpretăm incitarea de către foştii activişti p.c.r. a unor participanţi la conflictele (manipulate şi acestea) din Transilvania de a striga: „Gorby, Gorby, Gorby", acum cînd putem gusta adevărata democraţie şi nu cea limitată, de tip „perestroika"? Binînţeles, tot ca o subminare a „Proclamaţiei de la Timişoara".

Dar făclia Timişoarei rămîne **vie**. Nici un reacţionar n-o va putea stinge! În făclia Timişoarei este sufletul întregii ţări.

Proximități

Al. CĂLINESCU

De la o revistă la alta

În Suceava apare o publicație bilunară despre care, mărturisesc, nici nu auzisem pînă acum: **Tinerii Revoluției**. Am în față numărul 7 din 24 martie: punere în pagină făcută cu profesionalism, ilustrație adecvată, sumar variat (poezie, interviuri, știri, scrisori de la cititori etc.). Piesa de rezistență a numărului: un interviu luat de către Constantin Severin, la Paris, lui Emil Cioran.

Revista V („V“ de la Victorie, Vrancea, Viitor), bilunar literar-artistic, și-a cîștigat deja un loc printre noile (și chiar printre mai vechile) publicații. În numărul șase, un text inedit (de fapt un „auto-interviu“ realizat în 1973 și rămas — de ce oare? — nepublicat) al pe nedrept uitatului scriitor Virgil Huzum (1905—1983).

Din **Ateneu** (februarie) se remarcă grupajul George Apostu (fotografii, mărturii, articole), material documentar oferit redacției de către sora sculptorului. Pentru numerele următoare, revista anunță un serial ce promite a fi pasionant: „Ce s-a întîmplat cu Moștenirea Brâncuși?“.

Observator, „săptămînal particular“: frontispiciul e în stil „englezesc“, paginația aerisită, greșeilile de tipar — rarissime. În numărul 10, o scurtă poezie a lui Dan Deșliu, datată mai 1989, intitulată „Instantaneu“ și dedicată „Tov. colonel SS Răduceanu“.

În **Tribuna învățămîntului** se continuă prezentarea (date biografice, referințe bibliografice acolo unde este cazul) noilor demnitari și funcționari superiori din Ministerul Învățămîntului. Excelentă inițiativă. În numărul 9 din 12 martie sînt prezentați Demeny Lajos și Hans Otto Stamp.

În **Glasul** (supărătoare coincidență cu revista omonimă de la Chișinău), anul I, numărul 2 din 27 martie: serialul „Holocaust Ceaușescu 1965—1989“ de Șerban Cionoff. În rest, să așteptăm apariția articolelor anunțate pentru numerele viitoare.

În **Papagalul** (anul I, nr. 5), pe prima pagină, desen excelent al lui Matty: un domn respectabil, cu bărbuță și chelie, scoate capul prin turela deschisă a unui tanc și îl întreabă pe un trecător (pe a cărui față se citește o oarecare uimire): „Nu vă supărați, știți cumva unde se predau armele?“. Sînt și alte caricaturi reușite, revista pare dezinvoltă, dezinhibată (**nota bene**: sediul redacției e, în București, pe strada **Slobozia**...). Textele, însă, nu întotdeauna la înălțimea caricaturilor. Percutantă, scrisă — cum se spune mai familiar — „la marele fix“, rubrica intitulată **Cronica parlamentară** și semnată Camil Balthazar.

La Cluj: **Atlas — Clujul liber**, săptămînal independent dar și — din cîte înțeleg — „casă de editură“ (directorul acesteia din urmă — Teohar Mihadaș). „Bomba“ din numărul 12 bis (da, ați citit bine: 12 bis), apărut în 17 martie: „Organigrama încă secretă a Securității jud. Cluj“. E, însă, o bombă cu efect întîrziat. Mai așteptăm.

În **Cronica** nr. 12 din 23 martie, un amplu și pasionant, de la primul la ultimul rînd, interviu cu Neagu Djuvara. Nu pot cita nici un pasaj, pentru că ar însemna să fac o alegere arbitrară. Personalitate proeminentă, Neagu Djuvara nu e numai un erudit dar și un „causeur“ de zile mari. L-am ascultat la întîlnirea domniei sale, pe la începutul lui martie, cu profesori și studenți, în amfiteatrul II/7, întîlnire organizată de decanul Facultății de istorie. A fost o încîntare. Singurul meu (mare) regret este că în sală se aflau prea puțini studenți.

Expres, anul I, nr. 8, din 23—29 martie: o pagină — a șaptea — bună de decupat și de păstrat cu grijă: continuarea a două seriale: „Ce s-a întîmplat după fuga lui Pacepa?“ și „Tragicomedia doctoratelor“. Tot acolo, o intervenție promptă și necesară a lui G. I. Olbojan: „În continuarea unei emisiuni TV, pe marginea unei crime mult discutate: Adevărul despre Corneliu Dima-Drăgan“.

În **Contrapunct**, anul I, nr. 10, din 9 martie: o pagină Vasile Lovinescu (Dan C. Mihăilescu — „Hermes fictionarul“ și Corin Braga — „O nouă hermeneutică“). În pagina trei, Adolfo Bioy Casares, „Răspunsuri la un chestionar“. Chestionarul este realizat de Ion Vartic și este extras din dialogul epistolar purtat cu marele scriitor argentinian, dialog ce a precedat apariția în românește a volumului **Trama celestă**. Îl las pe Ion Vartic să prezinte el însuși răspunsurile lui Bioy Casares: „simple, pline de rezervă, adesea de un laconism absolut.“

Din **Orizont**, nr. 12 (din 23 martie): pagini excelente despre „Procesul de la Timișoara“, un reportaj într-un spital din Szeghed; în paginile centrale, niște răscolitoare **Fragmente despre vid** semnate de Livius Ciocârlie și un impecabil „montaj“ realizat de Șerban Foarță: E. M. Cioran: **Despre tragedie, tragezi și cabotini** (prezentare, traducere și note). În pagina 11, o dezbatere: „Ce așteptați din partea noii Uniuni a Scriitorilor?“. Tot aici, probabil pentru a pregăti Adunarea generală a scriitorilor bănățeni, se publică „Lista scriitorilor care au devenit membri ai Uniunii Scriitorilor din România, în perioada decembrie 1989 — martie 1990“. Printre ei, nume cunoscute multora dintre noi: Lucian Alexiu, Romulus Bucur, Adriana Babeți, George Șerban, Iosif Cheie Pantea, Mircea Mihăieș, Petru Ilieșu, Vasile Popovici, Daniel Vighi, Marcea Tolcea etc. Lor, ca și celor (încă) necunoscuți nouă, le dorim tot ce-și doresc și ei.

Luca PIȚU

Două logosuri și doi puieți

Microbul intern stîrnește cea mai mare panică în sistem. Înclinatul spre erezie ori antrenatul de forța centrifugă îngrijorează mai mult decît practicianul religiei etranjere sau ateul. De aceea nu l-a scandalizat de loc pe Joseph de Maistre, poate l-a și încîntat, întîmplarea cu un curtean ce intervine pe lîngă Ludovic al XIV-lea pentru vărul amator să ocupe post de locotenent într-o garnizoană din estul Hexagonului.

— Am auzit că ar fi jansenist, dragul meu. Și în atare caz nu-i poci acorda slujbulița.

— Vai, Sire, calomnii, calomnii. Vărul meu e de cînd îl știu ateu.

— Ei, acum se schimbă treaba; dacă-i așa, nimic nu mă împiedică să vin în întîmpinarea dorinței sale.

E ateu, deci e în exteriorul religiunii oficiale, nu ne hîțînă dinlăuntru. Nu ne creează probleme. Știm de unde bate. E mai puțin primejdios decît ereticul, decît deviantul, decît săpătorul lăuntric.

De mirabila replică regală mi-am amintit deunăzi, cînd schițam cu inegalabilul meu pix o paralelă neplutarhiană între logosurile a doi puieți ieșiti dintr-a noastră didactică pepinieră. Mai sprințar spus: între al puietului și al puiatei.

* *

Pe puiete să-l botezăm dară, grijulii, Ginerel Oportunitzki. În vremea satanicei sizigii, sub Odios și sub Sinistră, a mișculat în C.C. al U.T.C., iar ca pretins inginer la întreprinderea Morus & Campanella s-a remarcat prin interpretarea, în foi bahluviene, a episodului biblic al Genezei ca experiment utopic deși nu ignora că a profesa ateism militant sub o orînduire libertină, cînd credincioșii sînt șicanați, e ultima căcănărie. A fi bezbojnic agresiv și a glumi pe seama Mîntuitorului în satanocrație nu signalează oare un lichelism inextirpabil? Pe prietenii săi, de îndată ce au intrat în rezbel cu Sinecdoca TotalitOantă, nu i-a mai călcat, sub pretext că trebuie să-și consolideze postul historial, că are bursă în refegeu și perspective de a procura una și nevestei, că nu vrea să pericliteze situația soacrei la Catedra de Protocolnerii și autori contemporane. Ceea ce nu l-a jenat să reapară pe 23 decembrie, *comme si de rien n'avait été*, gata să se pună în serviciul Voluției, să savureze dulcii struguri ai acesteia împreună cu foștii rezistenți. Fără rușine minimală. Întrebat despre sensul dat lichelismului, acestui nou curent ideologic postvoluționar, în Apelul televizat și liceean, nu s-a pierdut cu firea. «Ce oportunist mai sînt eu, că nu am ieșit înainte la plăcinte?» Peste două zile lua trenul către Bucale și obținea, prevalîndu-se de imaginare legături cu lumea opoziției ieșene, post de director general într-un minister. Ceva mai tîrziu dădea interviuri presei streine, poza în animator de grup dizidențial și, culmea culmilor, în *antimarxiste farouche*. Uitînd probabil că, numai cu un an înainte, depusese la rectorat iașiot un dosar de înscriere la doctorat în materialism dialectic și istoric; uitînd că se lăudase în tot tîrgul cum îl va scoate pe Max Weber emul al Bărbosului Karl.

Cînd didactul său fu virat din pepinieră, în septembrie trecut, așa grăitu-i-a puietele, agent persuador și cu-rea de transmisie:

«0.0.1. D-le doctor, în locul d-voastră aș titila învățămîntul secundar, cel primar ori loc la C.U.G. Ar fi interesant ca experiență. Poate iese mai tîrziu un roman.

0.1.1. D-le doctor, în locul d-voastră nu aș mai scrie în valahă. Nici în revistele studențești: cine vă mai citește? Scrieți în franceză și publicați în foi de specialitate din Capitală sau streinătate. Poate veți avea atunci un public pe măsură.

1.1.1. D-le doctor, nu vă puneți rău cu Băieții, ameliorați-vă mai degrabă raporturile cu ei, așa cum am făcut eu, că, zău, sunt rezonabili. O să vă lase poate chiar în Apus. Dacă vă iau legitimația de la C.U.I., unde o să mai dejunați?

1.1.2. D-le doctor, maturizați-vă, dați dracului scriitura carnavalescă, jocurile de cuvinte, fitilele, piruetele, umorul și poantele. Scrieți mai sobru, mai serios, pe ritmul limbii de lemn al ideologiei noastre, pe ritmul limbii de fier al științelor noastre.

1.2.2. D-le doctor, depulsionați-vă existența și discursul.»

* *

Puiata, s-o denumim Duduca H, în amintirea seminarului despre fragmentul cu aceeași literă al rimbaldienelor *Illuminations*. Activează de doi luștri în Zgarda de Mancurți al Camaradului Nicolas Scornicesco. Ea, ce e ea? Ce e ea, ce e ea? E o dulce ceaușea. Un prieten drag îmi nara că la banchetul de zece ani de la finițiunea studiilor erau, din promoția lor, trei în simbria Antecristului cu vizaj draculeean. Ajunse acolo, pe Triumfului, 6, în fel și chip. Conform, pare-se, unei strategii cu două operații bine cernute de Milan Kundera în *Amoruri derizorii*: r e p e r a j u l și a b o r d a j u l, specifice bărbaților branșați pe avenir și futurologie.

Reperajul Duducii H nu a fost anevoios. Mergînd în deceniul trecut la niște grenobleze cursuri estivale, imense au fost ispitirile pentru zdumpeșa bahluviană la vederea, în supermarșeu, a minunilor societății de consum. A mîncat-o palma. A împins-o păcatul. Imediat a reperat-o circuitul televizual. E chemat șeful grupului, cadavru didact la întîia sa misie de supraveghetor în West. Lămurește binie lucrurile cu patroana lezată. «Madam, o dă afară din U.T.C. dacă poliția voastră informează ambasada noastră și se află în țară!» Spăimită de asemenea eventualitate, aceea își retrage plîngerea și își cere pardon. Numai că ghidul protocolnic raportează, la retur în patrie, șefilor de la adresa susmenționată. Și Duduca H este recrutată. Abordarea, faza a doua, survine la terminarea studiilor și stagiului, culminînd cu înrolarea. Competențele traducătoare ale featei utilizatu-s-au, sperăm, la maximum în privința corespondenței foștilor profi, a benzilor de mag înregistrînd conversații francofone de apartament, automobil, hotel, lectorat, căci gemetele orgasme și flatulențele subsecvente le deslușeau boțîrlăii și ciurlanii fără dragoman.

Formăm și avem, prin urmare, traducătorii ce-i merităm. *Traduttore, traditore*. Ci nu la aceste flecuștețe vreau să poposesc. Dar la întîlnirea Duducii H, în piața de deasupra izvorului miraculos, cu fostul ei didact. Căruia așa i-a ciripit:

«Trei motive am de bucurie, tovarăse domn profesor. 0.0.1. Poliglotă sînt, frumușică sînt, nu-mi pun problema slujbei. Noua Securitate Liberă, NSL, rezultată din perestroika aceleia vechi, va avea cu siguranță necesitate de serviciile mele, fie și numai la agățat italieni pe litoralul însorit al Mării Negre, pentru a le smulge secretul înghețatei florentine. 0.0.2. Dacă la Iași nu a fost baie de sînge pe 14.XII.1989, meritul e numai și numai al instituției unde îmi desfășor activitatea. I-am arestat la țanc pe capi, pă d-alde Odobescu, Ștefan Prutianu, C. M. Spiridon, Aurel Ștefanachi, și lumea nu s-a mai aglutinat în jurul tunurilor cu apă din Piața Unirii ca să deie bătaie de cap Tudorelului Postelnic. 0.0.3. Primii la care a venit Dan Petrescu pe 22 decembrie nu am fost oare noi? Nu s-a dus nici la CEC, nici la ADAS, nici la Palatul Culturii, nici la Universitate. A venit la noi, la Secu, să ne elibereze de noi înșine. Găsiți că e puțin lucru?»

* *

Aceasta ne fu paralela. Și o credem reprezentativă pentru schimbările superficiale — dar lente! — de pe pajiștea mioritică. Mai știu că oportuniștii sporesc haosul axiologic, aorgia lumii. Sînt purtători de entropie pozitivă. Și mai cred că Duduca H, în simplitatea, în naivitatea ei polițieră, în mărunta ei parșivenie de mahala, în cinismul ei sănătos, este preferabilă de o mie de ori lui Ginerel Oportunitzki. Pretorianul neapostat lichelei. Microbul extern lătelului intern.

Însă: *préférer n'est pas choisir*.

REMUS RADINA

TESTAMENTUL DIN MORGĂ

CAPITOLUL 3

Motto: *„Ați fugit de dracu și ați dat peste tată-său!"*
(Un țăran român din Banatul sârbesc)

În noaptea de 2 Noiembrie, am trecut frontiera prin regina Comorâște, din Banat. Am mers mai mult pe bâjbâite și mi-a fost mai frică să nu fiu capturat de grănicerii români, decât de moarte. Am ajuns la o casă unde niște țărani făceau rachiu, în miezul nopții. M'am oprit în întuneric și am așteptat să vorbească. Țăranii vorbeau sârbește și eram acum sigur că sunt pe teritoriul jugoslav. Am mulțumit bunului Dumnezeu pentru ajutorul dat.

Apoi am explicat țăranilor, mai mult prin semne, că vin din România și unul dintre ei m'a condus până în orașul Vârșeț, la securitate. Credeam că aici voi fi tratat omenește.

Cel puțin așa îmi spusese studentul salahor, la București.

Am fost condus într'o clădire veche, unde, credeam eu, voi fi găzduit provizoriu. Am intrat într'o cameră, după care o ușă masivă a fost zăvorită în urma mea.

Primul contact cu închisoarea este îngrozitor, mai ales când te știi nevinovat.

Șocul produs de acest contact nu este departe de cel descris în versurile lui Radu Gyr:

Taică, tăicuțule, taică,
Feciorul vostru se zvârcolește ca o lupoaică,
Se zbate în cușcă
Zgârie drugii și mușcă!

Dar șocul a ținut numai câteva minute, fiind atenuat de o rugăciune și de o scurtă meditare la cuvintele Domnului Isus: „În lume necazuri veți avea, îndrăzniți. Eu am biruit lumea!"

În celulă mai erau câțiva bărbați și un copil, care s'au trezit la intrarea mea.

Și ei crezuseră că vor fi primiți cu brațele deschise de Jugoslavi. Nu scria, oare, presa românească despre prezența Anglo-Americanilor în Jugoslavia?

Ne-am încurajat unii pe alții, în speranța că situația actuală nu va dura mult.

Copilul, elev în clasele primare, adusese cu el o carte de școală în care se afla fotografia Anei Pauker. El a desenat portretul Anei Pauker pe perete, cu un creion, și, din proprie inițiativă, a scris deasupra „Bestia umană". Portretul era foarte reușit și copilul m'a rugat insistent să-i fac o „poezie" pe care să o scriu sub desen. I-am scris următoarele versuri, în stil popular:

Izgoniți de-o crudă doamnă,
Părăsirăm într'o toamnă,
Toți cu inima pustie,
Scumpa noastră Românie.

Stăm închiși de-o săptămână,
Pentru Patria română.
Și-om mai sta cinci ani, mai frate,
Pentru sfânta libertate!

Toți aveam convingerea că Ana Pauker era principala vinovată de plecarea noastră, că ea era „omul lui Stalin", în România.

Trebuie să mărturisesc, însă, că în cazul meu versurile de mai sus s'au dovedit profetice: voi fi condamnat la cinci ani de închisoare pentru această trecere de frontieră!

În aceleași zile a trecut frontiera și inginerul Economu, cu soția, profesoară, și cu doi copii, un băiat și o fată, elevi. Copiii, în vârstă de 16—17 ani, erau înalți și frumoși, inteligenți, cunoșteau câteva limbi străine și erau foarte bine educați. Era o plăcere să discuți cu ei. Eu m'am împrietenit repede cu această familie. Dar nimeni din familia Economu nu bănuia atunci că nu peste mult timp toți vor deveni eroii unei mari tragedii.

După câteva zile, am fost transferați la închisoarea din Panciova. Pe când mergeam prin Panciova, noaptea și pe o ploaie torențială, un țăran român din Banatul sârbesc, dând dovadă de mult curaj, a intrat în rândurile noastre și ne-a întrebat:

— Ce este, măi fraților, cu voi?

— Am plecat din România, unde nu mai era de trăit, i-am răspuns eu.

— Ați fugit de dracu și ați dat peste tată-său! a adăugat țăranul, depărtându-se în grabă.

Dar noi nu l-am crezut pe bietul om, care părea încurcat de soarta noastră.

Am ajuns la închisoare uzi și tremurând de frig. A doua zi am fost transferați la închisoarea din Covacița. Această închisoare, unde se spunea că a fost executat Draja Mihailovici, devenise o închisoare de tranzit pentru refugiații români.

La Covacița, unde am stat foarte puțin, am cunoscut pe profesorul Anton Crihan, despre care se spunea că făcuse parte din Sfatul Basarabiei și pe preotul Găldău.

După câteva zile, un grup de aproximativ două sute de Români am fost trimiși la mina de cărbuni Banovici, din Bosnia.

Cum am ajuns la Banovici, am scris maiorului Lucian Dimitriu, căruia, în mod cifrat, îi comunicam care este situația din Jugoslavia.

Aici, timp de o lună, ne-am bucurat de o libertate relativă, având permisiunea să ne deplasăm în localitățile Banovici și Litva.

Eram repartizați la tot felul de munci legate de activitatea minei. Eu, spre exemplu, devenisem monteur de rețele telefonice și trebuia să mă urc pe stâlpii de telefon.

La sfârșitul lunii Decembrie 1948, toți Românii am fost convocați într'o sală din mica localitate Litva.

După ce ne-am adunat cu toții, U.D.B. (securitatea jugoslavă) ne-a înconjurat și sub stare de arest ne-a condus la Banovici.

Nu voi uita niciodată solidaritatea, noastră din acele momente. Tot drumul am cântat cu însuflețire „Pe-al nostru steag e scris unire" și alte marșuri românești.

La Banovici am fost închiși toți la un loc (femei, bărbați și copii) într'o baracă unde anterior fuseseră închiși prizonierii germani.

Toți bărbații am trecut la lopată.

Mina de cărbuni fiind la suprafața pământului, încărcam cărbunii direct în vagoane. Lucram fără încetare, nici duminica nu era zi de odihnă.

Într'una din zile a venit în inspecție o personalitate comunistă. Eu i-am vorbit de „medginarodno pravo" („dreptul internațional").

Mi-a arătat lopata, spunându-mi:

— Lopata este internațională!

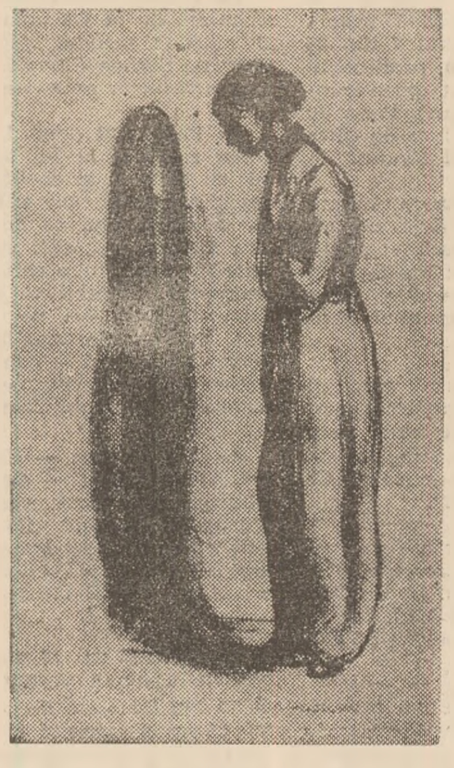
Cinismul acestui comunist jugoslav mi-a adus în minte figura luminoasă a prof. Dașcovici, care ne vorbea cu atâta convingere despre „dreptul sfânt de azil".

Nu aș fi putut bănui atunci că există pe lume conducători cu orizontul atât de limitat încât să încalce acest drept. Profesorul Dașcovici ne spunea cum după primul război mondial Olanda a acordat drept de azil împăratului Wilhelm al II-lea și a refuzat să-l extrădeze cu toate insistențele aliaților.

Într'o duminică din luna Februarie 1949, doi Români, Ovidiu Horeanu, din Cernăuți, și Tutoveanu, din Moldova, au evadat din baracă.

Peste câteva ore am asistat la o scenă care ne-a îngrozit pe toți, dar mai ales pe femei și pe copii.

Securitatea a năvălit cu armele în baracă, urlând și amenințându-ne că ne împușcă. Apoi a luat mai mulți bărbați, dintre care mi-amintesc de Ion Pârvulescu, fost coleg de liceu, actualmente scriitor la Paris, și de Nicolae Cristescu, și i-a dus la câteva

zeci de metri de baracă, pe un mic deal, în spatele toaletei.

Acolo zăceau, împușcați, Horeanu și Tutoveanu. Ei aveau pielea jupuită de pe craniu, deoarece fuseseră apucați de picioare și târâți prin pădure, după execuție. Pârvulescu, Cristescu și ceilalți Români, sub amenințarea cu armele, au fost obligați să sape două gropi, unde i-au înmormântat pe Horeanu și Tutoveanu, fără sicriu. Din cele două gropi mustea apa. U.D.B.-iștii erau în culmea fericirii, beau, cântau și jucau în jurul gropilor. Aveam strania senzație că sunt prizonierul unui trib de canibali, care joacă în jurul meu, înainte de ospăț.

Petrecerea lor a ținut câteva ore.

Ei ne dădeau un exemplu de ce este în stare să facă U.D.B.

În aceeași zi, părintele Barna, ardelean, a oficiat slujba de înmormântare pentru cei doi Români asasinați. Seara, la numărătoare, comandantul gărzii ne-a anunțat că pe viitor va răspunde vecinul celui ce va evada. Doamna Timofte, o bună Româncă, i s'a adresat comandantului gărzii:

— Eu nu voi pârî niciodată pe vecinul meu, dacă va evada, chiar de voi fi omorâtă! Datoria oricărui refugiat este să-și caute libertatea!

În prima duminică după asasinat, am refuzat să mai ieșim la lucru. Voiam să se respecte ziua Domnului.

Când au văzut îndrăzneala noastră, la numai o săptămână după asasinarea celor doi Români, U.D.B.-iștii au intrat înarmați în baracă și înnebuniți de furie au țipat să ieșim la lucru, că ne împușcă.

Unii dintre noi, timorați, au ieșit imediat.

Apoi, pentru a ne intimida, comandantul gărzii a strigat:

— Cine nu vrea să iasă la lucru să facă un pas înainte.

Mi-am dat seama că este un moment de cumpănă și am făcut un pas înainte.

— Kako se zoves? (Cum te numești?), m'a întrebat comandantul gărzii.

— Radina!, i-am răspuns.

— Sabotira, ne Radina!, a țipat comandantul gărzii, înjurându-mă. Lasă că te împușcăm noi!

Întâmplător, Radina înseamnă în limba sârbească un fel de „muncitorul". Iată de ce mi-a strigat el „Saboteorul, nu muncitorul!". Apoi a întrebat:

— Cine nu mai vrea să iasă la lucru?

Atunci, dintr'un grup de aproximativ zece studenți, Maramureșanul Iuga a strigat:

— Nici noi nu ieșim la lucru!

Comandantul gărzii m'a apucat de mână și m'a scos din baracă, în timp ce mai mulți Români mă rugau să ies la lucru, U.D.B. fiind capabilă să mă omoare.

Am fost dus în camera gărzii, unde comandantul a început să mă înjure, să mă lovească și să mă amenințe că mă împușcă. Apoi m'a lăsat sub pază și s'a dus la ceilalți Români.

După două ore, am fost dus în baracă. Oamenii fuseseră scoși la lucru și aduși repede înapoi. Din ziua aceea nu s'a mai lucrat niciodată duminica.

Voi descrie sumar pe studenții care au refuzat să iasă la lucru și anume pe cei pe care i-am putut fixa în câteva secunde, până când am fost scos din baracă de comandantul gărzii.

Iuga, cel care a luat cuvântul în numele studenților, era un om hotărît și avea un caracter integru.

Nicolae Caranica, din Constanța, fusese student la Facultatea de medicină veterinară. Era un om inteligent, însetat de cunoaștere și un bun creștin, gata oricând să sară în ajutorul aproapelui. Ioan Cușa, din Dobrogea, fusese student la Academia comercială. Era un om de acțiune, deschis și autoritar.

Tudor Grigorescu, din jud. Romanați, fusese student la Facultatea de medicină umană. Era un om sincer și de o bunătate rară. Talentat, conducea corul nostru religios. Îl vedeam deseori dus pe gânduri și trist. Mă întreb dacă acest tânăr nu avea presentimentul că va fi ucis.

Gheorghe Caramiciu, din Dobrogea, fusese student la Facultatea de medicină veterinară. Era un om bun și blând, care vorbea puțin și se străduia să nu supere pe nimeni.

Mihai Pop, Ardelean, fusese student la Academia comercială. Era un om de mare voință și stăpânire de sine. Era tăcut și prevenitor

Am prezentat pe acești studenți și dintr'un alt motiv: nu peste mult timp, trei dintre ei vor fi asasinați!

Părintele Barna, care călcase pe nervi securitatea jugoslavă prin rugăciunile înălțate pentru Românii asasinați, a fost în scurt timp ridicat și dus într'un loc necunoscut.

Dar rugăciunile noastre au continuat.

La câteva zile după plecarea preotului, comandantul gărzii a exclamat stupefiat:

— Ăștia toți sunt popi!

CAPITOLUL 4

Motto: *„Am jurat în fața altarului lui Dumnezeu dușmănie veșnică oricărui fel de tiranie asupra spiritului oamenilor"*
(Thomas Jefferson)

Pe la începutul lunii martie, majoritatea Românilor au fost trimiși la lucru fără escortă. Mai rămăseserăm numai zece tineri care mergeam cu escortă.

U.D.B. spunea:

— Dacă nu va fugi nimeni, vom ridica și escorta acestor tineri!

Făcând această afirmație perfidă, U.D.B. era convinsă că nici un Român nu va încerca să fugă, pentru a nu periclita situația celor zece ostatici. Dar nu era suficient că lucram sub escortă, pe noi ne puneau și la muncile cele mai grele. Din această cauză, am hotărît să declarăm greva lucrului. Se pare, însă că U.D.B. a prins de veste. Înainte de a începe greva, într-una din zile când făceam săpături de pământ, U.D.B.-istul Petrovici, un tânăr foarte înapoiat, cu o privire care parcă împungea și care ura mult pe Români, m-a ridicat din mijlocul tinerilor și mi-a spus să merg la baracă. El stătea cu pistolul mitralieră în spatele meu. Pe la mijlocul drumului, din senin, a început să mă lovească puternic cu țeava pistolului mitralieră în coloana vertebrală. Loviturile de fier pe vertebre provoacă dureri insuportabile.

În acel moment a apărut un fost prizonier german, care lucra acum cu contract la mină. În mod evident, pentru a-l împiedica pe Petrovici să mă mai lovească, Germanul i-a strigat că nu are voie să stea aproape de cel escortat. Petrovici a rămas la o distanță mai mare de mine, încetând să mă lovească.

Ajunși la baracă, m-a predat comandantului gărzii, spunându-i că „am vrut să fug". Comandantul nu părea

surprins. Inscenarea era grosolană şi ea a revoltat pe toţi Românii, care au înţeles că U.D.B. îmi plătea o poliţă mai veche.

Durerile mari de coloană vertebrală nu mi-au permis să mai ies la lucru. După cîteva zile, trei tineri, Ion Pârvulescu, Dan Căpşuneanu şi cu mine am fost ridicaţi şi îmbarcaţi în tren. Pe drum ne-am înţeles ca, imediat ce vom ajunge la destinaţie, să declarăm greva foamei, în semn de protest împotriva tratamentului inuman la care fuseserăm supuşi. Ajunşi în oraşul Tuzla, am fost conduşi la U.D.B., unde ne-au despărţit şi ne-au repartizat în celule cu Jugoslavii. Conform înţelegerii, eu am declarat imediat greva foamei. Colegii jugoslavi au fost foarte impresionaţi. Ei nu mai văzuseră o astfel de grevă şi în fiecare zi cînd se trezeau se întrebau cu voce tare dacă mai trăiesc. În celula mea se afla şi un tînăr învăţător jugoslav, Dedici, care mi-a spus :

— Remus, faci greva foamei în faţa unor oameni de o cruzime rară! Securitatea lui Tito nu cunoaşte mila!

După cinci zile de grevă, unul din Jugoslavi m-a rugat să vin repede la uşă. Sprijinit de Dedici, am mers la uşă, de unde, printr-o crăpătură, Jugoslavul mi-a arătat că Dan Căpşuneanu primea mâncare.

Atunci am încetat greva foamei, prima din viaţa mea, care a fost şi o grevă a setei, fiindcă timp de cinci zile nu am băut nici un strop de apă. În această perioadă de tăcere şi meditaţie am adoptat ca maximă esenţială a vieţii mele un citat din Thomas Jefferson : „Am jurat în faţa altarului lui Dumnezeu duşmănie veşnică oricărui fel de tiranie asupra spiritului oamenilor".

Greva foamei marcase tocmai un protest împotriva tiraniei. Jugoslavii din celula mea erau oameni foarte prietenoşi. Cu învăţătorul Dedici m-am împrietenit mai mult.

Fiindcă fusesem pedagog la Şcoala normală de învăţători, i-am vorbit despre Pestalozzi şi despre luminosul său exemplu. Apoi i-am citat faimosul epitaf, cu mişcătorul său final : „...om, creştin, cetăţean, Totul pentru alţii, pentru sine nimic. Binecuvîntat numele lui !".

I-am amintit de Leibniz care credea că o educare temeinică a tineretului ar putea schimba faţa lumii. Dar pentru aceasta ar fi nevoie de mai mulţi „Pestalozzi". De nişte „creştini adevăraţi", era de părere musulmanul Dedici. În celulă am mai luat şi lecţii de limbă sîrbo-croată, de la Dedici şi de la Kubinek Alois, fost şef de gară în Croaţia, care era foarte timorat.

Pe data de 10 mai 1949 împreună cu Pirvulescu şi Căpşuneanu am fost transferat la Zrenianin, în Voievodina, unde fuseseră aduşi şi Românii din Banovici. Lagărul fusese înfiinţat de Germani, pentru prizonierii jugoslavi. Sub stratul de var alb, se mai putea citi şi acum faimoasa lozincă „Wir zimmern eine neue Welt". (Noi construim o lume nouă"). Şi aceasta era tot un fel de revoluţie mondială.

Apoi Jugoslavii au închis aici pe prizonierii germani, iar acum pe refugiaţii români şi unguri. Cruzimea U.D.B.-ei s-a făcut simţită şi în acest lagăr. La începutul anului 1949 a fost ucis aici căpitanul de marină Negoescu, pentru tentativă de evadare. La scurt timp după sosirea mea în lagăr, toţi Românii am fost îmbarcaţi în trenuri şi duşi pe frontiera româno-jugoslavă, pentru a fi extrădaţi. Nu ştiu datorită cărui fapt am fost luaţi de lîngă frontieră şi aduşi înapoi în lagăr. Aceste manevre întreţineau o stare permanentă de nesiguranţă şi tensiune. Toţi ne simţeam umiliţi. Prin luna iunie, mai mulţi Români şi Unguri din lagăr am fost duşi la munci agricole, în comuna Cnicianin, lîngă Titel, la confluenţa Tisei cu Dunărea. Populaţia acestei comune era de origine etnică germană şi ne spunea că Jugoslavii, din răzbunare, omorîseră pe toţi bărbaţii din comună şi acum nu mai avea cine să lucreze pămîntul. Noi lucram în condiţii foarte grele şi mulţi aveau afecţiuni intestinale.

Din cauza recentei tentative a U.D.B. de a ne extrăda, am luat hotărîrea să încerc o evadare pentru a merge la ambasada americană din Belgrad şi a discuta problema refugiaţilor. Şansele de reuşită erau foarte mici. Într-o zi foarte caldă de iunie, ne aflam la prăşitul porumbului. La ora prînzului, am fost adunaţi toţi al un loc şi s-a format un cordon de securitate în jurul nostru. Prin porumbul înalt de

aproximativ 70 cm tărîş, am ieşit din cordon şi m-am îndreptat spre desele canale de irigaţie, care începeau la cîteva sute de metri de noi. În aceste canale mă puteam ascunde perfect şi mă puteam îndepărta fără a fi observat. Mai aveam numai 20 de metri pînă la primul canal, cînd am auzit glasuri agitate, în urma mea. U.D.B.-iştii cu armele în mîini, veneau în goană spre mine. Au început să mă lovească cu furie. Unul m-a lovit cu patul armei în cap. Altul m-a lovit peste muşchiul mîinii drepte cu atîta putere, încît a ţîşnit sîngele. Loviturile curgeau ca ploaia. Apoi m-au legat cu mîinile la spate şi m-au dus la locul unde se servea masa. Comandantul gărzii a scos pistolul şi mi l-a pus demonstrativ în frunte. M-au urcat într-o căruţă. În momentul cînd a pornit căruţa, un U.D.B.-ist a luat un bulgăre mare şi mi l-a aruncat cu putere în spate. Pe drum, cămaşa a căzut peste mîinile legate, rămînînd jumătate gol. Femeile şi copiii din comună mă priveau speriaţi, ca pe un condamnat la moarte dus la ghilotină. Pe faţă şi pe corp eram murdar de noroi şi de sînge.

Ajuns la şcoala unde eram cazaţi, toţi U.D.B.-iştii au început să mă lovească. Unul s-a repezit cu nişte cuie mari să-mi scoată ochii. Altul a început să mă înjure şi să mă lovească, spunîndu-mi că mi-am bătut joc de 1 700 000 de jertfe ale jugoslaviei, din cel de al doilea război mondial. De parcă eu eram vinovat că Jugoslavii, pe lîngă faptul că au luptat cu Germanii, s-au omorît şi între ei! Cetnicii, comuniştii şi ostaşii se omorîseră unii pe alţii, fără milă!

După cum spunea P.-P. Negulescu în „Destinul omenirii", „ura ideilor muşcă mai rău decît ura naţionalităţilor".

Imediat am fost transferat în lagărul de la Zrenianin. Acolo am fost prezentat lui Fortunici, comandantul lagărului, care vorbea româneşte. Fortunici ne mărturisise că în timpul ocupaţiei germane, partizanii lui Tito treceau în Banatul românesc, unde Românii îi ascundeau şi le dădeau de mîncare. Fortunici, cu o privire plină de ură, m-a întrebat :

— Ai fost ofiţer de marină ?

— Nu, de cavalerie! i-am răspuns.

— Aici îţi vor rămîne oasele, în cimitirul din Zrenianin, lîngă căpitanul Negoescu!

Fortunici a dat dispoziţie să fiu închis în „bunker". Mi-au legat mîinile la spate, cu cătuşele. Apoi m-au dus lîngă bunker şi un U.D.B.-ist cu o lovitură puternică, m-a prăvălit pe scara de beton. Doamna Timofte, care a văzut scena, a scos un ţipăt de groază. (Mă întreb dacă acelaşi ţipăt l-a scos doamna Timofte şi în momentul cînd a fost asasinată de U.D.B.). Bunkerul era un beci de beton, construit de Germani, cu opt carcere tot de beton, înalte de aproximativ 1 m, fără acoperiş. Intrai în carceră pe deasupra, apoi te legau cu mîinile la spate, să nu poţi ieşi.

În carceră nu te puteai nici aşeza, fiindcă jos era un strat de urină şi fecale. În noaptea aceea am aşteptat sub o tensiune maximă să fiu omorît. Bunkerul era aşezat între două garduri de sîrmă ghimpată, unde era zonă interzisă şi unde te puteau uşor omorî. Aci fusese omorît şi căpitanul Negoescu, în aceleaşi împrejurări. Din cauza aşteptării morţii, nu mai simţeam durerile pricinuite de loviturile primite. Dar s-a întîmplat un nou eveniment : în bunker au fost aduşi noaptea cîţiva Unguri, care provocaseră scandal. Acum, cînd eram mai mulţi în bunker, ştiam că e mai greu să mă omoare. A doua zi ne-au scos pe toţi din bunker. Românii s-au bucurat mult că nu am fost asasinat. Auziseră de la un prieten că intenţionasem să merg la ambasada americană din Belgrad. Toţi aşteptau o salvare de undeva. Românii mi-au spus că un Ungur a atras atenţia gărzii, cînd am evadat. Probabil, el mă văzuse din momentul plecării. Peste cîteva zile, împreună cu alţi zece Români, am fost transferat la U.D.B. din Vârşet, lîngă frontiera românească, cu scopul vădit de a fi extrădat. Aci era un regim alimentar de exterminare. Dimineaţa, o apă colorată cu zahăr ars se numea ceai. La prînz şi seara, invariabil, primeam o lingură de arpacaş fiert în apă, fără pic de legume, grăsime sau sare. Jugoslavii afirmau că nu au sare, iar Românii nu le mai dau.

La prînz mai primeam şi 100 de grame de pîine sau turtoi. Pentru a servi această „mîncare", eram scoşi în curte, de trei ori pe zi. Apa cu arpacaş ni se servea în cutii de conserve, fără linguri, şi deşi era foarte fierbinte nu ne lăsau decît 2—3 minute să o sorbim. Aveam de ales între a ne frige buzele, gura şi stomacul sau a nu bea nimic. Am văzut Români şi Jugoslavi din Banatul sîrbesc cărora după trei luni de astfel de regim alimentar li se mişcau dinţii ca mărgelele.

Nu voi uita niciodată pe Drăgan, un ţăran din Banat, care de foame îşi înghiţea unghiile!

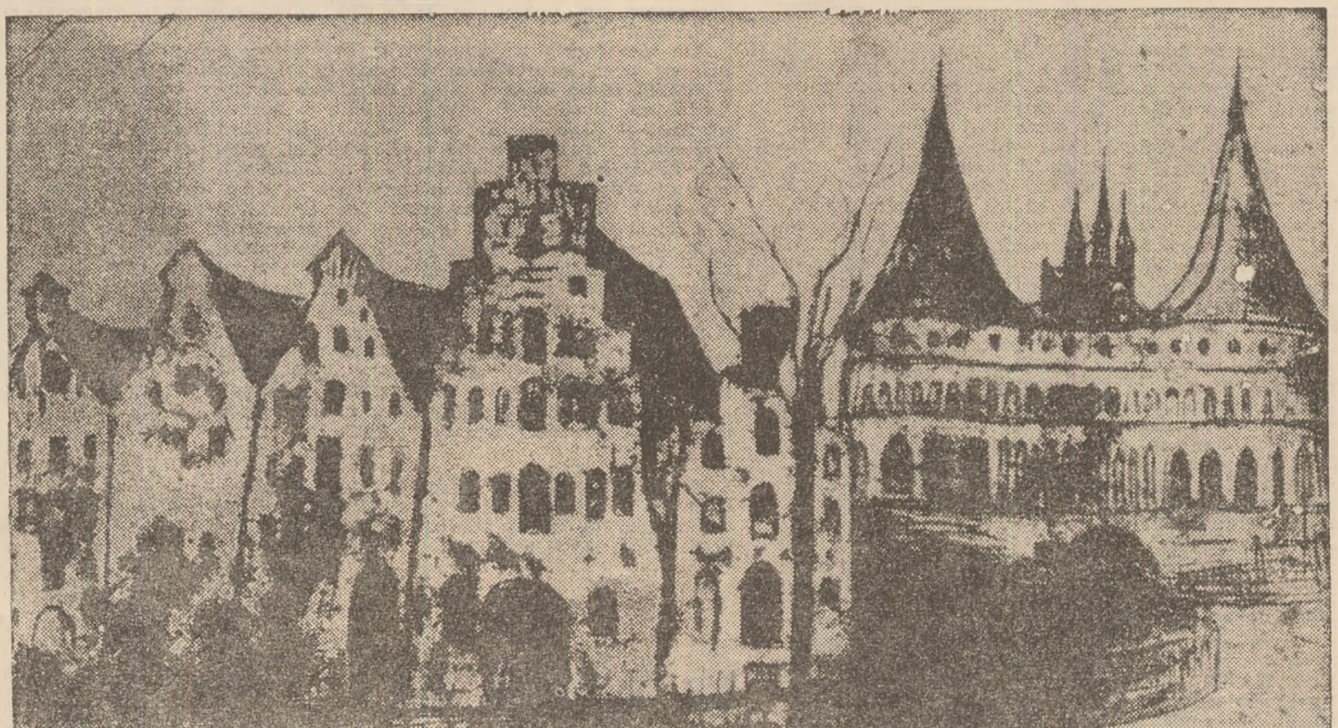
Românii erau supuşi la torturi diabolice. Unui Român din Marcovăţ i-au legat mîinile la spate, astfel încît coatele se alipiseră între ele. Apoi a fost dus în carceră, în beciul U.D.B. După două ore, omul a avut senzaţia că i se desface toracele.

În celula mea a fost adus un fost ofiţer jugoslav, adversar al lui Tito. A fost legat cu mîinile la spate şi obligat să stea toată noaptea aplecat deasupra hîrdăului de fecale descoperit. Pe un alt ofiţer jugoslav, tot adversar al lui Tito, îl torturau în fiecare noapte, apoi îl duceau dezbrăcat într-un beci rece şi puneau un cîine să-l fugărească. Într-o noapte, acest fost ofiţer s-a spînzurat în celulă, cu cureaua lui Victor Hărdălău, din Orăştie, fost student la Facultatea de drept.

Naum Neagoe, din Cetate, judeţul Dolj, fost asistent la Facultatea de agronomie din Cluj, îmi povestea că şi în ţară se întrebuinţau acum astfel de metode. La siguranţă el fusese fugărit cu cîini. La Constanţa, l-au introdus noaptea într-un sac, au legat sacul la gură şi l-au aruncat în mare, lăsîndu-l aproape să se înece. El făcuse parte din Partidul naţional liberal.

Pe data de 30 august 1949 am fost dus la frontiera româno-jugoslavă împreună cu alţi zece Români, printre care trei femei şi o fetiţă. Spre ziuă, ne-au înşirat pe frontieră, ne-au pus puştile mitralieră în spate şi ne-au spus să trecem în România. Ne-au mai spus că dacă vreunul se va întoarce în Jugoslavia va fi împuşcat. M-am închinat şi am pornit spre frontieră.

(va urma)

Prima iubire

(din **Jurnalul poetului TBC**)

Nu, așa cum s-ar crede, după **Eduard și Dumnezeu** de Kundera am prelucrat frumoasa poveste cu instructoarea de pionieri, ci am aflat-o în jurnalul lui TBC. Nu am citit tot jurnalul — el este imens, iar TBC păstrează unele părți, deocamdată, doar pentru sine. Și pentru mucegaiul sertarului. Are o teorie întreagă. Zice că orice lectura adevarata, asimilînd perfect cartea supusă ei, o distruge pe aceasta. Deci, mucegaiul din sertar îi este cititorul ideal. Carii, mucegaiul, gărgărițele... Ce dacă nu-nțeleg nimic? Asta și este lectura totală, asimilarea textului în **litera** lui, fără să te aventurezi în ce crezi **tu** ca s-ar afla dincolo de litera. Iar litera — ce este ea? Ceva material. Și dacă nu poți, nu vrei, sau nu se face să treci dincolo de ea, înseamna că e opacă. E chiar materia. O bucată de materie, transformabilă, consumabilă. Încît, în sertarul lui manuscrisele se citesc și sînt citite, florile de mucegai îndeplinesc cea mai bună dintre lecturi. Nici un reziduu, speră el, nu va mai rămîne la sfîrșit din tot ce-a scris. Dovadă că opera, **omnia**, s-a digerat în constiința publică naturală. Ce-și poate dori mai mult un biet creator? (Ce chestie panteista, reflectez eu, să fi ajuns TBC la vîrsta ultimă a dorinței mioritice?... A ultimului dor?...).

Dorințele. tocmai atacă el subiectul, se mișcă mereu înaintea noastră. Așa se și cuvine. Să aibă un pas avans. In mare, prima și ultima contează. Cu prima intri-n horă (în complotul ăsta universal, nu vezi, porcii, vor să stoarcă tot din tine, „e-atît de clar, atît de clar ce vor, încît și morții curînd or să se teamă", cînd îți dau drumul cazi ca o brînza, dacă mai prinzi cîteva zile să stai și tu liniștit, pe-o prispă călduță, la soare, să molfăi între gingii un covrigel-ceva...), cu ultima încerci să ieși cît mai onorabil. Și cel mai onorabil e să te aranjezi ca să rămîi, într-un fel. Aici însă trebuie mare atenție. Uite, Friedrich: a vrut să fie incinerat și să i se împrăștie cenușa în mare — fiindcă, pe bună dreptate, n-avea operă, așa considera și el. Naiba știe ce s-a întîmplat pe urmă, pe unde i-a ajuns cenușa aia că — minune! — a renăscut din ea ce nu fusese niciodată, opera!

Atunci, nelăsîndu-l să divagheze (totdeauna se ambala prea tare), l-am întrebat despre prima lui dorință; mi-a răspuns că i-o dedicase instructoarei lui de pioneri, o întreagă poveste; dacă vreau, îmi dă să citesc fragmentul respectiv din jurnal. I-am mulțumit, cu toată impudoarea pe care o comitea, și am plecat cu un caiet (n-avusese cum să detașeze episodul) din care m-am hrănit vreo două seri.

N-am să citez, e prea lung, deși, pe alocuri, pana lui TBC atinge binișor literatura. Toată întîmplarea cu instructoarea e povestită în jurnal cu prilejul șederii într-un sanatoriu. E primăvară, anotimp critic pentru internați, primăvara și toamna se răresc considerabil. Un vînt thanatic trece printre ei și, pînă una-alta, le mărește mai întîi libidoul. Apar scene nostime, cu bătrînei care-și arată unul altuia, prin cotloane surprinși și fericiți, tresăriri demult uitate ale trupului. TBC susține că surorile și bolnavele, „colegele" lor abia mai prididează. O veselie. Asta nu-l împiedică de la considerații amare despre brutalitatea mecanică a împerecherilor, într-o indiferență ce nu se deosebește de scărpinat decît pentru că include și niște scîncete, scrie el.

Intr-o stare ca aceasta, ambiguă, TBC pretinde că se petrece automat o retrăire imaginară a adevăratelor iubiri, în general cele de dinainte de îmbolnăvire sau pur și simplu de „afară", ca și cum acelea, adevărate, vin să dubleze și să corijeze frenezia din sanatoriu, aducîndu-i ceea ce-i lipsește, complicația sentimentală.

In fine, pe fondul acesta își amintește el — și, scriind, retrăiește — prima lui... iubire, sigur că da, cred că o putem numi astfel. Era în clasa a doua primară și l-au făcut pionier. Mai înainte de ceremonie, a venit o instructoare să-i învețe statutul și formulele de salut: salut voios de pionier sau, în adunări, cînd li se striga „La luptă pentru cauza partidului, fiți gata!", ei trebuiau să răspundă că „Sînt gata-ntotdeauna!" El stătea în prima bancă, hipnotizat de picioarele instructoarei, atît cît se vedeau, fiindcă era urît îmbrăcată, cam masculin, cu un taior drept ca un costum bărbătesc, încheiat foarte sus și, prin fustă, lungit foarte jos; dar atît cît se vedea era de-ajuns ca să-l inflameze pe micul TBC (care, pe-atunci, nici n-avea dreptul, decît cu anticipație, la acest nume: atunci i s-ar fi potrivit mai curînd numele de „pre-TBC"): porțiunea aceea dintre supragleznă și subgenunchi ce nu cunoscuse niciodată rușinea depilării (jurnalul merge aici foarte departe cu imaginația, aducînd în discuție legea gravitației care ar sili sexul la o migrație catabazică!), îl făcea să urle, automat, „Sînt gata-ntotdeauna!", din toate puterile, agățat cu mîinile de bancă de parcă s-ar fi și pregătit să țîșnească înainte, în realitate ținîndu-se ca **să nu** țîșnească, „Sînt gata-ntotdeauna!"

Instructoarea, probabil entuziasmată de reacțiile prompte ale tuturor viitorilor pionieri, cu certitudine ghidate însă de tonul dat din prima bancă de holbatul TBC, s-a apropiat de ei și s-a lipit exact de marginea primei bănci, ignorînd mînuțele exsangue acolo priponite. Peste ani, reconstituind șocul în jurnal, TBC, devenit destul de priceput în problemele lexicale, îl va caracteriza scriind că în acel moment s-a simțit **traforat** și a intrat într-un fel de catalepsie — absolut neglijabilă pentru bunul mers al lucrurilor, dacă n-ar fi inclus și o temporară afazie care a dereglat strigătele tuturor celorlalți: obișnuiți cum fuseseră ca vocea familiară lor să-i ghideze din prima bancă, investită, topologic, de prestigiul maximei apropieri de frumoasa și bruneta instructoare (uitasem: era foarte frumoasă și foarte brunetă) au căzut într-o jalnică bîlbîială deîndată ce înaintemergătorul fonic a amuțit.

TBC, în jurnal, trece prea usor peste acest moment, după gustul și opinia mea. O minimă aplecare către reflecție i-ar fi dezvăluit pe dată ciudățenia situației: va să zică, datorită prezenței nucleului iradiant alcătuit de instructoare (aici, o examinare amănunțită a situației ne-ar duce departe, căci nu totalitatea instructoarei conta, decît cel ca fond pe care se detașa porțiunea gambara vizibilă, și nici aceasta nu era, la rîndu-i, decît tot un fond pentru firele negre, bine dezvoltate, care o suprapopulau, iar firele în sine n-ar fi însemnat nici ele mare lucru decît ca metonimie, însă culoarea lor se reliefa grație albului pielii, avînd ceva de pată indecentă pe acest alb, încît, pînă la urmă, totul era doar un joc cromatic alb/negru), micul TBC urla focos, dar odată ce apropierea nucleului-sursă de logos se transforma, simplu, în contact nemijlocit, el provoca tăcere, ca și cînd în cel mai secret centru al logosului luminos s-ar adăposti o tăcere umbroasă. Dar să nu ne îndepărtăm.

Fapt este că instructoarea brunetă și frumoasă s-a enervat repede de deteriorarea situației și a luat amuțirea lui TBC drept instigație la frondă, sabotaj, ascuțire a luptei de clasă și l-a confiscat la cancelarie, dornică să descopere toate firele acestui complot, imposibil fără concursul vreunei instanțe capitaliste din afară, al cărei releu îl forma înăuntru chiaburimea autohtonă. Val-vîrtejul ce-o cuprinsese, răvășindu-i și ținuta (taiorul i se descheiase, fusta i se sucise, dezordinea pasională se înscria limpede în vestimentație, armura-i era ca străpunsă de, altminteri, greu de ghicitul corp agitat), a fost însă calmat de directoare pe dată, care i-a refutat cu tărie supozițiile, arătîndu-i în ce domeniu (cu totul special peste hotare, ssst!) profesa tatăl acestui copil ireproșabil. Orice erezie era exclusă. Interzisă. Ricoșa! De altfel, TBC își recăpătase graiul (pe măsura dezumflării elanului instructoarei) și își rearticula calm opțiunea inițială (practic, necontrazisă): „Sînt gata-ntotdeauna!"

Mai mult: directoarea ar fi și speriat-o pe instructoare cu posibilitatea ca tatăl copilului să audă de bănuielile fără temei pe care le formulase ea, tînără și neexperimentată cum era, și să le interpreteze, la rîndul lui, ca ofensă la adresa activității sale, sabotaj, ascuțire a luptei de clasă. Sigur, nu ea, directoarea, o să se repeadă să-i spună, dar dacă-i va spune copilul? Să-ncerce deci să-l îmbuneze, să-l lămurească...

TBC rămîne în cancelarie cu instructoarea, în cu totul altă relație decît cînd intrase acolo. Ea rîde, e veselă, călduță și-l mîngîie. Îi admiră ținuta de viitor pionier (doar cravata și insigna îi mai lipseau), cămașa albă și pantalonii scurți, bleumarin, cu o mansetă foarte frumoasă pe care, promițîndu-i că-l va face șef de detașament, își plimbă distrată degetele, pipăind volatil și reversul. Ooooaaahh, urlă TBC în cancelarie, în jurnal, în sanatoriu, în imaginație, naiba mai știe.

De aici încolo se poate avea în vedere, pentru urmare, ceva între **Donna Alba** de Gib I. Mihăescu și **Elevul Dima dintr-a șaptea** de Mihail Drumeș, în sensul că, după vreo zece ani abia a ajuns TBC, urmîndu-și pista ca un ogar breban, în intimitatea frumoasei instructoare pe care, scrie el, a pătruns-o chelălăind, dar n-a izbutit s-o clintească dintr-un fel de rigiditate decît după oarece timp, cînd ea, atent și răbdător cercetată de tînărul licean, și-a mărturisit slăbiciunea față de un anumit fel de iubit, plecînd de la postulatul că o adevărată doamnă trebuie să fie în acele momente ca o servitoare (iabrașă, adică? nu, ci) înțelegînd prin asta că actul propriu-zis ar fi însoțit, la servitoare, de reprezentarea-i verbală precisă. Și atunci, cînd TBC s-a conformat și i-a șoptit, simultan, în ureche, te... de vreo opt sute de ori, mai coprolalînd și alte variațiuni, a chelălăit și ea. Demult însă, încheie TBC, nu mai purta genul acela de taior persecutant și nici nu mai suporta libertatea nedepilării.

(Premiul Consiliului Județean al Sindicatelor Teleorman la ediția a II-a a Festivalului-concurs interjudețean de proză scurtă „MARIN PREDA", Siliștea Nouă, 25–26 mai 1984).

Un episod din ilegalitate

(povestit de badea Gheorghe unui grup de pionieri) *

Măi tatae iacă io șădeam ca ș-acuma la fereastră cîn or vint. Numa c-acuma mă doare-n pies: îs milionar. Comperativa n-are treabă. Cu niminea. Păi doar văzurăț ș-astăz ce chefșor împușcarăm, ai? Poi ce? plătirăț fo ceva? Ai? Păi nu? Da stat așa să mai păcănesc o duhănică și v-oi spune. Daravelă mare, soro. N-am ce semne să v-arăt, da chiar pă locu ăsta a fost. Acilea, une mi-am nălțat astă mîndrețe de casă...

(A-ra, omule, da termin-o dragă odată! Iar începi cu hardughia asta? Mînca-o-ar boalili că cum îm mănîncă și ea sufletu, toată ziolica-s pă scari, ba la catu unu, ba la catu doi, scoate, bagă-n priză toate aparatili, dare-ar pacostea-n ele că te-ai umplut dă mehanisme om bătrîn! Nu mai poci o găleată cu apă s-aduc, vine pă țeavă buluc toată vremea, caldă, receé fierbinte, frapată, ceee...).

(No: muierea tot muiere. Zi-i poale lungi și scurtă dă memorie. Hai ia-ți viteză d-acilea și bagă-n priză electroșocu să dea furaje la găini. Al dreacu ce te făcuși! Cică-acuma nu-i place cu mecanizarea, da nu zici c-am prins-o că-ncerca aparatu dă muls la măgar, he? Da să vă spună moșu cu nasulia).

Tocma molfăiam o pele dă mizel (ultima din Roibu). Și spunea bunicu soru-mii — era geamu dășchis, i-auzeam din grădină une-ngropase niște pusci —, îi spunea cică să nu uiți, Daria, să nu uiți niciodată, adică locu cu pricina, că el ierea purisan și le-ncurca pă toate: nu-ntrebase el în plen la o activitate a noastră că dă ce, camaraz, nu mai venit cu sumanili? Ș-atuncea ș-a dat și ei seama și l-a penzionat pemereu, da i-a asigurat ș-o ocupație să nu i se urască dă stat la penzie — l-a dat mai încolo să facă statui, că lui îi plăcea să ciopleasca. Din sare

Bun și dodată — vrrruuumm brrrruuumm pă ulița copilăriei: iaca chiroavili. Venise și băcții: ș flutura a pretenie căciulili la noi și ne dădea binețe pă limba lor: **davai ceasî davai ceasî!**

Primu din capu rîndului numa ce face-un viraj p-o singură șenilă drept în poarta casii dă dă gardu jos și să proptește-n șură d-am zis că gata, pîn-aci mi-a fost, fincă-a clincănit cam tare (vezcă-n șură i-avem p-ăilanții, care tot așa sosise c-o mașinărie buimacă și intrase-n curte cam clătinat și fumegînd; io cîn am văzut — ca creștinu: zic să dau niște apă pă ei să tresă se fi-ncins acolo-năuntru; da zic nici să nu-l înnec, sireacii: mai bine s-astup întăi găurili și m-am întovărășit cu vecinu d-am pus mînă dă la mînă ș-am sudat capacu; p-ormă-am dat și cu apă; și s-a mai liniștit; cîn or vint dupe aceia să predăm armili, ce ierea să fac cu ditamai scula? Mi-am clădit șura pă ea, c-o ținea tare bine: de, oțel special, tatac)...

. . . .

— „Bade Gheorghe, bade Gheorghe, ieși afară că mă mușcă!"

— Marș, Marcs, fire-al dreacu cu tac-tu! Da poftiț, doamna contabelă, intraț fără frică și prihană! Vai dă capu ei dă potae, c-o am dă la tata socru, din perioada interbelică, și nu mai are nici o eficacitate, deh: nu să mai lovește la noili condiții...

— Păi dacă-l ții în lanț... Nu vezi ce se zbate, săracu? Da nu de ăsta ziceam, ci de pîrdalnicul de purcel, s-a dat la mine, io-te-l c-a fugit în grădină!

— Și porcu to dă la ăsta a-nvățat să muște, că e-mpreună dă la răsăritu la apusu soarelui...

— Da ce faci, nu ești la lucru?

— Noooaa, păi nu știț c-az e vineri?

— A, da, ai dreptate, matale ca fruntaș al sereleu. Și ce faci în zilele astea? Nu te odihnești un pic la Peleș, la Mogoșoaia?

— Poate-n cellalt week-end m-oi repezi pîn la Neptun, că la Peleș nu-i chip să mă recreez, îs prea multe oglinzi... Iar acuma or sosit un grup dă străjeri ai patriei, cică să le povestesc ceva din perioada dă ilegalitate; și m-am gîndit să le spun cum am ținut io atîta amar de vreme ilegal tancu-n șopron pîn-au fentat-o pă soru-mea d-a predat puscile-ngropate dă bunicu, d-au zis p-ormă că dacă ea, ateistă, avea atîtea pusci, d-apoi io că ieream sîmbetist tresă fi avut fun tanc-ceva, știț matale, că făceaț listele...

— Bine-bine, termină repede că nu e timp de povești; am venit să-ți zic de foncire... astaaa... ăăă... adică se dă cotele și matale ai pe puțin vreo cinșpe căruțe de luat: grîu, porumb, orz, ovăs, secară, ce mai: cerealiere, așa că dă fuguța de-nhamă și du-te la magazie. „Chiar pentru asta am venit să-ți spun." La revedere.

— Săru... d-apoi... să-nham?!... Ce pacoste să-nham, Doamne păzește?... Poate pă jigodia asta! Marș, Marcs, te-al dreacu, te dai la stăpînu-tu! Hă! Să-nham!

. . . .

Și, dragii moșului, ne-am tot uitat noi la chiroavili astea... Mari. Frumoase. Da ce să faci cu ele-n condițiili care ierea? Că tot omu avea acolo o parceluța dă pămînt dă nu-ncăpea pă ea nice o șenilă dă la astea. Nu? Une să-ntoarcă chirovu pă palma mea dă pămînt? Ș-așa căzurăm cu toți pă gînduri. Pînă s-o rezolvăm p-asta, ne-am zis că să folosim mîndrețea astă dă tractoare la o treabă serioasă, pă potrivă. Că nu ierea vreme dă povești. Să facem ceva, așa, o construcție mai măreață, o groapă-ceva, ca să le punem la treabă, să nu mîrîie-n gol. Și-ncepurăm un șanț maareee, laaat, adîîînc, dragii moșului, cît un canal. Că ierea păcat dă mijloacili din dotare să să ruginească. Da v-oi mai spune io altă dată ce și cum a fost, c-acu, iaca, am o treabă la sediu și tresă dau și treijdămii dă ouă: norma pă azi, plus depășirea, că am și fo zece găinuț harnice. No, hai la treabă, că nu-i vreme dă povești, zbiguzbaticii moșului!

Autorul ține sa-și exprime gratitudinea față de iluștrii săi înaintași puși la contribuție în acest modest text, adică, în ordine: Zaharia Stancu, G. Topârceanu, Marin Preda, G. Bacovia ș.a.

---

* Fragment dintr-un început de roman, **Brazde peste haturi revisited**, scris în colaborare de subsemnatul, Sorin Antohi, Luca Pițu și George Pruteanu și confiscat de Securitate în mai 1983, la o percheziție condusă de col. Rotaru (acum la pensie).

Grigore CHIPER

* * *

Tu ești o invinsă,
iar învingătorii tăi se îneacă
în smircuri de ambrozie și de sînge.
Tu ești o lamă
știind totuși
că am mîinile goale.
Tu ești o casă
cu lumina aprinsă
unde mă și îndrept
spre cea lipsind de acasă.
Tu ești unicul început
dintr-atîtea sfîrșituri.
Tu ești iluzia mea
pe care nu mi-o descopăr nici mi

* * *

Cînd irișii revoltați, tot mai puțini la număr,
cad în subterfugii
și toamna coboară din somn
ca o imagine ștearsă,
aceleași păsări păzesc cărările înapoi,
aceleași păsări —
corbii mei împăiați.
Să calc, să rotunjesc urmele din țărînă,
să privesc panorama
prin crengile subțiri și ude
înseamnă răbufnirea gîndului respins,
viața unei vieți.
Ca din ziua de ieri
dintr-o lună înapoi
pietrele se acoperă cu mușchi și se scufundă.
Nervurile frunzei, strigătul transformat în gest,
peisajul pregătit morții
sînt ochii mari ai toamnei,
giulgiul ce se lasă peste vară.

* * *

Și dacă jocul nu poate fi raportat la nimic,
nu-i vina lui,
și dacă jocul te preferă,
nu-i vina ta.
Acceptă-l,
antichitatea de mîine va explica
acest mers al istoriei,
tot ce e superb în tine
trebuie să rețină clipa —
forma miniaturală a eternității.
Mai sînt și ochii tăi,
și epiderma neatinsă a gîtului,
și privirea
ce respinge primele culori triste ale amurgului.
Am spus că dincolo de joc nu se poate ajunge,
jocul ești tu,
jocul ține locul acelui ceva
de nimeni văzut.

* * *

Și voi, reci vagabonzi,
nevăzută față a sufletelor noastre,
și pomii văzduhului,
și sentimentele peste care timpul nu apasă,
și nimbul de aur —
totul parcă se avîntă
cu aripi de trestii,
doar cineva se mai ține de solul selenei.
Nu te voi ruga să-ți lași brațele
de pe nimbul părului
să nu cazi
ca fructul din paradis.
Fii un pic altfel
atîta cît aș putea să uit
că secolul e un zbor de cvadrigă pe amforă.

* * *

Mare, te recreează extazul
să exiști pururea,
aria ta mă apropie
de ceea ce cu fiecare bătaie de vîslă cîștig.
zborul pescărușilor
mă ține treaz deasupra dezastrelor,
frumusețea ta — o întîmplare,
mîndria — o capcană.
Mare, spre farul tău înot
atunci cînd naufragiile îți depășesc
volumul,
furtuna ta rece nu mă îndoaie
cînd brațele calde de la proră
ne părăsesc
și jocul necruțător de-a ceva peste
posibilitățile noastre
devine periculos, Mare.

* * *

Elicea sau vuietul de valuri
retrăgîndu-se cu mareea,
dungile de mătase, palmele pe sticlă,
mirosul de fum din crusta coaptă,
dicționarul (singurul loc
unde mai pot zbura păsări exotice)
nu le îndepărta.
Ploaia îmi arată că nu-ți pot face case
pe apă,
cu atît mai mult pe uscat,
se deschid ecluzele
pentru oboiul scufundat.
Cît de frumos ochii tăi îmi răpesc timpul —
și el o parte din ceva mai mare.
Să mă rostogolesc prin frunze,
cum toamna,
să-ți imit nuanța, elicea, vuietul de valuri
retrăgîndu-se cu mareea,
dungile de mătase, palmele pe sticlă.

* * *

Un plop aduce puține foloase.
Voiam să am un plop,
și nu mi se permitea să am un plop.
Desenam un plop
cu crengile și cu frunzele
ridicate de o învolburare
sus pînă la limita foii.
Te-am luat de mînă,
cu cealaltă ai făcut un semn de adio
și am lăsat fără sprijin acea tulpină —
un timp navigînd fără noi.
Erai singură
ca și cînd în lume ar exista numai ciocniri,
erau verbe conjugate numai la prezent,
era vară ce explica multe :
și vînătoare a vînătorii de nori,
și sentimente apărute ca într-un palimpsest,
și chipuri eline reflectate în apa cea trecătoare.

I.P. CULIANU

MAHAPARINIRVANA

(urmare din pag. 12)

formidabilă, nu numai mare ci și rezistentă, încă mai pîlpîie. Wendy știe că n-aș fi putut să-mi iert niciodată absența de lîngă profesor în ultima clipă. Îmi spune că Mircea Eliade a avut și această ultimă bunătate : mi-a așteptat întoarcerea. Tot mai rare, bătăile pulsului se încheie la 9,40. David Tracy și Frank Gamwell rostesc o ultimă rugăciune. *Parinirvana* a luat sfîrșit.

Desigur, lumea nu va mai fi niciodată aceeași fără Mircea Eliade. Dar am înțeles, după o noapte de disperare, că în cele cinci zile ale veghii Mircea Eliade înfăptuise o minune. Prietenii și discipolii săi se întîlniseră în acest timp acolo, solidari cu Christinel și întărindu-și legăturile unul față de celălalt. Și din nou îmi aminteam de vîrsta de 24—25 de ani, cînd credeam că descifrez în zîmbetul lui Mircea Eliade cunoștința misterelor universului.

Poate că, într-adevăr, se petrecuseră lucruri tainice, privitoare la soția sa care-l veghease cu devotament eroic ; la schimburile de sentimente și gînduri între prietenii nedezlipiți de ea ; la soarta și, poate, la misiunea lor. Timpul adunării fusese, poate, și un timp de probă.

Deși ochii mi se înnegurează din cînd în cînd ; deși lumea va arăta cu totul altfel fără Mircea Eliade — totuși i-am acceptat moartea cu împăcare. Miercuri la ora două a fost cremat pe Woodlawn Avenue colț cu strada 67. Între două pasaje din Înțelepciunea lui Iisus Sirach și Apocalipsa lui Ioan, David Tracy a citit și o pagină din *Mitul Eternei Reintoarceri*. Slujbe pentru odihna sufletului au fost rostite în toate bisericile ortodoxe din America. Organizat din umbră de David Tracy, serviciul memorial care a avut loc în enorma Rockefeller Chapel din Hyde Park, campusul universității din Chicago, a fost, după mărturia unui bătrîn profesor, cea mai frumoasă slujbă la care asistase vreodată. În locul elogiilor, Saul Bellow, Paul Ricoeur, Wendy O'Flaherty și subsemnatul au citit fragmente din opera lui Mircea Eliade în cele trei limbi în care acesta a scris pînă la sfîrșitul vieții : româna, franceza și engleza. Charles Long a explicat esența Marii Veghi, care nu era numai rezultatul iradierii universale a celor peste cincizeci de cărți ale profesorului, ci și a necrezutei sale bunătăți. Nathan Scott (cine a spus că ar putea deveni cel mai grandios arhiepiscop de Canterbury ?) a încheiat o tînguire despre sufletul Dreptului care se află în mîna Domnului.

Înțeleptul se află în pace, căci Dumnezeu l-a încercat ca aurul în cuptor, îngînă poporul adunat în biserică.

În fond, continui să-mi repet de ani de zile, dacă lumea aceasta este un camuflaj, așa cum mi-ați spus de atîtea ori, Mircea Eliade, atunci sînt fericit că am trăit în aceeași taină în care ați trăit dumneavoastră.

Chicago, 24 aprilie — 1 mai 1986

Reprodus din revista *Limite*, nr. 48—49/1986, p. 3.

Ioan Petru CULIANU

MAHAPARINIRVANA

■ Ultimele clipe ale lui Mircea Eliade ■

După trei săptămîni de şedere la Chicago, seara de luni 14 aprilie este a doua pe care n-o petrec împreună cu Mircea şi Christinel Eliade. Studenţii de la Disciples of the Divinity School House, unde sunt găzduit, au lunea o cină în comun. Aş vrea să ne cunoaştem mai bine. Contrar aşteptărilor mele, cina se termină la şapte. Aş mai avea timp să trec pe la ei, cu pretextul de a mînca împreună un cantalup. De o săptămînă, Mircea Eliade are dureri crepusculare atroce în coşul pieptului şi e cuprins de o ciudată oboseală. În primele două săptămîni după venirea mea am lucrat amîndoi cu spor la diverse lucruri — între altele la trierea materialelor salvate din incendiul care i-a devastat parte din biroul din Meadville Theological Seminary la 18 decembrie 1985. În fond, paguba materială a fost redusă: toate hîrtiile importante au fost salvate. Au pierit cărţi şi scrisori numai. Pentru Mircea Eliade însă, incendiul a avut o altă semnificaţie. Mi-a repetat de atîtea ori că lumea este un camuflaj, că e plină de semne care trebuie descifrate cu răbdarea unui ghicitor în pietre, încît cred că-l înţeleg. Se gîndeşte oare la romanul *Lumina ce se stinge*, la focul care consumă biblioteca şi pe savant împreună cu ea?

(Jurnal, 4 aprilie, 1986, despre seara petrecută la Christinel şi Mircea Eliade, împreună cu fiziciana Sanda Loga: „M. E. citeşte foarte mult despre *Life after Life* — Viaţă după viaţă — şi e convins că moartea e un „semn de lumină". Repetă asta de mai multe ori. Chr. şi S.L. numesc autorii a două cărţi, care au adunat mărturiile unor oameni scăpaţi ca prin minune de la moarte. De fapt, de 30 şi mai bine de ani, aceasta e una din marile teme ale literaturii sale". *Jurnal*, 5 aprilie: „Oare pe cine încerca să convingă de cele de mai sus, pe noi ori pe sine însuşi? Pe amîndoi, cred. Şi poate că universul conţine, printre altele şi acest vicleşug: că dacă cineva îşi construieşte un „palat în ceruri" — *orice* fel de palat! — se va duce să locuiască acolo în eternitate. Poate că totuşi paradisele există. Cît despre infern, nu sînt sigur: infernul ar putea fi doar uitare. Deşi, un bun muncitor probabil că va reuşi să-şi clădească şi un infern dincolo").

Duminică după prînz ne-am plimbat împreună ca să admirăm florile abia răsărite pe peluze. (Mircea Eliade admiră peluzele americane şi lărgimea străzilor: „Aici poţi respira, nu e înghesuit ca în Europa"). Mi-a părut iarăşi cum îl ştiu de mai bine de zece ani, fremătînd de curiozitate pentru orice, iradiind din toată fiinţa un amestec unic de bunătate, tensiune intelectuală, pace şi seninătate. Nu a părut nici obosit, nici deprimat. În cadrul schimburilor active de cărţi care au loc începînd din seara venirii mele, îi promit să-i caut pentru a doua zi nuvela *Ligheia* de Tomasi di Lampedusa.

Seara suntem invitaţi cu toţii la celebra indianistă Wendy O'Flaherty şi la băiatul ei Michael, împreună cu nu mai puţin celebrul filosof David Tracy, numit de curînd *Service Distinguished Professor*. Christinel şi Mircea Eliade sunt centrul serii. Pentru prima dată în ultimele zile el cinează fără dureri. Suntem cu toţii optimişti, cu atît mai mult cu cît ultimele analize, făcute în urmă cu vreo două săptămîni, au fost perfecte. Satisfăcut, mă întorc acasă cu gîndul că marţi vom relua lucrul şi că, poate, Mircea Eliade va renunţa la spaima de magnetofon şi va începe să dicteze o nuvelă. Durerile care l-au chinuit pînă acum nu pot fi decît una din nenumăratele şicane ale artritei. aceeaşi care-l împiedică să scrie

Luni, 14 aprilie după ora 7 seara studenţii sunt angajaţi în lungi convorbiri telefonice, astfel încît linia nu e liberă vreme de o jumătate de oră. Telefonul la care Christinel răspunde de obicei sună în gol. O invitaţie de ultimă oră? Puţin probabil. Telefonul este iarăşi luat în primire de o studentă. Camera mea e invadată de sunete de clopot mai puternice ca de obicei (Christinel mi-a explicat că la capela de alături există un carillon pe care tinerii exersează. Dar acestea sunt glasuri de clopote mari, care răsună adînc în clădire). Încerc să-mi alung gînduri sinistre. Fără îndoială, trebuie să existe o explicaţie simplă pentru absenţa lor de acasă; de exemplu s-au dus la Quadrangle Club să cineze. Dar acolo se duc doar miercurea. Încă de două ori telefonez fără răspuns. După opt, telefonul meu intră în pană. Încerc pînă la zece să-l animez, dar fără folos.

Marţi, la ora nouă, de cum intru în birou, sunt informat de directoarea administrativă a facultăţii că mi-au găsit un apartament. Alerg să închiriez o maşină, la ora 11 cînd mă întorc să iau lucrurile găsesc o notă în uşă: Christinel se află în spital, Mircea Eliade este în Intensive Care Unit în urma unui atac de congestie cerebrală. La 11,30 intru pe uşa rezervei D 505 de la etajul 6 al spitalului universitar Bernard Mitchel, unul dintre cele mai bune din lume. Cu mîna lui Christinel în mîna lui stîngă, Mircea Eliade îi zîmbeşte, apoi îmi zîmbeşte cu aceeaşi căldură care este numai a sa. Ne înţelege perfect, dar nu poate vorbi: atacul i-a atins partea stîngă a creierului, nu se ştie cît de grav. Partea dreaptă a corpului îi este, probabil temporar, paralizată.

Christinel mă ia deoparte şi îmi povesteşte că luni, în jurul orei şase, Mircea Eliade i-a cerut cartea lui Emil Cioran *Exercices d'admiration* şi s-a aşezat în fotoliul său preferat de catifea verzuie ca să citească. Zece minute mai tîrziu stătea în fotoliu zîmbind nemişcat, cu cartea deschisă în braţe. Crezînd că e vorba de o glumă, Christinel l-a chemat o dată, de două ori, fără răspuns. A alarmat imediat buni prieteni, pe profesorul Lacoque şi pe soţia sa, iar salvarea l-a transportat la spital în nu mai mult de douăzeci de minute.

Doctorii erau optimişti: desigur, următoarele zile aveau să fie hotărîtoare, dar congestia părea relativ uşoară. Şansele să se restabilească complet erau, în acea primă zi, de 50%. Dovedind un devotament pe care aveam să-l înţeleg în cele aproape opt zile de veghe la căpătîiul lui Mircea Eliade, lîngă rezervă se aflau deja decanul facultăţii, profesorul Frank Gamwell, David Tracy, Wendy O'Flaherty, fiziciana Sanda Loga, mai tîrziu profesorul Jerry Brauer, profesorii Joseph Kitagawa şi Eveline Kitagawa, Paul Ricoeur cu soţia şi mulţi alţii.

În tot acest timp, Mircea Eliade e alert, îşi potriveşte ochelarii ca să recunoască vizitatorii, zîmbeşte şi mai ales îi propune soţiei sale un joc, care va fi şi ultimul său gest înainte de a-şi pierde definitiv cunoştinţa: îi arată verigheta, prinsă cu o sîrmă verde ca să nu-i alunece de pe deget, îi strînge afectuos mîna, pune verigheta sa alături de a ei, încearcă să-i ducă mîna la buze ca să i-o sărute. În rezervă nu se varsă lacrimi. Christinel şi le şterge afară, iar lîngă el rosteşte fără încetare încurajări.

Ştiu că mulţi oameni sunt, ca şi mine, profund legaţi de Mircea Eliade. Dar purtarea prietenilor săi americani este uimitoare: decanul Gamwell şi David Tracy îşi vor anula fiecare o călătorie, petrecîndu-şi ziua întreagă la spital. Iar măsura devotamentului lor avea să se vadă abia în zilele următoare. Profesorul Nathan Scott, un venerabil pastor anglican de culoare, fost coleg al lui Mircea Eliade, e anunţat de internarea acestuia şi sfătuit să nu vină încă la Chicago. Mircea Eliade a lăsat dispoziţie ca el să-i administreze extrema uncţiune, ca semn de înfrăţire între rase şi religii. Deocamdată însă Mircea Eliade pare în afara oricărei primejdii. Zilele următoare vor fi cruciale, dar suntem foarte optimişti. Christinel e hotărîtă să-l vegheze în fiecare clipă, iar el însuşi, deşi incapabil s-o spună, pare decis să recupereze.

Relatarea tuturor acestor fapte şi nume are, după cum cred, importanţa ei în economia biografiei lui Mircea Eliade. Transparentă dintru început (cine nu-şi aminteşte de paginile din *Amintiri* vorbind de pătrunderea copilului într-o cameră plină de mister, pagini pe care Saul Below le-a citit în faţa celor peste 1 200 de oameni adunaţi la serviciul funerar?), existenţa lui Mircea Eliade trebuie să-şi găsească o cronică exactă pînă în ultimele clipe. Mai mult, nici un amănunt al acestor opt zile de veghe nu e lipsit de sens. O moarte nu seamănă cu alta, deşi, probabil, există anumite modele cărora toate morţile li se conformează mai mult sau mai puţin. Moartea ciobanului din *Mioriţa* nu e la fel cu aceea a Doamnei Bovary, iar crucificarea lui Iisus nu seamănă cu sfîrşitul lui Buddha, cunoscut sub numele de *parinirvana*.

Jurnaliştii l-au numit deseori un mare solitar. Corectă în ce priveşte opera lui, judecata este cît se poate de nedreaptă cu referire la viaţa (şi la felul morţii) lui Mircea Eliade. A afectat direct sute de conştiinţe, poate mii; şi indirect sute de mii. Toate se întîlnesc acum într-un moment de solidaritate care îi transformă sfîrşitul într-o ceremonie patetică, dar nu tragică. (Aveam să înţeleg acest lucru abia peste cîteva zile. Însăşi moartea lui semăna pace).

Dintru început devotamentul tuturor prietenilor a fost mişcător; pentru a da un singur exemplu, într-una din zile decanul Gamwell a stat nu mai puţin de şapte ore în picioare, nemişcat, în coridorul spitalului, fără a-şi manifesta în nici un fel prezenţa, de teamă de a nu stingheri. Mulţi s-au perindat în pelerinaj necurmat, sfidînd toate regulile secţiei de reanimare (Intensive Care Unit), deseori spre disperarea personalului.

Optimismul nostru a durat trei zile, în care starea lui Mircea Eliade părea uneori să se îmbunătăţească atît de mult, încît nu aveam îndoieli asupra însănătoşirii. Joi la 7,30 dimineaţa a răspuns perfect examenului neurologic, dar mai tîrziu şi-a pierdut coordonarea, dînd semne de nervozitate, probabil din cauza unei dureri. Uşor sedat, a dormit mult, dar seara nu mai era în forma de dinainte. Acesta nu era un motiv pentru a pierde speranţa: doctorii explicaseră că o congestie produce întotdeauna edem cerebral; perioada cea mai dificilă pentru bolnav este retragerea edemului, care durează circa trei zile. Abia după aceea se poate constata mărimea daunelor, vindecarea completă nefiind nicidecum exclusă.

Deşi vineri la prînz Mircea Eliade nu mai deschidea ochii (funcţiile inimii, vizibile pe ecran, fiind însă excelente), totul părea să corespundă previziunilor medicale. Mi-am ţinut seminarul între 1,30 şi 4,30, iar înainte de 5 m-am întors la spital fără nici un fel de presentimente, convins că lupta lui Mircea Eliade, cu ajutorul devotamentului nesfîrşit al lui Christinel şi cu sprijinul acelor prieteni minunaţi care-l vizitau neîntrerupt, avea să se încheie cu bine. Dimineaţa începusem să-i spun lui Mircea Eliade acea poveste pe care i-o promisesem în plimbarea care avusese loc duminică 13 aprilie la ora două. Înainte de prînz, Christinel îi citise din propriile lui nuvele, pe care Mircea Eliade le recitise cu puţine zile înainte. (A fost singura dată cînd am auzit de la el o apreciere pozitivă asupra propriei sale opere, mai ales asupra nuvelei **Ivan** în care e vorba despre o moarte asupra căreia există „evidenţe mutual contradictorii". Mircea Eliade repeta formula cu satisfacţie, remarcînd că, în fond, nu se ştia dacă personajul — un elev TR în război — a murit sau nu).

Vineri la ora cinci trăiesc probabil clipa cea mai zguduitoare după lungii ani în care existenţa lui Mircea Eliade fusese pentru mine o garanţie a ordinii lumii: Christinel îmi comunică plîngînd că analizele aduseseră dovada unui cancer în curs de generalizare; că profesorul se afla în comă şi că moartea sa era o chestiune de zile, poate de ore. De aici încolo a început Marea Veghe, în care s-a desluşit taina morţii lui Mircea Eliade: a fost moartea unui Buddha, **mahaparinirvana**.

În intervalele cît a rămas singură cu el, Christinel i-a vorbit. (După ea, Mircea Eliade a continuat să-i zîmbească dincolo de noaptea cunoştinţei care l-a învăluit definitiv vineri.) Nu ştiu ce i-a vorbit. Sunt un martor parţial, care i-a privit pe ceilalţi, mai ales pe Christinel, cu admiraţie şi compasiune, imaginînd doar imensa ei durere. Dar pot relata cu certitudine numai anumite părţi ale Marii Veghi, cele privitoare la relaţia mea cu Mircea Eliade, cu Christinel şi cu ceilalţi prieteni.

Vineri spre seară, rămas singur cu el, am continuat să-i povestesc nuvela *Ligheia*. Mitologia ei, cu profesorul La Ciura îndrăgostit de sirena Ligheia, supravieţuitoare a epocii elene în marea cea mai albastră a lumii, corespundea oarecum trecerii pe care Mircea Eliade se pregătea s-o facă.

Christinel a rămas toată noaptea şi ziua după ea neclintită în rezerva 505, mînă în mînă cu Mircea Eliade. L-am vegheat şi eu, năruit, sprijinindu-mă de perete. Îmi fusese relativ uşor să fiu optimist, atîta vreme cît exista speranţă: acum totul căpăta o altă dimensiune, neaşteptată: Mircea Eliade avea să dispară din orizontul fiinţelor certe. Numai gîndul, răsărit la capătul acestei nopţi, cum că ne aflam în *parinirvana* avea să-mi aducă pace: era timpul cînd discipolii şi prietenii adunaţi din întreaga lume aveau să soarbă ultimele picături de viaţă din trupul care pînă nu de mult adăpostise un Mare Suflet.

Sîmbătă, 19 aprilie după amiază soseşte Nathan Scott de departe. În faţa cîtorva prieteni strînşi lîngă Christinel în rezervă, îi administrează cu voce vibrantă extrema uncţiune şi rosteşte, secundat de David Tracy şi Frank Gamwell, rugăciuni pentru eliberarea sufletului.

Inima lui Mircea Eliade funcţionează încă normal. Îmi trebuie mult timp ca să înţeleg ce se întîmplă: profesorul le dă timp discipolilor să vină Charles Long, unul din primii săi elevi, ajuns la Chicago de departe; la fel Bruce Lincoln, unul dintre ultimii şi cei mai dragi studenţi colegul meu de clasă din 1975. Telefonul din secţia de reanimare sună din toate părţile lumii, călcînd încă o dată toate regulile spitalului.

Marţi dimineaţă ies ca să fac cîteva curse pentru Christinel care n-a mai părăsit nici o clipă spitalul de vineri. La întoarcere, Wendy O'Flaherty mă cheamă înlăuntrul rezervei: la orele 9,15 ale zilei de 22 aprilie presiunea arterială a lui Mircea Eliade a căzut, dar inima aceasta

(continuare în pag. 11)

Matei CIOBANU

DESPRE SPIRIT CRITIC ÎN BASARABIA ŞI NU NUMAI

Cred că s-ar cuveni un mic preambul. Pentru că nu poţi reflecta asupra :)iectului ales, la fel ca într-un exerciţiu de rutină, atunci cînd demersul îţi este impulsionat de „Convorbiri literare“ — nume de o sonoritate nobilă în conştiinţa noastră, a românilor dintre Prut şi Nistru, conştiinţă frustată de componenta formativă, pe care el ar fi desemnat-o. Pare incredibil, dar fantasmele îşi adeveresc capacitatea de întrupare în realităţi tangibile şi procesul nu mai miră pe nimeni... Abia de izbuteşti să păstrezi pentru tine — întîi şi întîi din motive de coerenţă morală — haloul fascinant al faptului ieşit din comun. A încerca să-ţi apropii gîndul împlinirii lui, să te obişnuieşti cu el, echivalează, pe linia maximei corectitudini, cu o sporire a răspunderii faţă de cît şi cum te implici în problemele pe care te încumeţi să le aduci în discuţie. O angajare superficială trebuie dezavuată, căci există, iată, de trei luni încoace, grade de comparaţie extrem de severe (valabile pentru toţi cei ce simt româneşte), iar scuzele şi-au redus fulgerător perimetrul aplicabilităţii.

Doresc să-mi exprim recunoştinţa faţă de redacţia „Convorbirilor...“ în caz că va binevoi să-mi publice intervenţia de faţă oferindu-mi pe această cale prilejul să verific o stare de lucruri îngrijorătoare de la noi, în ultimă instanţă să mă verific pe mine însumi. Aici mă sprijin pe ideea că, probabil, multe din articolele ce au să parvină ori au şi început să sosească din Basarabia, nu vor descrie numai realităţile, ci vor exprima şi opinii polemice, profitînd de un mediu în care acestea s-ar putea să aibă o mare audienţă.

A vorbi despre spiritul critic în literatura basarabeană pare a fi o temă facilă şi la îndemîna oricui (că... oare nu scriitorii, abordîndu-l, au torpilat bastionul colonial din „sud-vestul Uniunii“ ?!, cum e abstractizat strategic, pentru o mai mare eficacitate, RSSM-ul) şi reprezintă un mod, inevitabil la noi, de a transfera dezbaterile vizînd viaţa cuturală în planul politicului. Din nerăbdare şi suficienţă. Eroarea persistă, evident, în detrimentul literaturii — al poeziei, în special — de unde se evacuează automat dialogul critic, fertil, capabil să localizeze, să discearnă între valoarea artistică şi spectaculozitatea manifestului politic ritmat, privat de calităţi estetice. Ultimul, însuşindu-şi avantajul impactului imediat asupra publicului pîndind mereu pe muchia reacţiei zgomotoase, eclipsează efectul modelator mai subtil al factorului estetic, anihilindu-i bătaia lungă în vidul de atitudine din jurul acestuia. De fapt, îi „fură“ beneficiarul. Involuntar, e adevărat, dar cu rezultate nu mai puţin dezastruoase. Drept urmare apar false ierarhii, clasamente zgomotoase, alcătuite aproape contra-cronometru, adică după rapiditatea cu care se poate aduce în transă o sală arhiplină. Succesul acestui gen de poezie în Basarabia este explicabil : revirimentul românismului în Basarabia s-a produs, în mare parte, graţie angajării sociale, politice a unor poeţi — meritul lor nu-l pune nimeni la îndoială —, care, am putea spune, şi-au asumat întru deşteptarea spiritului naţional rolul prorocului invocat de Mateevici în poezia „Basarabenilor“. Viziunea poetului s-a dovedit de o profeţie dramatică : în universul concentraţionar al ultimilor patruzeci şi cinci de ani, în urgia înstrăinării şi-a îndobitocirii metodice, la care a fost supus poporul „dintre ape“, flacăra conştiinţei de sine a intelectualilor era întreţinută ca pe vremea primilor creştini : la mansarde, în odăi friguroase ori subsoluri mîncate de grasie, acolo unde tinerii „dizidenţi“ citeau din „Opera politică“ a lui Eminescu, uneori cu lanterna sub plapumă, alertaţi de gîndul raziilor întreprinse periodic în lăcaşurile studenţeşti. Să fim însă lucizi. Menţinerea multor autori aureolaţi în „topul“ preferinţelor literare ale marelui public nu se datorează însuşirilor de excepţie ale poeziei lor, ci inculturii generale, sufocante, exasperante (şirul calificativelor ar putea continua atît cît durează deznădejdea cu care le constatăm). Or, a insista să-ţi ridici glorie pe un astfel de fundament labil e grav pentru treapta de evoluţie a unui mînuitor al vocabulei poetice şi incorect la adresa admiratorilor săi exuberanţi. Nu revizuirea Panteonului (la noi el a fost, oricum, închiriat pe termen lung) trebuie să constituie scopul unor notiţe „în răspăr“. Ar fi o sforţare mercantilă şi fără orizont. Încercăm să semnalăm doar un fenomen devastator în cîmpul literaturii, fenomen ce confiscă posibilităţile de abordare artistică a anumitor subiecte sacre, care sînt astfel compromise prin uzaj retoric. (Fenomenul acesta — nu ştiu, prin extindere sau analogie —, a dus în viaţa politică a Moldovei de Est la monopolizarea spaţiului protestatar de către FPM, prezentat, în momentele cheie ale luptei pentru emancipare, ca o forţă omogena, bazată pe susţinerea poporului cu care pe drept cuvînt se confundase. Însă, pe lîngă grandoarea mitingurilor şi adunărilor naţionale, desfăşurate sub egida Frontului Popular, la fel de cunoscut este şi caracterul diluat al structurilor sale, generator de idei şi paradoxuri inexplicabile. Între ele, unul de marcă : cumularea de către aceeaşi persoană a postului de preşedinte al Consiliului Executiv al numitului organism de *opoziţie*, şi a funcţiei de secretar de partid (comunist) la Uniunea Scriitorilor *. Şi dacă am recurs la o tangenţă cu politicul, să mai adăugăm că tenacitatea FP în a stabili un dialog cu puterea a anesteziat cumva dialogul intern, iar opacitatea lui faţă de curente de opinie provenite din afară emană dintr-un orgoliu de iniţiatori ai mişcării (şi e riscant : exclusivismul în cele din urmă va face figură de bumerang), orgoliu ce este argumentat prin invocarea pericolului exercitat de *polifonia* discursului antitotalitar asupra coeziunii poporului. E limpede că o mentalitate rigidă pactizează inconştient cu mecanismele etatizate de frînare a democraţiei).

Lucrurile nu se vor schimba uşor în provincia noastră, unde atracţia pentru carte şi tendinţa spre autodepăşire e încă slabă. În schimb kitsch-ul proliferează la toate nivelele. O realitate incredibilă şi deprimantă : spiritul critic — teoretizat de Ibrăileanu — lipseşte în această parte a Moldovei. Dacă ar fi numai să amintim nişte absenţe notabile ale Basarabiei la făurirea istoriei moderne a României, încă s-ar putea stabili un început de analiză. Pentru noi nu a existat nici '48, nici '59, nici '77. Unanim împărtăşita precaritate a păstrării ţinutului de peste Prut între fruntariile Ţării, pe durata de pînă la 1940 şi '44, sigur, nu a contribuit la înrădăcinarea unor principii obligatorii în cultură. După aceea... După aceea nimeni nu şi-a mai bătut capul să le cultive. În şcoli, la universitate locul clasicilor, al literaturii autentice, scrise în limba română, a fost uzurpat de pseudoliteratura sovietico-triumfalistă, şi de gealatul ei — critica proletcultistă. Excepţiile (puţine) s-au circumscris la limita condiţiei umane. Nu este o exagerare : în cultură am încheiat anii '50 către mijlocul deceniului nouă.

Astăzi, a pune la noi problema angajării etice, existenţiale (singura admisibilă şi conjugabilă cu esteticul), ar fi interpretată drept o angajare într-un cadru politic, vulgarizator, ceea ce ar determina legitimarea subordonării esteticului şi aşa destul de firav. *Restructurarea* literaturii înseamnă subcombaterea literaturii. Ea trebuie mai întîi să se structureze. Conform legilor sale inerente, sub veghea spiritului critic nealterat.

Să încercăm pentru început să-l instaurăm în intimitatea noastră, echivalînd cu o profesiune de credinţă, întrebarea fundamentală : de ce scriu ?, pe care se cuvine să şi-o pună scriitorii basarabeni. Dacă răspunsul este de neocolit sau prevalat de sensul căutării lui, nu va întîrzia nici întrebarea cealaltă : cum scriu ? Scriitorul se aliniază misiunii ce i s-a lăsat, atunci cînd se manifestă ca o conştiinţă. Deci, să vadă mai în adîncime, să taie mai dureros, păstrîndu-şi luciditatea pînă şi în clipele de exaltare generală. Nu e suficient să declari că sîntem români şi să procedezi la inventarierea obsesivă a necazurilor noastre. E timpul să vedem cum am ajuns aici. Cît din vină îşi arogă destinul, ghinionul plasamentului geografic şi cît multipla-ne disponibilitate. Un conservatorism sănătos, mai curînd statornicia genetică ne-a ajutat să rezistăm, ne-a asigurat, ca un pat germinativ, izbucnirea arteziană a dorului de libertate. Şi, să nu uităm, bunul simţ, adeseori înfricoşat de propria excomunicare din „obşte“.

O seamă de scriitori capotează pur şi simplu în pragul orizontului de aşteptare al tinerilor şi nu mai satisface nici măcar exigenţele unui public neavizat, care se bizuie pe o intuiţie a autenticului şi-a consistenţei rezultată din maturizarea grăbită, impusă de ebuliţia prezentului. Mă tem că nu toţi oamenii de cultură au sesizat acest metabolism şi bat pasul pe loc, trenînd într-o complacere găunoasă, fără a bănui că din dosul expresiei de curiozitate (uşor convertibilă, de altfel) îi scrutează un ochi dezgolitor. Prestigiul politic al breslei, cîştigat de-a valma în anii din urmă, nu va mai promite din start o traiectorie aplaudată. Dimpotrivă. Eşecul va fi total. Şi binemeritat, căci ai ştiut în ce tablou de apreciere te-ai înclus de bunăvoie. De aceea e univoc sensul mişcării. A nu arunca priviri peste umăr e mai onorabil, deşi mai frustrant într-o anume privinţă, decît a coborî la nivelul comod al „accesibilităţii“ şi-al popularităţii ieftine.

Totuşi, pentru cine se scrie în Basarabia ? La noi s-a creat o stare de lucruri cel puţin ciudată. Există indivizi care se încăpăţînează să scrie, alţii editează, în fine, ceilalţi, adică restul, cumpără şi... atît. În presă, nici o reacţie critică ! O aneantizare prin tăcere. Nu a autorilor, mulţi din ei extrag beneficii... substanţiale dintr-o situaţie pe care un neiniţiat în obiceiurile locului ar taxa-o drept „muţenia elocventă a criticii“, ci a spiritului lansat să-şi facă lucrarea. În contextul acesta, a-ţi exercita vocaţia constituie o vanitate ce nu girează o reputaţie întemeiată pe aprecierea efectivă a cărţilor. Sensul tainic, profund al scrisului îşi clamează absenţa — cine să aibă timp pentru aşa ceva !, virtualele mutaţii în conştiinţe se absorb într-o imensă gaură neagră, instalată confortabil în spaţiul literaturii. Apariţiile editoriale nu trezesc ecouri în public, un autor cu state mai vechi poate conta pe o oarecare rezonanţă a numelui său, ca un „dat“, ce nu se modifică în funcţie de calitatea volumelor ulterioare, în timp ce debutanţii (majoritate poeţi — spectrul prozei inhibîndu-i prin rigorile metodice ale genului) mizează pe atributele noutăţii, contrazicînd etern plictiseala, şi pe un cerc de prieteni.

Nu avem rubrici permanente de carte. Semnalările sînt sporadice şi irelevante. Inversarea raportului dintre foiletonistică şi incursiunile hermeneutice a dus la nefireasca precumpănire a articolelor „de sinteză“, care ridică schelării axiologice, periclitate de fisuri, neacoperite la vreme de cronici de întîmpinare. Aşa se face că nu ştim la ce etapă ne găsim: mai cantonăm într-un păşunism tardiv sau am şi început să adulmecăm miresmele postmoderniste ? Presa literară din Ţară va asana, cu siguranţă, atmosfera rezervaţiei noastre culturale. E nevoie să stabilim vase comunicante cu întregul peisaj literar românesc, mai ales cu Iaşul, cu revista Dumneavoastră, să resuscităm spiritul critic selectiv. Din punct de vedere al influenţelor, tinerii condeieri basarabeni se simt parţial atraşi de formule pentru care nu au destulă pregătire şi nici conformaţie spirituală corespunzătoare. Şi atunci lucrurile se forţează, cum în poezie, bunăoară, frecvent, se toarnă în forme noi un conţinut inadecvat. Proza, deocamdată, îşi aşteaptă mostrele textualiste...

Şi totuşi prima şansă o deţin tinerii. Lipsiţi de o revistă în jurul căreia să-şi formeze o ideologie literară, nu neapărat iconoclastă prin intenţie, dar orientată spre o modernitate recuperatoare, spre tot ce e valoare în literatura română, urcuşul se anunţă extrem de dificil. Vom încerca să ne facem o revistă. Va trebui să ne asumăm toate riscurile, chiar şi pe acela de a fi cedat în faţa dictonului, atît de drag nouă : nu poţi sări peste umbra ta. Perfect, dar să ne convingem pe pielea noastră. Scăpaţi de iluzii, în schimb, ne va fi mai lesne să realizăm o misiune nu mai puţin onorabilă : de verigă, de prag obligatoriu al performanţei viitoare.

Contăm în continuare pe generozitatea şi sprijinul intelectualilor de la Iaşi şi din întreaga Ţară. O generozitate, înţelegem, pe undeva mai delicat de întreţinut după ce a dispărut contrastul favorabil nouă ca imagine de ansamblu, de români încadraţi la modul *vizibil* în luptă pentru renaştere naţională. O generozitate la fel de preţioasă ca solidaritatea de ieri a unor oameni care au ştiut să găsească puteri pentru a ne iubi, ridicîndu-se deasupra terorii şi a lipsurilor. Sîntem fericiţi să credem că v-am cîştigat dragostea nu doar graţie norocului slobozit „de sus“, ci graţie sîngelui ce n-a încetat să ne unească, în ciuda experienţelor monstruoase, menite să-i schimbe compoziţia...

Ne vom strădui să nu abuzăm de generozitatea aceasta şi să profităm de filonul sentimental, al legăturilor noastre pentru a ne apropia visul care nu s-a stins niciodată în negura vremurilor.

* La 24 martie a.c., Ion Hadîrcă şi-a anunţat demisia din P.C.U.S.

Într-o formă grafică excepţională, au apărut la „Literatura artistică“, Chişinău 1989, volumele **Poezii** de Mihai Eminescu (ediţia princeps facsimilată) şi **Quo vadis** de H. Sienkiewicz (după ediţia Univers 1967). Tot cu caractere latine, în 1990 a văzut lumina tiparului sub egida aceleiaşi edituri volumul **Poeţi de pe vremea lui Eminescu** (antologie, prefaţă, consemnări critice şi adnotări de Eugen Lungu). (M. C.).

ROBIŢI DE APARENŢE

A la guerre comme à la guerre

Spectacol mare!

A batut gongul. S-a ridicat cortina şi a inceput cursa. Cursa electorală... Coada la FSN (adeziuni!), coadă la PNŢ, c şi d (inscrieri!) coadă la PNL (idem!), coada la ICL (alimentara!).

Lipsesc afişele. Nu-i bai! Pe Dîmbovița, vlahii iau căldăruşca în mînă şi purced la propaganda cu bidineaua: FSN = PCR, PNŢ = legionarii, PNL = PCR (?). Pe Bahlui, moldoveanul uită că-i de felul lui molcom şi se ia duminică-n amiaza mare la harța electorală. Gaşca **pro** cu gaşca **contra**. Pro-ce? Contra-ce? In gardă domnilor! In avangardă!

Prin unele întreprinderi e însă linişte. Adică se împart pe tăcutelea adeziunile la FSN. Pentru că s-a decis ca instituţiile să fie depolitizate. Şi dacă tot s-a decis atunci s-a şi hotărît.

Dar cine le împarte? Rămîne un mister... **Giusto ben marcato sempre forza,** dar, **pocco accelerado.**

Antract: campaniile (electorală, agricolă ş.a.) trebuie sprijinite. Românul iubeşte artele, artele marţiale, artele electorale. El s-a născut poet şi a născut puiet. Cloşca cu puii de aur (FSN-ul) şi celelalte partide care au puierit. **Tout est possible, tout est permis.**

Şi **hai să dăm mînă cu mînă,** s-ajutorăm prietenul. Că prietenul la nevoie (electorală) se cunoaşte. Iar partidele pot fi ajutate de persoane particulare şi de instituţii. Unde-i lege nu-i tocmeală. Nu sintem la piaţă.

A propos de piaţă şi ajutor. Se aude că la Direcţia Judeţeană a Cultivatorilor de Haţmaţuchi — instituţie de stat! — şi-a clădit cuibuşor călduţ păsărica numită Uniunea Democrată a Cultivatorilor de Haţmaţuchi — partid! Să aibă vreo importanţă că printre capii uniunii susmenţionate e şi tov. Surduleţ, mai dăunăzi secretar judeţean cu problemele haţmaţuchiului? Că azi el e sus, sus de tot, acolo sus unde **cineva** îl iubeşte? Dacă e sus el trebuie ajutat să ne ajute. Tu ai plecat, noi nu te-am uitat. Ţi-am uitat numai ho... ho-ho-ho!... (publicul rîde rîde în ho-**hot**-e). Rabdă inimă şi taci. Tu le faci, tu le desfaci (voturile?). Iar pînă la **20 mai** nu mai e mult. Un ochi rîde, un ochi plînge. Presa atacă din toate părţile. Dar există şi o concurenţă. Tvrl-ul. Cînd se lasă înserarea, apare d-l circiumaru iar ce ne vorbeşte el ştiţi cu toţii (şi ce nopţi sînt la Moscova!). Mai către al doilea cîntat-al cocoşilor, către **Matutini,** vin şi ceilalţi la rînd. Bănuiţi care... că nu e bine să-i ştiţi. Dacă suferiţi cumva de insomnie cade numai bine! Dacă nu, ascultaţi-l tot pe circiumaru, că a fost şi la Iaşi cîrmaci şi baci, baci la uaser, ba şi la utc. Pe domnul-tovarăş circiumaru şi pe ăi care ca el, pe-**lin** beau, pe-**lin** voiesc.

Şi mai aflăm că D-l Roman (Petre nu Valter) a promis să analizeze cum poate să ne scape de 'oţi, de cei care au dosare penale pentru delapidare autentică. Să-i scoaţă dacă nu din **parla**-ment măcar din guvern. Ar fi bine nu? **Să le zicem adio!**

Că tot nu mai am cuvinte...

L. S. ALEXANDRU

(dez)informare şi credibilitate

Orice societate se caracterizează **prin** existenţa unei grupe de conducători şi a unei mase de conduşi. Contrar propagandei egalitariste, în societăţile **de tip** comunist această diseminare este mai profundă decît în cele democratice. In **plus în ţările comuniste** apartenenţa la una din cele două categorii este cvasidefinitivă, **clasa politică** (conducătorii de orice fel — activiştii, nomenclatura întreprinderilor şi instituţiilor fiind **similară unei închise caste indiene,** adică **membrii ei se „autoaleg" sau sînt „cooptaţi".**

Deşi în ambele tipuri de societăţi se vorbeşte de alegeri, remarcăm că într-o orînduire democratică termenul „alegere" are o acoperire reală în fapte, cetăţenii putînd opta pentru diferite variante de dezvoltare în viitorul imediat (4–5 ani; viaţa noastră nefiind eternă ca să aşteptăm intronarea comunismului utopic!). In orînduirile comuniste (denumite şi democraţii populare socialiste, în curs de dezvoltare ori în faza de dezvoltare multilaterală etc.) oamenii pot „alege" cel mult între un director şi un alt director, între un activist şi un alt activist, toţi fiind exponenţii aceleiaşi ideologii totalitare, falimentare.

Şi iată că după decenii noi românii ne-am „trezit" la graniţa dintre orînduirea totalitară şi cea democratica. Tragedie pentru unii şi prilej de speranţe pentru mase largi de cetăţeni!

Şi totuşi... După debusolarea iniţială, reprezentanţii primei categorii şi-au organizat contraofensiva. Dictonul acestei lupte de apărare a intereselor meschine de grup, evident în contradicţie cu cele generale ale societăţii, este cel antic: **„Divide et impera!".**

Rămîneau de găsit mijloacele adecvate ducerii acestei bătălii împotriva înnoirilor democratice. Experienţa unor vechi lideri comunişti din conducerea F.S.N., dobîndită prin anii '45—'50, s-a dovedit utilă, ba chiar favorizată de un teren pregătit în cursul a patru decenii de dictatură comunistă. Este vorba de dezorientarea şi manipularea unor grupe de cetăţeni în acţiuni contrare transformărilor democratice, atît de necesare în momentul actual. Şi a fost relativ uşor ca, prin dezinformare să influenţezi oameni cu un orizont politic şi cultural limitat de şabloanele ideologiei comuniste.

Practic s-a recurs la mai multe căi în procesul coordonat de dezinformare:

— difuzarea de programe TV ori publicarea unor articole în presă cu un conţinut unilateral ori tendenţios;

— cenzurarea indirectă (uneori chiar directă) a presei libere;

— lansarea prin intermediul profitorilor fostului regim (activişti, securişti-terorişti, pensionarii de partid — cu pensii foarte mari, şefi din C.A.P.-uri, bişniţari, precum şi rudele lor) de zvonuri absurde.

Dezinformarea recurge la vechile clişee comuniste-staliniste-ceauşiste, adică **la denigrarea democraţiilor occidentale şi a adevăraţilor exponenţi ai poporului în lupta pentru libertate şi democraţie.** Lozincile de genul „Nu ne vindem ţara!", „Moarte intelectualilor!", „Hoo, legionarilor!", ori afirmaţiile calomnioase la adresa unor personalităţi precum D-na Doina Cornea, d-nii Coposu, Câmpeanu, Raţiu ori D. Braia şi a altora au fost găsite de înrăiţii comunişti ca fiind foarte utile atingerii scopului lor (păstrarea actualelor poziţii).

In campania electorală, care deşi şicanată, (Unde sînt afişierele cu programele electorale ale altor partide decît F.S.N.? Dar numele şi biografiile reale ale candidaţilor?), (neo)comuniştii fac apel şi la un procedeu care ne-a îngreţoşat destul pe toţi. Este vorba de cultul personalităţii conducătorilor! Categoric, metodele F.S.N.-iste sînt aceleaşi cu cele ale P.C.R., chiar dacă noul partid dispune de garnituri renovate de personal. O dovadă în plus este rolul adepţilor F.S.N. în încercările violente de a zădărnici cursul unor mitinguri sau marşuri prodemocratie, (de exemplu la Iaşi pe 11 şi 25 martie).

Se pune întrebarea: După astfel de acţiuni actualii conducători provizorii ai ţării se mai bucură de credibilitate? Dacă în ţară unii mai răspund încă afirmativ, (totuşi numărul acestora este în continuă scădere!), peste hotare mass-media (dar şi guvernele şi oamenii politici, de unde putem cumpăra presa străină?) este unanimă în a sublinia totala lipsă de credibilitate a actualei conduceri a României, deci implicit a F.S.N.-ului. Ce poate fi mai elocvent în acest sens decît declaraţia dată de şeful unei agenţii publicitare din Franţa? Radio BBC preciza la 27 martie că, respectivul reprezentant nu va da curs cererii primului-ministru Roman de a „ajuta" mişcarea F.S.N în campania electorală, deoarece această organizaţie este anti-democratică!

Dan OLARU

P.S. Conform unei „tradiţii" proprii, **d-l** Roman, printr-un purtător de cuvînt, a dezminţit din nou. Domnia sa n-ar fi apelat la „sprijinul" electoral francez. Credibilitate...

Hocus Procust

■ Un numeros grup de **omenişti de khomeynie** îşi oferă serviciile benevole şi dezinteresate pentru acţiunea de îns(i)criere a candidaţilor opoziţiei. Pe data de 31 martie, în ajunul marii sărbători, trimişii noştri speciali pe unde au mai fost ei au realizat un mini-sondaj de opinie; nefiind (încă) suficient de computerizaţi, prezentăm doar cîteva rezultate preliminarii.

— Timişorenii vor susţine candidatura la prezidenţie a lui M. Cârciumaru: principalul său contracandidat pare a fi d-l Coposu, care vine tare din urmă, puternic sprijinit de vînjosul grup adeziv al lui Iosif Vissarionovici Dan.

— Farsa cu revenirea lui Verdeţ şi a spanacurilor sale n-a prins la mase (da' mai ştii?...); ieşenii preferă piaţa libera, unde găsesc urzici, ceasuri electronice, hrean, blugi şi alte flori inclusiv cafea boabe.

— Pentru re(a)tragerea simpatiei moldovenilor, d-l Iliescu va participa la un mare miting unde va zice di pildă „ui" în loc dă „dă".

■ **Posesorul** celui mai cuceritor zîmbet (model „om de bine") al micului ecran, George Marinescu, anunţa ca întrucît Canalul I este gata, iar Canalul II a ajuns numai prin preajma Capitalei, se iau măsuri (dar sînt) şi greutăţi pentru înfiinţarea Canalului III Iaşi—Timişoara. Astfel se va facilita deplasarea (cu mijloace exclusiv private) a frontului către Vest (cine-i Apus?), în vederea persuadării Congresului US(L)A să ne acorde retroactiv (c)lauza naţiunii celei mai favoriza(n)te.

■ **Mai este numai o lună** pînă la glorioasa aniversare a celebrului Unu Mai '39; amatorii de **de-ale gurii** din bananierul cepeuni(s)t au în vedere **acordarea** a **încă** unui pogon pe cap de ţăran, în folosinţă provizoriu veşnică, eventual ca teren de fotbal (Italia e cu noi). În acest fel, minerii vor mînca mai multă pîine, iar ţăranii mai mult cărbune.

F. SENEKA

P.S. Era să uităm să explicităm titlul: Hocus-procust în pătuc/c.-p.m. alege-un alt tătuc.

Şi totul e, de fapt, viceversa

Sînt la modă acum demascările, dezvăluirile intrigate, toate discursurile în stare să albească pînă la imaculare oile negre de altădată. Faptele trecute, de la cele mai banale pînă la altele ceva mai răsărite, sînt rediscutate, „puse în adevărata lor lumină", „reabilitate" — ca să folosesc un cuvînt care-a făcut epocă — dovedindu-se pline de dedesubturi, de dessou-uri contestatare, revoluţionare, dacă nu de-a dreptul **dizidente.** Amintirile şi impresiile pe care le păstrăm nu pot fi decît false, privirea noastră avînd cusurul de a fi rămas doar la suprafaţă, fără să ajungă la adevărul gol-goluţ sau, mai ales la detaliile intime ale „echipamentului" său. Acum, dacă tot sîntem în drum spre democraţie, dedesubturile nebănuite sînt scoase la iveală, etalate (românul are şi vorba cu „poalele-n cap"), cunoscătorii adevărului voind să demonstreze cu orice preţ că totul e pe dos. Cel care-n serile tîrzii lucra cu sîrg la un doctorat în socialism ştiinţific a fost, în realitate un opozant atît de ascuns, încît nu l-a găsit nimeni; nici măcar prietenii, la nevoie. Paginile prăfuite ale unui universitar obsedat de suferinţele „tînărului comunist" se transformă, pe nesimţite în capodopere contestatare care, cu o subtilitate de invidiat, dinamitau, compromiteau **din interior** regimul comunist. E destul de limpede, nu? Nu ştim (cum n-am ştiut nici înainte) să privim, să ascultăm, să înţelegem. Sîntem robiţi de aparenţele înşelătoare, fără a putea ajunge la esenţe. Ceea ce părea un supărător conformism s-a dovedit a fi un eroism ceva mai ascuns, cărţile plictisitoare ale unor mediocri sprijiniţi de o „revoltă de grup" au fost în realitate revoluţionare, producînd neaşteptate mutaţii în conştiinţa contemporanilor lor. Boala recuperării trecutului, farsa tragi-comică a descoperirii de revolte şi de dizidenţi au reuşit să-i cuprindă pe foarte mulţi; nu numai pe nulii care, bineînţeles, caută să-şi agonisească un capital de prestigiu, profitînd de confuzia generală, ci şi pe indivizii destul de valoroşi, în stare să se afirme prin meritele lor reale, neavînd nevoie de altele inventate. Cum se poate explica, dar, acest început de psihoză colectivă?

Revoltele literare pot fi susţinute cu mediocrităţi

Dacă toată lumea îşi scoate „arama" la vînzare, de ce n-ar face-o şi tinerii scriitori, încercînd s-o transforme în monedă convertibilă? De ce nu şi-ar căuta merite pentru zilele mai negre cînd se va ocupa de ei istoria literaturii? Propaganda zgomotoasă care s-a tot făcut „evoluţiei în grup" (indiferent de consecinţa lui, de lipsa de personalitate a celor care-l compun) este continuată de o sîcîitoare propagandă **post-revoluţionară** care susţine cu vehemenţă că tot ce s-a scris în sînul generaţiei '80 a fost profund revoluţionar, îndreptat întotdeauna împotriva puterii. Violenţa de vodevil a noii generaţii, bazată mai mult pe **modelul cultural** reluat decît pe existenţa unor forţe autentice este confundată cu un atac organizat împotriva totalitarismului, iar numărul tot mai mare de scriitori ai grupului ajunge să fie o garanţie a victoriilor sale (visate!) împotriva aparatului totalitarist. Scrierea unei cărţi devenea în mintea acestor contestatari o victorie, chiar înainte de a se şti conţinutul volumului, de a i se aprecia în vreun fel valoarea. Pe măsură ce rafturile se umpleau de cărţi optzeciste, sporea şi încrederea autorilor în lupta lor. Luptă care este de ce să n-o recunoaştem, mai mult de ordin cantitativ, decît calitativ. Pînă şi revoltele atît de des invocate n-au fost cunoscute decît în cercul strîmt al grupului interesat rămînînd aproape fără nici un ecou în exterior. Incisivitatea lor trucată nu punea în pericol nimic, nici integritatea convenţiilor atacate, nici funcţionarea sistemului, în care, de altfel, se integrau destul de bine. A susţine că generaţia '80 este cea care face legătura directă cu perioada interbelică, după un gol impresionant în literatura noastră, este cel puţin ridicol, iar discuţiile în jurul acestei descendenţe directe sînt de-a dreptul umflate. S-a vorbit şi se vorbeşte încă de formidabila rezistenţă prin literatură a acestor scriitori, însă nu s-a luat în calcul un lucru elementar: orice revoltă literară este susţinută de opere valoroase şi nu de mediocrităţi. Ceea ce încearcă să treacă drept continuare a perioadei interbelice nu este decît o palidă imitare a unui model cultural însuşit.

Mai sînt permise polemicile?

Dizidentul, opozantul sau cum vreţi să-i spuneţi, în genere individul care-a făcut şi cel mai mic gest de nesupunere, opunîndu-se cu bună ştiinţă regulilor unei lumi absurde (chiar dacă atitudinea sa n-a fost decît o soluţie existenţială personală) începe să devină personajul legendar, omul vînat de gazetarii liberi şi de televiziunea la fel de liberă să-şi povestească trecutul, să dea sfaturi, să facă proorociri. In ultima vreme, parcă pentru a compensa tăcerea ce i-a fost impusă, el devine producătorul de interviuri, vocea prezentă peste tot, indiferent de împrejurări, autoritatea la care toţi ceilalţi încep să se raporteze. Gloria sa recentă (chiar dacă nu este dorită în mod deosebit şi nu provoacă o bucurie prea mare) îi determină pe unii din preajmă-i să se deghizeze, să îmbrace haina revoltatului, pentru a gusta şi ei din cinstiri. Dar nu camelionismul, destul de greu de identificat şi de făcut public mă preocupă acum, ci degradarea dialogului care, în ciuda declaraţiilor numeroase continuă să se producă. S-a vorbit insistent despre rolul monologului în instaurarea şi menţinerea terorii, despre personajele tabu ale vremurilor trecute, cărora nu puteai vreodată să te adresezi direct, fără a fi pedepsit ca pentru un delict incalificabil, despre boala cuvintelor şi limba de lemn mutilatoare. Odată cu transformările anunţate pe plan politic se prevedea o schimbare radicală şi în psihologia comunicării. Şi totuşi... Şi totuşi modificările de mentalitate aşteptate nu s-au produs. Mai este posibilă, oare, fără riscul de a-ţi atrage oprobiul public, polemizarea cu un dizident? Mai poate cineva să aibă o altă părere decît el fără să fie acuzat de denigrare, de nesocotirea meritelor evidente, învinuit de o conduită ireverenţioasă, dacă nu chiar de încercarea de a compromite democraţia? Pînă una alta, vechile mentalităţi (potrivit cărora lucrurile pot fi privite numai în alb şi negru) continuă să existe, aşa încît o dispută de idei, fără a avea nimic jignitor sau de reacredinţa, devine practic imposibilă. Orice părere diferită de cea a dizidentului nu este întîmpinată numai cu neîncredere (ceea ce încă ar mai putea fi explicat prin ascendentul pe care opozantul îl are asupra preopinentului său), ci chiar cu indignare sau dispreţ. Foarte des, şi nu din partea oamenilor lipsiţi de educaţie sau de simţul valorilor putem auzi consideraţii de felul: X a îndrăznit **să se lege** de..., **să se ia** de, excluzîndu-se de la bun început ideea de discuţie, de polemică. N-ar mai fi prea mult şi aceşti domni respectabili ar ajunge din nou la cuvintele **tovărăşeşti** pe care se pregăteau să le abandoneze: contrarevoluţionarule!, sabotorule!...

Gabriela GAVRIL

Introducere II

In ceea ce priveşte dovezile, data la care această carte a fost concepută şi scrisă nu a constituit un obstacol atît de mare pe cît s-ar fi putut în mod rezonabil gîndi, iar acest lucru este adevărat pentru ambele varietăţi de totalitarism, nazist şi bolşevic. Este una dintre ciudăţeniile literaturii despre totalitarism că primele tentative, ale contemporanilor, de a scrie o istorie a acestuia, tentative care, după toate regulile ştiinţifice ar trebui să se năruiască datorită lipsei de surse ireproşabile şi a unui exces de angajare emoţională. au rezistat remarcabil de bine la proba timpului. Biografia lui Hitler de Konrad Heiden şi cea a lui Stalin de Boris Suvarin, ambele scrise şi publicate în anii '30, sînt în multe privinţe mai precise şi din toate punctele de vedere mai importante decît biografiile clasice, ale lui Alan Bullock şi respectiv Isaac Deutscher. Există bineînţeles nenumărate motive pentru aceasta, dar unul dintre ele este cu siguranţă simplul fapt că documentele, în ambele cazuri, tindeau să confirme şi să completeze ceea ce s-a ştiut dintotdeauna prin „dezertorii" cu funcţii înalte şi alţi martori oculari.

Pentru a spune lucrurilor pe nume: noi nu avem nevoie de discursul secret al lui Hruşciov ptntru a şti că Stalin comisese crime, sau că acest om aparent „bănuitor pînă la nebunie" decisese să-şi pună încrederea în Hitler. Cît despre acest ultim punct, această încredere dovedeşte că Stalin nu era nebun; el bănuia pe bună dreptate pe toţi cei pe care dorea sau pe care era pe punctul de a-i înlătura, deci practic pe toţi cei aflaţi pe treptele cele mai înalte ale partidului şi conducerii; a avut în mod natural încredere în Hitler deoarece acestuia nu-i dorea răul. În ceea ce priveşte primul punct, cel referitor la uimitoarele revelaţii ale lui Hruşciov, care — pentru motivul evident că auditoriul său şi el însuşi erau direct implicaţi în istoria adevărată — disimulau infinit mai mult decît dezvăluiau, au avut ca nefericit rezultat faptul că în ochii multora (între care, bineînţeles, se numără şi specialiştii, cu dragostea lor profesională pentru sursele oficiale) ele minimalizau crimele incomensurabile ale regimului stalinist care, la urma urmelor, nu a însemnat doar calomnierea şi executarea cîtorva sute sau a cîtorva mii de figuri politice şi literare proeminente, care pot fi oricum „reabilitate" cu titlu postum, ci şi exterminarea a milioane, literalmente incalculabile de oameni pe care nimeni, nici măcar Stalin, nu ar fi putut să-i bănuiască de activităţi „contrarevoluţionare". Tocmai admiţînd cîteva crime Hruşciov a disimulat culpabilitatea regimului în ansamblul său, şi tocmai împotriva acestui camuflaj şi a acestei ipocrizii a actualilor conducători — toţi educaţi şi promovaţi sub Stalin — tînăra generaţie de intelectuali ruşi se revoltă acum aproape deschis. Căci ei ştiu tot ce este de ştiut în privinţa „epurărilor masive şi a deportării şi anihilării a popoare întregi." În plus, explicarea de către Hruşciov a crimelor pe care le admitea — nebuna încredere a lui Stalin — disimula aspectul cel mai caracteristic al terorii totalitare, care cere ca ea să se dezlănţuie atunci cînd întreaga opoziţie organizată a dispărut şi conducătorul totalitar ştie că nu mai este nevoie să se teamă. Este îndeosebi adevărat pentru evoluţia Rusiei. Stalin nu şi-a început uriaşele epurări în 1928, cînd admitea că are „duşmani interni", şi că se teme, şi nu fără motiv — ştia că Buharin îl compara cu Genghis-han şi se declara convins de faptul că politica lui Stalin „ducea ţara la foamete, la ruină şi la un regim poliţienesc", ceea ce s-a întîmplat efectiv. El le va începe în 1934, cînd toţi vechii opozanţi îşi vor fi „mărturisit greşelile " şi cînd el însuşi, în faţa celui de-al XVII-lea congres al partidului, pe care îl numea şi „Congresul Cîştigătorilor", va fi declarat: „prezentul congres... nu mai are nimic de dovedit, pe nimeni de combătut". Nici caracterul spectaculos, nici decisiva importanţă politică a celui de-al XX-lea congres al Partidului pentru Rusia sovietică şi mişcarea comunistă în general nu au fost puse în discuţie. Dar această importanţă este de natură politică; razele de lumină pe care sursele oficiale post-staliniste le-au aruncat asupra celor ce se întîmplaseră înainte nu trebuie confundate cu lumina adevărului.

Hannah ARENDT

SISTEMUL TOTALITAR (2)

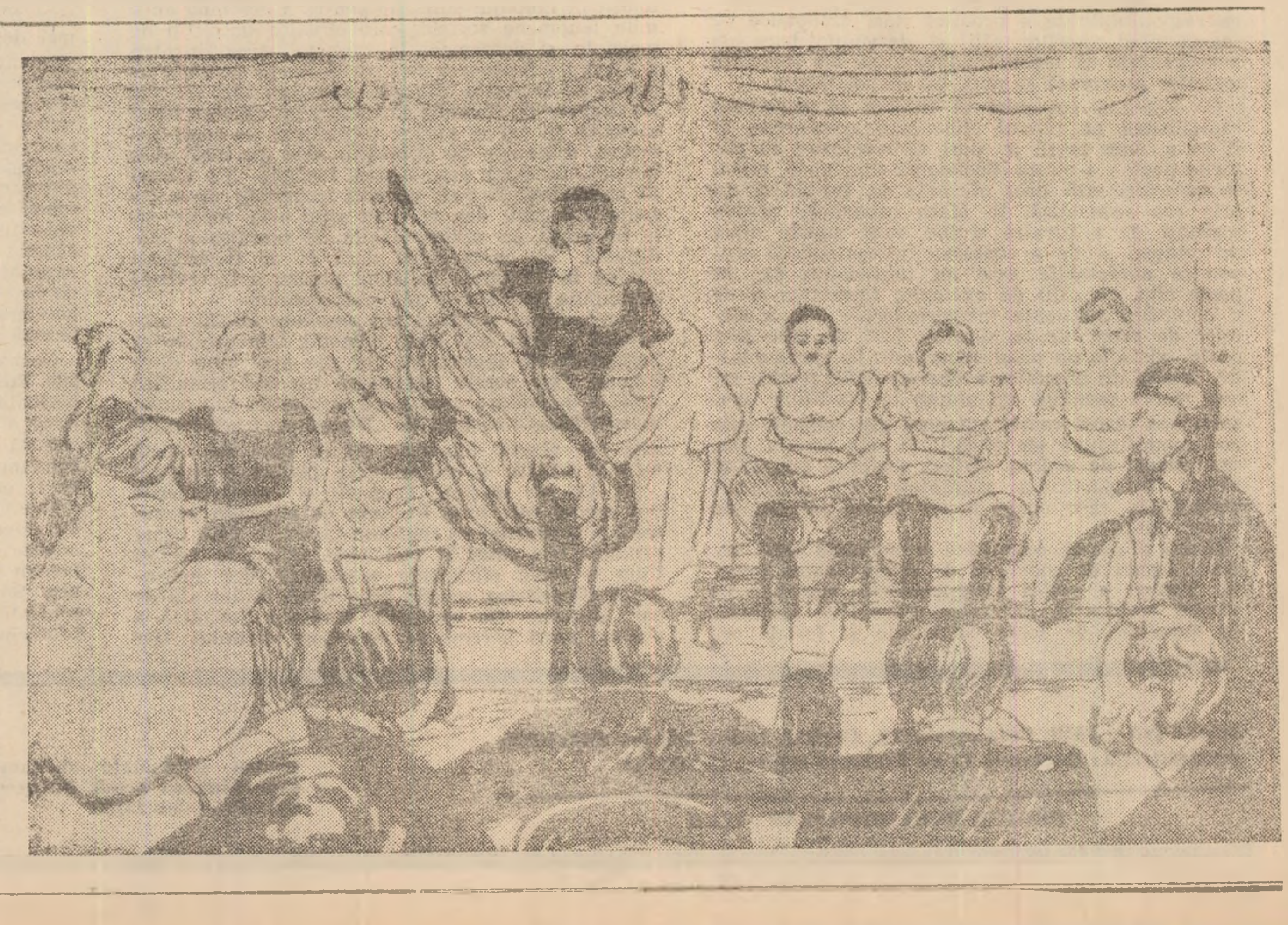
Pentru cunoaşterea erei staliniste, publicarea de către Fainsod a arhivelor de la Smolensk, pe care am menţionat-o deja, a rămas de departe sursa cea mai importantă, şi este regretabil că prima selecţie nu a fost urmată încă de o reeditare mai extinsă şi sistematică. Judecînd după cartea lui Fainsod, sînt multe de aflat despre perioada cînd Stalin lupta pentru putere, în anii '25: ştim acum cît de precară era poziţia partidului, nu numai pentru că prevala în ţară un spirit de opoziţie declarat, ci şi datorită faptului că partidul era putred de corupţie şi beţie; ştim că un antisemitism declarat însoţea toate cererile de liberalizare; că tendinţa spre colectivizare şi împotriva chiaburilor a întrerupt de fapt N.E.P.-ul, noua politică economică a lui Lenin şi odată cu ea reconcilierea născîndă dintre popor şi conducere; ştim că împotriva acestor măsuri s-a opus cu înverşunare solidaritatea întregii ţărănimi, care a decis că „este mai bine să nu
care a decis că „este mai bine să nu vezi ziua de mîine decît să intri în colhoz" şi a refuzat să se lase divizată în ţărani bogaţi, mijlocii şi săraci pentru a se ridica împotriva chiaburilor: „este aici cineva care-i mai decît aceşti chiaburi şi care doreşte să ne stringă cu uşa"; şi că situaţia nu era cu nimic mai bună în oraşe, unde muncitorii refuzau să colaboreze cu sindicatele controlate de partid şi calificau direcţiunea ca „diavoli îmbuibaţi", „spioni ipocriţi" şi aşa mai departe.

Fainsod subliniază pe bună dreptate că aceste documente arată clar nu numai o „nemulţumire generală şi profundă", dar mai ales absenţa oricărei „opoziţii suficient de organizate" împotriva regimului în ansamblul său Ceea ce el nu observă, şi care după părerea mea este demonstrat în aceeaşi măsură, este existenţa unei alternative evidente la luarea puterii de către Stalin şi la transformarea dictaturii partidului unic în dominaţie totală: această alternativă consta în urmarea N.E.P.-ului aşa cum fusese el inaugurat de Lenin. În plus, măsurile luate de Stalin în 1928, începînd cu primul plan cincinal, atunci cînd el controla aproape în întregime partidul, dovedesc că transformarea claselor în mase şi eliminarea paralelă a oricărei solidarităţi de grup sînt condiţia sine qua non a dominaţiei totale.

Pentru perioada de putere absolută a lui Stalin, începînd cu 1929, arhivele din Smolensk tind să confirme ceea ce noi ştiam deja din surse mai puţin irefutabile. Este chiar cazul unora dintre straniile lor lacune, în special cele privind datele statistice. Căci această absenţă dovedeşte pur şi simplu că în această privinţă, ca şi în oricare alta, regimul stalinist era neiertător de coerent: toate datele care nu concordau, sau care erau susceptibile de a nu concorda cu ficţiunea oficială — date despre recoltă, criminalitate, adevăratele consecinţe ale activităţilor „contrarevoluţionare" prin opoziţie cu ulterioarele conspiraţii fictive — erau tratate ca ireale. În armonie completă cu dispreţul totalitar pentru fapte şi realitate, toate datele de acest gen, în loc să fie adunate la Moscova din cele patru colţuri ale imensului teritoriu, erau întîi aduse a cunoştinţă în localităţile respective prin publicarea lor în Pravda, Izvestia sau vreun alt organ din Moscova, astfel încît fiecare regiune, fiecare district al Uniunii Sovietice îşi primea datele statistice, oficiale şi fictive, aşa cum îşi primea şi normele, nu mai puţin fictive, care le erau alocate pentru planurile cincinale.

Aş enumera rapid cîteva dintre punctele cele mai frapante, care înainte nu puteau fi decît ghicite, dar acum se sprijină pe documente edificatoare. Noi am bănuit întotdeauna, dar ştim azi că regimul nu a fost „monolitic", ci „conştient construit în jurul unor funcţii care se întretăiau, se dublau sau erau paralele", şi că această structură grotesc de amorfă stătea în picioare în virtutea principiului însuşi al Führer-ului — pretinsul „cult al personalităţii" — pe care îl găsim în Germania nazistă; că braţul laic al acestui regim nu era partidul ci poliţia, ale cărei „activităţi operaţionale nu erau reglate pe canalul partidului"; că oamenii absolut inocenţi pe care i-a lichidat regimul cu milioanele, „duşmanii obiectivi" în limbaj bolşevic, ştiau că erau „criminali fără crime"; că exact această categorie nouă (în contrast cu precedenţii şi autenticii duşmani ai regimului — asasini ai unor înalţi funcţionari, incendiatori sau bandiţi) reacţiona cu aceeaşi „pasivitate completă" pe care o cunoaştem atît de bine din tipurile de conduită ale victimelor terorii naziste. Nu a fost niciodată pus în îndoială că „valul de denunţuri reciproce" din timpul marii epurări a fost pe atît de dezastruos pentru bunăstarea economică şi socială a ţării pe cît a fost de eficace pentru întărirea poziţiei şefului totalitar, însă doar astăzi ştim că Stalin a pus în mod deliberat „în funcţiune acest lanţ tragic al denunţurilor" atunci cînd, pe 29 iulie 1936 a proclamat oficial: **„calitatea inalienabilă a oricărui bolşevic în actualele condiţii ar trebui să fie facultatea de a recunoaşte un duşman al partidului, cît de bine mascat ar fi el".** (Sublinierea noastră). Într-adevăr, aşa cum „soluţia finală" a lui Hitler echivala în a face din comandamentul „vei omorî" un factor de constrîngere pentru elita partidului nazist, astfel şi declaraţia lui Stalin prescria: „vei depune mărturii false" ca regulă de conduită pentru toţi membrii partidului bolşevic. În sfîrşit, încă se putea crede că exista o parte de adevăr în teoria curentă, conform căreia teroarea de la sfîrşitul anilor '20 şi din timpul anilor '30 a fost „tributul de suferinţă" cerut de industrializare şi de progresul economic; orice îndoială este înlăturată de această primă privire generală asupra stării de fapt într-o regiune dată. Teroarea nu a produs nimic similar. Rezultatele cele mai clare ale colectivizării, în dauna ţărănimii înstărite, şi a marii epurări nu au fost nici progresul şi nici industrializarea rapidă, ci foametea, condiţii haotice pentru producţia alimentară şi depopularea. Consecinţele au fost o criză permanentă a agriculturii, o întrerupere în creşterea populaţiei şi o neputinţă de a dezvolta şi popula ţinuturile siberiene. În plus, după cum ne arată în detaliu arhivele din Smolensk, metodele de guvernare ale lui Stalin au reuşit să distrugă în întregime competenţa şi priceperea tehnică pe care ţara o dobîndise după revoluţia din octombrie. Şi toate acestea constituiau efectiv „tributul" incredibil de mare, şi nu numai de suferinţă, care a fost necesar pentru ca în birocraţia Partidului şi a conducerii să-şi deschidă calea spre o carieră unele secţiuni ale populaţiei care deseori nu erau „analfabete doar din punct de vedere politic". Adevărul este că preţul domniei totalitare a fost atît de ridicat încît nici în Germania nici în Rusia încă nu a fost complet achitat.

traducere de R.A.

Alexandr ZINOVIEV:

GORBACIOVISMUL (5)

■ EFICACITATEA SOCIALA ŞI ECONOMICA ■

Cînd se evocă problema eficacităţii producţiei în societatea comunistă, trebuie să se facă distincţie între eficacitatea economică şi eficacitatea socială, care este determinantă. Ultima noţiune defineşte producţia unei societăţi date ca entitate unică şi aceasta din punctul de vedere al intereselor raporturilor sale de bază şi al funcţionării ei ca un organism social unic. Eficacitatea economică a producţiei nu este decît unul din numeroşii factori de care depinde eficacitatea socială a producţiei. Dacă se consideră istoria sovietică din punctul de vedere al eficacităţii economice, ea va oferi spectacolul unui şir de inepţii şi de prostii ale conducătorilor Din această perspectivă, colectivizarea agriculturii, metodele industrializării ţării în epoca stalinistă vor apărea ca nişte nerozii (şi chiar crime). În consecinţă, nu se poate deloc explica faptul că toate tentativele conducătorilor sovietici de a aplica nişte reforme economice după modelul occidental au cunoscut un fiasco sistematic. Pe acest plan, gorbaciovişti nu vor face excepţie, dacă nu se vor supune la timp legilor obiective ale societăţii lor şi dacă nu vor opta pentru utilizarea posibilităţilor specifice propriului sistem, renunţînd la imitaţia sterilă a ţărilor capitaliste occidentale

Eficacitatea economică şi eficacitatea socială nu coincid într-o societate. O eficacitate socială foarte crescută poate coexista cu o slabă eficacitate economică şi invers. Societatea comunistă posedă un grad mai înalt de eficacitate socială decît socitatea capitalistă, dar eficacitatea sa economică este mai puţin ridicată. Într-o oarecare măsură, înalta eficacitate socială pune piedici unei creşteri a eficacităţii economice, şi invers. O societate nu poate cîştiga pe toate planurile. Progresînd într-un domeniu, regresează într-altul. De exemplu, o societate nu poate avea o mare eficacitate economică fără şomaj şi fără risc, care duce la falimentul întreprinderilor nerentabile. Dimpotrivă, eficacitatea socială înţelege posibilitatea de a trăi fără şomaj şi fără lichidarea întreprinderilor nerentabile Societatea comunistă este dotată cu o capacitate uimitoare, consistînd în manipularea economiei ţării în ansamblul ei Dar o costă ştiut fiind că pierde pe planul eficienţei diferitelor ramuri economice Eficienţa economică a diferitelor sale părţi depinde mai mult de interesele întregului, în timp ce eficienţa socială a întregului nu depinde de interesele părţilor. Echilibrul optim între interesele ansamblului şi cele ale părţilor nu este o stare stabilită o dată pentru totdeauna şi nu depinde numai de înţelepciunea conducătorilor Este un proces istoric viu care înglobează atît tendinţa căutării echilibrului optim cît şi pe cea care vizează renunţarea la acesta. Cînd conducerea gorbaciovistă pune întreaga responsabilitate a proastei stări economice pe seama predecesorilor săi, îşi dezvăluie frica de a recunoaşte că legile fundamentale ale societăţii sovietice generează şi răul, nu numai binele.

Ca sistemul comunist să încerce să concureze capitalismul pe planul eficacităţii economice, ar fi ca şi cum peştii ar dori să rivalizeze cu păsările pentru a zbura Societatea comunistă, repet, se caracterizează prin eficienţa sa socială şi nu prin cea economică. În afara capacităţii acestei societăţi de a furniza slujbe unui număr mare de cetăţeni şi de a conserva întreprinderile economice nerentabile care au importanţa lor, se poate cita, cu titlu de exemplu, facultatea ei de a împiedica existenţa întreprinderilor sau a sferelor de producţie în surplus, fără de care ţara poate exista la un nivel suportabil În epoca noastră, gradul de pregătire a unei societăţi pentru un nou război mondial adaptarea la condiţiile unui asemenea război reprezintă unul din semnele cele mai semnificative ale eficacităţii sale sociale. Din acest punct de vedere, sărăcia sovietică posedă şi virtuţi, în particular avantajele unei conduceri centralizate care poate fi un factor esenţial de supravieţuire

Înalta eficienţă economică occidentală este negreşit legată de şomaj şi de intensificarea muncii. Pentru a ridica întreprinderile sovietice la nivelul occidental, ar trebui concediaţi milioane de muncitori de toate categoriile şi forţaţi cei care ar rămîne să muncească mai mult. Dar societatea sovietică n-are încă posibilităţi de reconvertire a şomerilor, de a le garanta un nivel de viaţă şi de a remunera mai bine o muncă mai intensivă. Cu siguranţă este mai rentabil, pe plan economic, să laşi mai degrabă totul neschimbat decît să te angajezi în imitarea Occidentului. În condiţiile comunismului, ineficienţa poate să se dovedească mai rentabilă pentru societate, sub anumite raporturi, decît eficacitatea. Societatea comunistă este capabilă să dezvolte un înalt grad de eficacitate socială. Căutînd să forţeze societatea sovietică să trăiască după criteriile occidentale de eficienţă economică, conducerea gorbaciovistă ignoră avantajele sistemului propriu din punct de vedere al eficienţei sale sociale. În consecinţă, departe de a depăşi dificultăţile actuale, ea nu face decît să le respingă pentru mai tîrziu şi să creeze altele noi, încă şi mai grave pe care le vom vedea apărînd în viitor. Dar, orice s-ar întîmpla, societatea sovietică găseşte ieşirea din situaţie. Simulînd că aplică directivele gorbacioviste, pentru ca raporturile cu şefii să fie conforme cu ceea ce se aşteaptă în acest sens, milioanele de sovietici se comportă în fapt în maniera la care sînt constrînşi de condiţiile obiective.

■ METODELE COMUNISTE ÎN ECONOMIE ■

Uniunea Sovietică resimte o nevoie acută să frîneze tendinţa către stangnare, proprie societăţilor comuniste, să amelioreze funcţionarea întreprinderilor şi instituţiilor ţării, în interesul însuşi al supravieţuirii ţării Mijloacele pentru un asemenea scop există deja. Ele sînt ne-economice, şi altele nu există. Care sînt acestea? Să obligi toate persoanele valide să muncească; un control al măsurilor represive, al exploatării capacităţii fiecăruia contra unui tratament de mizerie, al unei satisfaceri minime a nevoilor populaţiei, al unei reduceri considerabile a sferei serviciilor, al excluderii a tot ceea ce este excedentar în producţie, al unei manipulări ideologice a cetăţenilor, al creării de condiţii privilegiate pentru anumite domenii esenţiale ale ştiinţei, ale tehnicii şi ale industriei (îndeosebi în domeniul militar) în detrimentul altor ramuri, al utilizării resurselor ţărilor occidentale şi a altor ţări din blocul sovietic şi, în fine, al represiunii de masă şi al unui cvasiesclavaj al milioanelor de oameni (trimiterea studenţilor în producţie, trimiterea orăşenilor la strînsul recoltei, folosirea recruţilor şi a deţinuţilor). Numai pe ultimul plan şi într-o foarte slabă măsură se folosesc stimuli economici asemănători celor care constituie principalele resorturi ale economiilor occidentale. Spun bine „asemănători“ şi nu „identici“, căci aceşti „stimuli materiali“ cum li se spune, sînt într-adevăr „materiali“ şi nu economici Termenul „economic“ este folosit în limbajul ştiinţific pentru a desemna anumite fenomene sociale, caracteristice unui tip de societate, şi deasemeni în limbajul curent pentru a desemna fenomene care se întîlnesc în toate tipurile de societate. Stimulii materiali sînt tot atît de departe de stimulii economici pe cît sînt banii sovietici de cei ai ţărilor capitaliste. În acest domeniu, diferenţa de principiu este cu mult mai importantă decît asemănarea formală. Nu numai că gorbaciovişti s-au dovedit incapabili de a inventa noi idei, dar ei n-au ştiut nici măcar să le înţeleagă pe acelea oferite de marxismul tradiţional. Nu m-aş mira dacă ei ar fi criticaţi cîndva în Uniunea Sovietică pentru a fi revizuit principiile fondatoare ale marxismului.

Conducătorii sovietici pot ameliora situaţia economică a ţării, pot forţa oamenii, întreprinderile, instituţiile să muncească un pic mai bine decît înainte. Dar aceste ameliorări nu vor semnifica defel o dezvoltare economică accelerată sau o mai mare eficienţă economică „Dezvoltarea accelerată“ este un slogan ideologic inutil, căci nu există metode exacte şi recunoscute pentru a măsura acest tip de mărimi Oamenii şi întreprinderile pot munci mai bine în timp ce eficienţa economică a producţiei va continua să scadă Ţara poate produce mai mult şi mai bine, avînd în acelaşi timp o slabă eficacitate economică dar sporindu-şi eficacitatea socială prin toate mijloacele de care dispune De exemplu, Uniunea Sovietică a obţinut mari succese în cucerirea spaţiului Dar se ştie cu ce preţ pentru societate? Aceeaşi situaţie pentru reformele avansate de conducerea gorbaciovistă. Succese sînt posibile, dar cu preţul unor cheltuieli şi pierderi care ar reduce la minim eficacitatea economică. Nivelul mondial al productivităţii muncii şi al eficienţei economice este totalmente inaccesibil pentru societatea sovietică într-un viitor apropiat, adică atît timp cît există ţările capitaliste occidentale.

■ CENTRALIZARE ŞI DESCENTRALIZARE ■

Pentru mulţi, stagnarea economică a Uniunii Sovietice s-ar datora unei gestiuni prea centralizate a economiei. Dar centralizarea nu este o trăsătură specifică a comunismului, aşa cum descentralizarea nu este proprie capitalismului. Orice societate dezvoltată cunoaşte aceste două tendinţe; societatea sovietică de asemeni. În ele însele, tendinţele amintite nu distrug şi nici nu consolidează o societate. Ele nu semnifică decît o redistribuire în sînul gestiunii unui singur şi acelaşi sistem. Oricare ar fi dominanta, efectul global al sistemului rămîne la fel. Există aici un fel de lege a conservării eficienţei. Cîştigul dintr-o parte duce obligatoriu la pierderi în altă parte, fără ca o variantă optimă să poată fi stabilită o dată pentru totdeauna. Ea nu poate fi instaurată decît pentru un timp limitat şi întotdeauna la capătul experimentărilor, eroilor şi luptelor.

Care este lucrul cel mai important pentru o societate comunistă, din perspectiva centralizării sau a descentralizării? Nu echilibrul între aceste două tendinţe, ci un echilibru între sistemul de administrare şi materia pe care aceasta o administrează. Raporturile sociale sînt de asemenea natură că îndeosebi materia administrată se adaptează administratorilor şi nu invers. Sistemul comunist de administrare este înainte de toate o administraţie a oamenilor Şi numai prin oameni administrează lucrurile şi procesele materiale, nu fără a se supune unor reguli şi limitări Preocuparea principală a sistemului de administrare este de a menţine materia administrată în limitele administrabilului. Sistemul de administrare îşi conţine deci propriile limite în procesele economice. Existenţa Occidentului, influenţa sa, constrînge Uniunea Sovietică să complice şi mai mult toate aspectele esenţiale ale funcţionării sale Acest fenomen a depăşit deja pragul toleranţei sistemului puterii şi de administrare. Voind să revolve anumite probleme, conducerea gorbaciovistă creează altele, cu mult mai profunde şi mai grave din punct de vedere al conservării ordinii sociale existente

■ NOUL N.E.P. ■

Total rizibilă pare referinţa gorbaciovistă la o anume imitare a N.E.P.-ului leninist, cu toate că are darul de a suscita entuziasmul multor occidentali. Iată cel puţin un punct în care Gorbaciov n-ar trebui niciodată să recurgă la Lenin. Ceea ce era rezonabil în Rusia anilor 1920, ceea ce este încă astfel într-un mic stat est-european ca Ungaria (care n-a uitat în totalitate modul de viaţă occidental) devine o monstruoasă stupiditate într-o ţară imensă ca Uniunea Sovietică, după 70 de ani de comunism. Meschinăria, caracterul avortat al acestei „reforme“ nu merită decît dispreţul. Ea mărturiseşte confuzia în care se găseşte conducerea gorbaciovistă şi dorinţa sa de a înşela nu numai opinia publică occidentală, ci şi legile constrîngătoare ale evoluţiei sociale. Întreprinderea privată nu este de loc un fenomen nou în societatea sovietică, dar există la o scară infimă şi cu o importanţă minimă Gorbaciovişti pot să o extindă cît de cît. Dar pînă la ce punct? În condiţiile unei societăţi comuniste, întreprinderea privată ţine imediat de criminalitate şi trezeşte protestele masei populaţiei pentru că dă naştere unei pături relativ privilegiate printre clasele cele mai defavorizate. Şi mai ales un calcul economic elementar va arăta că într-o economie comunistă întreprinderea privată nu este decît aparent mai eficace decît sectorul de stat. Ea nu pare aşa decît graţie eforturilor pe care le suscită, unei pieţi care se înrudeşte cu specula, caracterului său excepţional Dacă se extinde într-o manieră cît de puţin considerabilă, consecinţa inevitabilă ar fi coborîrea eficacităţii economice pînă la nivelul obişnuit al secorului de stat. Dificultăţile pe care această situaţie le-ar crea, ar depăşi cu mult avantajele sale În plus, nu pentru că îşi vor da la reparat încălţămintea la ateliere private vor accelera sovieticii acest progres pe care îl profetizează demagogii gorbaciovişti...

Gorbaciovişti pretind a se inspira din experienţele Europei de est. Dar există experienţă şi experienţă Dacă se observă aceste ţări, se poate deduce o altă experienţă din scurta lor istorie socialistă şi anume că societatea comunistă este condamnată să limiteze şi să aneantizeze tot ceea ce îi este străin: libera iniţiativă, libertatea religioasă, libertăţile democratice, cultura eliberată de orice control, slăbirea planificării etc Istoria admite forme tranzitorii compromisuri, numai pentru un timp şi în cazuri secundare. În Uniunea Sovitică, imitarea modelelor secundare ale confraţilor aflaţi în raport nu poate crea decît noi probleme şi nu să rezolve radical pe cele vechi.

REDACŢIA: IAŞI, Casa cu absidă, Centrul civic: telefon (981) 16242.
Administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 115, tel. (90) 506618

PREŢUL UNUI EXEMPLAR: LEI 5

Pentru străinătate abonamentele prin I. L. EXIM — departamentul export-import presă. Bucureşti, str 13 Decembrie nr. 3. P. O. Box 136—137 telex 23226